

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»

Форма навчання: _____ заочна _____
очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему «Інтелектуальний ресурс глобального економічного розвитку»
(назва теми)

здобувача _____ Чемериса Юрія Вячеславовича _____
(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: _____ д.е.н., професор Цимбал Л.І. _____
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

_____ *(підпис)*

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: _____ д.е.н., професор Столярчук Я.М.

_____ *(підпис)*

Київ 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

Факультет Міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 «Економіка»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант) освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

_____ Цимбал Л.І.
(підпис) (ініціали, прізвище)
« _____ » _____ 20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародної економіки

_____ Столярчук Я.М.
(підпис) (ініціали, прізвище)
« _____ » _____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти _____ Чемерису Юрію Вячеславовичу _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ заочної _____ форми навчання
очної (денної), заочної, дистанційної

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему: **«Інтелектуальний ресурс глобального економічного розвитку»**

Тему затверджено наказом ректора Університету від «02» червня 2022 р. № 519-ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах:
монографічні дослідження та наукові публікації вітчизняних та зарубіжних економістів, аналітика, електронна база всесвітньої мережі Internet.

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1 | ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РЕСУРСУ ЯК ДВИГУНА ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Розділ 2 | АНАЛІЗ ТА МІСЦЕ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РЕСУРСУ В СТРУКТУРІ ГЛОБАЛЬНОЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Розділ 3 | ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РЕСУРС ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Об'єкт дослідження:	система економічних відносин
Предмет дослідження:	процес розвитку інтелектуального капіталу
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	вивчення теоретичних напрацювань щодо особливостей управління інтелектуальним ресурсом та використання його як основного драйвера глобального економічного розвитку

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1

Визначити теоретичні аспекти сутності інтелектуального ресурсу завдяки зверненню до наукових статей та роботам видатних вчених-економістів. Сформувати фактори впливу на формування інтелектуального ресурсу завдяки дослідженню та аналізу світового ринку інтелектуального капіталу в транзитивному суспільстві.

У розділі 2

Провести аналіз та місце інтелектуального ресурсу в структурі глобальної світової економіки та визначити стан розвитку інтелектуального ресурсу завдяки формуванню статистики та зверненню до наукових досліджень за останні десятиліття років. Визначити місце інтелектуального ресурсу як чинника розвитку глобальних економічних процесів завдяки зібраній інформації щодо теми дослідження.

У розділі 3

Дослідити вплив інтелектуального ресурсу на конкурентоспроможність економіки України завдяки порівнянню світової статистики даних за останні роки включаючи зовнішні фактори такі як пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення Росії до України, та які наслідки

спричинили ці події. А також визначити внутрішні фактори розвитку або занепаду інтелектуального ресурсу України.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

« ____ » _____ 20__ р.

Цимбал Л.І.

(ініціали, прізвище)

Завдання одержав здобувач

(підпис)

« ____ » _____ 20__ р.

Чемерис Ю.В.

(ініціали, прізвище)

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 84 сторінки, 22 таблиці
37 рисунків, перелік джерел посилання з 41 найменування.

«Інтелектуальний ресурс глобального економічного розвитку»

(назва кваліфікаційної магістерської роботи)

Об'єктом дослідження є система економічних відносин, що виникають у процесі розробки стратегії розвитку інтелектуального капіталу.

Предметом дослідження є процес розвитку інтелектуального капіталу.

Мета кваліфікаційної магістрескої роботи - вивчення теоретичних напрацювань щодо особливостей управління інтелектуальним ресурсом та використання його як основного драйвера глобального економічного розвитку.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

- дослідити сутність категорії «інтелектуальний ресурс»;
- розглянути фактори впливу на формування інтелектуального ресурсу;
- вивчити особливості формування інтелектуальних ресурсів в транзитивному суспільстві;
- проаналізувати сучасний стан розвитку інтелектуального ресурсу в світовій економіці;
- визначити особливості інтелектуального ресурсу як чиннику розвитку глобальних економічних процесів;
- оцінити вплив інтелектуального ресурсу на розвиток вітчизняної економіки
- визначити проблеми розвитку інтелектуального ресурсу в Україні;
- запропонувати перспективи використання інтелектуального ресурсу для розвитку вітчизняної економіки.

Практичне значення отриманих результатів. Значущість цього дослідження полягає у визначенні проблемних сторін розвитку інтелектуального капіталу в Україні та запропонувати можливі стратегії вирішення цих проблем. Інформаційними джерелами дипломної роботи є монографічні дослідження та наукові публікації вітчизняних та зарубіжних економістів, аналітика, електронна база всесвітньої мережі Internet.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2022.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: інтелектуальний ресурс, транзитивне суспільство, глобальні економічні процеси, інтелектуальний капітал, інтелектуальний потенціал, фінансові інвестиції, рентабельність підприємств

В і д г у к
на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету Міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

Чемерис Юрій Вячеславович

на тему **Інтелектуальний ресурс глобального економічного розвитку**

1. Актуальність теми: обумовлена необхідністю більш детального вивчення впливу людського ресурсу на господарську діяльність, його важливістю в умовах становлення нової парадигми функціонування світової економіки та Індустрії 4.0.
2. Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи: в роботі детально обґрунтовано теоретичний базис дослідження людського ресурсу, визначено особливості його становлення та реалізації в економічній діяльності. Проаналізовано світові тенденції реалізації людського ресурсу та визначено особливості його реалізації в Україні.
3. Наявність самостійних розробок автора: автором досліджено та обґрунтовано особливості формування людських ресурсів, галузево-просторову його реалізацію та можливості використання в економічній діяльності України.
4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності при формуванні стратегії розвитку людського ресурсу в Україні, визначенні можливостей використання людських ресурсів в економічній діяльності.
5. Наявність недоліків: робота значно виграла б від розширення аналітичної бази дослідження галузевих особливостей реалізації людського ресурсу в Україні.
6. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: Кваліфікаційна магістерська робота відповідає встановленим методичним вимогам, виконана на високому рівні і може бути допущена до захисту перед ДЕК із загальною оцінкою 42 бали.

Науковий керівник: д.е.н., професор, професор кафедри міжнародної економіки

_____ (підпис)

Цимбал Л.І.

(прізвище, ініціали)

“ ___ ” _____ 20__ р.

Рецензія
на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача вищої освіти

Чемериса Юрія Вячеславовича

Тема Інтелектуальний ресурс глобального економічного розвитку

Дослідження інтелектуального ресурсу у глобальній економічній системі є актуальним питанням, адже світові тренди на використання та виготовлення наукомістких товарів та послуг розвиваються щоденно і країни вже розпочали певну «гонку озброєнь» у сфері ІТ-технологій (цифрова держава, штучний інтелект, цифровий бізнес і т.д.). В умовах становлення економіки нового типу роль інтелектуальних ресурсів важко переоцінити, адже вони стають підґрунтям в першу чергу технологічного розвитку.

Дослідження кваліфікаційної магістерської роботи посилаються на наукові роботи провідних вчених-економістів та на Інтернет-ресурси світових економічних та статистичних видань та бази даних Європейського союзу. В роботі здійснена галузево-просторова характеристика можливостей реалізації інтелектуального ресурсу. Позитивна частина даної роботи полягає в зверненні до багатьох джерел інформації, що дозволяє дослідити проблематику дослідження з різних сторін; використання великої кількості таблиць та рисунків що допомагає візуалізувати інформацію та полегшити сприйняття великого об'єму даних.

Висновки даної кваліфікаційної магістерської роботи відповідають на питання та задачі, які були поставлені у меті цієї роботи, об'єкт та предмет дослідження характеризують сучасний тренд розвитку людства у сфері економіки та відносин між ними, тому дослідження в цій області є невід'ємною частиною для розвитку економіки як на рівні держави, так і на рівні підприємства. Майбутнє стоїть за складними та високими технологіями, тому обізнаність та знання у цій сфері є важливим аспектом у конкурентоспроможності економіки.

Генеральний директор
Директорату стратегічного планування
Міністерства фінансів України

О.П. Жак

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РЕСУРСУ ЯК ДВИГУНА ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	6
1.1. Сутність категорії «інтелектуальний ресурс».....	6
1.2. Фактори впливу на формування інтелектуального ресурсу.....	11
1.3. Особливості формування інтелектуальних ресурсів в транзитивному суспільстві.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА МІСЦЕ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РЕСУРСУ В СТРУКТУРІ ГЛОБАЛЬНОЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	22
2.1. Сучасний стан розвитку інтелектуального ресурсу в світовій економіці.....	22
2.2. Інтелектуальний ресурс як чинник розвитку глобальних економічних процесів.....	31
2.3. Оцінка впливу інтелектуального ресурсу на розвиток вітчизняної економіки.....	42
РОЗДІЛ 3. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РЕСУРС ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	56
3.1. Проблеми розвитку інтелектуального ресурсу в Україні.....	56
3.2. Перспективи використання інтелектуального ресурсу для розвитку вітчизняної економіки.....	67
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ВСТУП

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується значними темпами та масштабами змін, що відбуваються в економічній, соціальній, екологічній сферах.

Нова економіка, що відрізняється процесами глобалізації та турбулентності, посилюється конкуренцією та розвитком процесів інтернаціоналізації бізнесу, ставить на порядок денний керівників організацій незалежно від їх розміру та приналежності до галузі проблеми безперервного оновлення та вдосконалення виробництва, організації, управління, дистрибуції, навчання персоналу.

З огляду на це, важливим аспектом розвитку підприємства має стати розвиток інтелектуального капіталу, що повинен охоплювати підприємства загалом, а також окремі підрозділи всередині компаній. Керівники компаній приділяють постійну увагу процесам оновлення та вдосконалення управління персоналом незалежно від того, спрямовані вони на одноразові чи постійні процедури. У зв'язку з цим проблеми розгляду підходів щодо оцінки впливу реалізації інновацій на у процесі розвитку інтелектуального капіталу є актуальними проблемами сучасності, що активним чином впливає і на розвиток країни загалом. Розвиток інтелектуального ресурсу прямо пропорційно впливає і на реалізацію інноваційного процесу діяльності підприємства.

Тому питанням щодо управління інтелектуальним капіталом на підприємствах за рахунок реалізації інноваційних підходів сьогодні приділяється багато уваги.

Не залишаються й осторонь результати досліджень даної сфери, що представлені у роботах вітчизняних та зарубіжних авторів: Я. Кук, П. Майерс, Б. Твісс, Б. Санто, Ф. Бездудний, Г. А. Смирнова, О. Д. Нечаєва, П. Н. Завлін, А. К. Казанцев, Л. Е. Мінделі, А. І. Пригожин, Д. В. Соколов, А. Б. Титов, М. М. Шабанова, А. В. Сурін, П. Молчанова, Р. А. Фатхутдінов, В. Г. Мединський, В.В. Ільдеменов.

Беручи до уваги вагомі досягнення в теорії та практиці щодо управління розвитком інтелектуального капіталу підприємства, є ряд проблем, які на даний момент продовжують бути предметом дискусій учених-економістів.

Тому метою даного дослідження є вивчення теоретичних напрацювань щодо особливостей управління інтелектуальним ресурсом та використання його як основного драйвера глобального економічного розвитку.

Поставлена мета випускної кваліфікаційної роботи зумовлює детальний огляд та аналіз наступних завдань:

- дослідити сутність категорії «інтелектуальний ресурс»;
- розглянути фактори впливу на формування інтелектуального ресурсу;
- вивчити особливості формування інтелектуальних ресурсів в транзитивному суспільстві;
- проаналізувати сучасний стан розвитку інтелектуального ресурсу в світовій економіці;
- визначити особливості інтелектуального ресурсу як чиннику розвитку глобальних економічних процесів;
- оцінити вплив інтелектуального ресурсу на розвиток вітчизняної економіки
- визначити проблеми розвитку інтелектуального ресурсу в Україні;
- запропонувати перспективи використання інтелектуального ресурсу для розвитку вітчизняної економіки.

Об'єктом дослідження є система економічних відносин, що виникають у процесі розробки стратегії розвитку інтелектуального капіталу.

Предметом дослідження є процес розвитку інтелектуального капіталу.

Практична значущість цього дослідження полягає у визначенні проблемних сторін розвитку інтелектуального капіталу в Україні та запропонувати можливі стратегії вирішення цих проблем.

Інформаційними джерелами дипломної роботи є монографічні дослідження та наукові публікації вітчизняних та зарубіжних економістів, аналітика, електронна база всесвітньої мережі Internet.

Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури, і містить 37 рисунків та 22 таблиці. Загальний обсяг роботи – 89 сторінок. Основний зміст дипломної роботи викладено на 81 сторінці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РЕСУРСУ ЯК ДВИГУНА ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Сутність категорії «інтелектуальний ресурс»

Інтелектуальний ресурс як економічна категорія може розвиватися лише в умовах ринкових відносин, в яких здатність до роботи розглядається як продукт, який створює додаткові витрати.

Інтелектуальний ресурс являє собою визначальний фактор інноваційного розвитку соціально-економічної системи. Його функції полягають у наступному:

- Формування інтелектуального ресурсу створює умови для економічного зростання;
- Інтелектуальний ресурс має кумулятивний ефект, пов'язаний зі збільшенням рівня обізнаності, вмінь та практичного досвіду;
- Розробка та використання інтелектуального ресурсу вимагає значних фінансових інвестицій;
- Використання інтелектуального ресурсу пов'язане з високим рівнем ризику проте можливістю отримання високого прибутку;
- Конкретні особливості інвестування коштів у інтелектуальний ресурс пов'язані з історичними, національними та культурними факторами;
- Інвестиції в інтелектуальний ресурс є високоефективними;
- Інтелектуальний ресурс враховується як нематеріальний актив.

Наприкінці двадцятого століття фінансова наука розробила концепцію інтелектуального ресурсу, яка доповнила та розширила ідею інтелектуальних можливостей людини у виробничій діяльності.

Підходи до визначення інтелектуального ресурсу представлені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 - Підходи сучасних вчених для визначення інтелектуального ресурсу

Автор	Характеристика визначення
Х. Ігамі	У роботі «використання невидимих активів» він вивчав проблему важливості нематеріальних активів для сучасних організацій. Запровадив концепцію «нематеріального капіталу». Він розрізняв невидимий актив із можливістю формування доходів, що жодним чином не відображається у звіті про баланс: зображення, бренд, технічні знання та навички, відданість споживачів
Т. Стюарт	У статті «Інтелектуальний ресурс». Нове багатство організацій «запровадив концепцію» інтелектуального капіталу як суми знань абсолютно всіх працівників установи, що забезпечують його конкурентоспроможність.
Е. Брукінг	Автор розділив інтелектуальний ресурс організації на 4 компоненти: ринкові активи; інтелектуальна власність як активи; людські активи; інфраструктурні активи.
В. Багов, Б. Ступаков	Автори розуміють термін «інтелектуальний ресурс» визначення творчих здібностей установи щодо формування та впровадження інтелекту та інноваційний продукт. Інтелектуальний ресурс організації виражається 3 компонентами: персональний капітал, інтелектуальна власність та маркетингові активи.
В. Супрун	Автор характеризує інтелектуальний ресурс як «ключовий фактор виробництва, який визначає ефективність економічної активності в пост -індустріальному суспільстві, впровадження знань та інформації як економічних ресурсів у процесі діяльності.

Джерело: [1-5]

Таким чином, зміст терміну «інтелектуального ресурсу» як економічної категорії буде мати наступне визначення: інтелектуальний ресурс – це система накопичених знань, навичок, умінь, кваліфікації та досвіду персоналу, що формується під впливом природних здібностей та інвестицій в них для подальшої економічної ефективності діяльності підприємства, необхідного саморозвитку, покращення якості умов праці в сучасному суспільстві тощо [6].

Сукупність інтелектуального капіталу на підприємстві становить його інтелектуальний ресурс. Наукова література демонструє те, що розвиток інтелектуального ресурсу має притаманні йому риси.

До них відносяться:

- комплекс проблем, для вирішення яких використовують в єдності економічні, технічні, управлінські, соціальні, психологічні аспекти;
- розв'язування ускладнених проблем;

- значне зростання взаємозв'язків між об'єктами інтелектуальної власності;
- динамічні процеси ситуацій, що зазнають змін;
- дефіцит інтелектуальних ресурсів;
- покращення управлінського процесу, а саме рівнів автоматизації та стандартизації;
- зростання конкурентоспроможності[17-18].

Інтелектуальний ресурс займає важливе значення у структурі інтелектуального потенціалу. Завдяки йому є можливість оцінити стан сучасного виробництва, має вплив на результат діяльності, дає можливість збільшити рентабельність підприємства, оптимізувати витрати, збалансувати систему управління інтелектуальним потенціалом.

Структура інтелектуального ресурсу представлена рис. 1.1.

Рисунок 1.1 – Структура інтелектуального ресурсу

Джерело: [8]

Людський ресурс є частиною інтелектуального ресурсу, який безпосередньо стосується людини. Це знання, фактичні навички, творчі та психічні можливості людини, їхні моральні значення, рівень трудової культури.

Людський капітал є важливим під час інновацій та кожного оновлення. Інвестицією в людський капітал може бути: збільшення ступеня освіти, зростання професійного досвіду, покращення здоров'я, мобільність, оволодіння новою інформацією.

Організаційний ресурс представляє ту частину інтелектуального капіталу, який стосується організації в цілому. Він включає технології, процедури, технічне та програмне забезпечення, системи управління в організації, організаційну структуру, культуру організації, патенти, бренди та відносини з клієнтами. Організаційний капітал більше пов'язаний з майном організації і може представляти інтерес як незалежний об'єкт купівлі чи продажу.

Споживчий ресурс - це ресурс який визначається стабільними відносинами з клієнтами. Однією з головних цілей формування споживчого капіталу є утворення такої структури організації, яка надає можливість покупцеві ефективно зв'язатися з персоналом організації.

Управління інтелектуальним ресурсом базується на виконанні основних принципів формування, впровадження та використання інтелектуального потенціалу підприємства, які можна поділити на дві групи:

- загальні принципи, котрі пізнають дійсність (застосовуються в діяльності майже всіх економічних систем);
- специфічні, напряду пов'язані з особливостями інтелектуального потенціалу.

Крім того, задані групи принципів пропонується розмежувати на ті, які забезпечують вимоги до систем формування, впровадження і використання інтелектуального потенціалу підприємства та тих, що застосовуються під час їх безпосередньої реалізації (табл.1.2).

Якщо детальніше розглядати зазначені вище структурні елементи інтелектуального потенціалу, то слід зауважити наступне. Людський ресурс підприємства являє собою систему продуктивних і комунікативних якостей, здібностей, сил, функцій та ролей людини, залучених до системи соціально орієнтованої економіки змішаного типу, сформованих і розвинутих у результаті

інвестицій. Вони використовуються в економічній діяльності, сприяють зростанню ефективності праці й доходів свого власника, підвищують додану вартість підприємства та моральне задоволення людини [15, с. 183].

Таблиця 1.2 - Принципи формування, впровадження і використання інтелектуального потенціалу підприємства

Загальні	Специфічні
Наукові; освітні; системні; інтегровані; інноваційні; декомпозиційні; гнучкі; адекватні; повні; варіативні; технічні; виробничі; промислові; творчі; нестандартні; нові; інформаційні.	Взаємозалежності цілей елементів інтелектуального потенціалу підприємства; збалансованості потреб і здібностей; технологічності та ефективності інтелектуальних ресурсів підприємства.
Динамічні; обґрунтовані; керовані; гуманістичні; цілеспрямовані; релевантні; законні; стандартні; управлінські.	Забезпечення можливостей інтелектуального розвитку персоналу підприємства; впровадження правової захищеності щодо результатів інтелектуальної власності; збереження організаційної та інформаційної конфіденційності в процесах системи інтелектуального потенціалу підприємства.

Джерело: [5]

З огляду на специфіку відображення інтелектуального ресурсу у звітності, його можна поділити на 2 частини:

1) ідентифікована (об'єкти, які приносять підприємству економічні вигоди, чітко виокремлюються з загального обсягу інших об'єктів інтелектуального капіталу, можуть бути оцінені та прийнятими на баланс під власною назвою в якості нематеріальних активів);

2) неідентифікована (об'єкти, які приносять підприємству економічні вигоди, але не можуть бути взятими на облік як нематеріальні активи через їх невідокремлюваність від підприємства для подальшого комерційного використання і нездатність бути самостійним об'єктом угод).

У контексті інноваційної економіки сучасний конкурентний бізнес повинен відповідати певним обов'язковим критеріям розвитку інтелектуального ресурсу, наприклад:

— Стимуляція інновацій, яка може бути виражена при проведенні власної науково-дослідної роботи. Також можна придбати права на ключові об'єкти інтелектуальної діяльності для цієї галузі, наприклад, винахід, ноу-хау та інші наукові та технічні досягнення;

- Активна комерціалізація структурних зв'язків інтелектуального капіталу;
- Захист інтелектуального капіталу організації;
- Підтримка законодавчих заходів щодо консолідації ексклюзивних прав на результати інтелектуальної діяльності та творчої роботи, які проявляються в кінцевому продукті;
- Врахування процесу управління інтелектуальним ресурсом, як незалежним типом діяльності в організації.

Таким чином, інтелектуальний ресурс стає не лише необхідним ресурсом для впровадження інновацій та збереження конкурентних позитивних партій, але й ефективного організаційного та управлінського інструменту для розвитку організації та підвищення її конкурентоспроможності.

1.2. Фактори впливу на формування інтелектуального ресурсу

В даний час для суб'єктів підприємницької діяльності актуальними є проблеми, пов'язані з формуванням та розвитком інтелектуального потенціалу, оскільки його недооцінка або неефективне використання негативно впливає на їх функціонування і знижує конкурентну здатність.

Формування та розвиток інтелектуального потенціалу будь-якої організації здійснюється за рахунок внутрішніх та зовнішніх ресурсів шляхом накопичення додаткових інвестиційних можливостей, які вона поступово реалізує в процесі свого функціонування.

При цьому на процес формування та розвитку інтелектуального потенціалу організації впливають численні фактори, які необхідно чітко позначити та систематизувати.

Так, вчені О. Кендюхов [1], І. Бриль [15, с. 8-9] основні фактори впливу на інтелектуальний капітал поділяють на:

1) зовнішні фактори (макрорівень), що в свою чергу структурують на прямого (закони та нормативно-правові акти) та непрямого впливу (економічні, політичні, демографічні, соціально-культурні, науково-технічні);

2) внутрішні чинники (цілі, стратегія, персонал, техніка, технологія).

О. Чала виділяє [16, с. 275]:

1) зовнішні неконтрольовані чинники (стан розвитку країн-партнерів, стан світової економіки, перспективи інтеграції країни, вплив міжнародних корпорацій);

2) національні (соціальні, політичні, культурні, інформаційно-технологічні, макроекономічні).

Зовнішні контрольовані чинники: (рівень зайнятості, освіта, співвідношення між працездатними та пенсіонерами).

Внутрішні фактори впливу на людський капітал (відповідність корпоративній культурі, компетенція, кваліфікація, особисті якості) та методів управління.

За результатами аналітичного дослідження О.Головінов, Ю.Федосєєв виділяють стримуючі фактори впливу на інноваційний розвиток України, а відповідно й інтелектуальний капітал[17]:

- слабке фінансування науково-технічних робіт (НДДКР);
- недостатній рівень розвитку інфраструктури трансферу технологій;
- незбалансоване зростання імпорту та зменшення експорту наукоємних товарів;
- недостатня інформатизація інноваційної сфери;
- незадовільна податкова та стимулююча політика держави;
- повільний розвиток ефективних форм інноваційної діяльності.

Науковці Г.Швиданенко та О.Ніколайчук [19], до впливових факторів макросередовища включають:

1) Розвиток окремих видів економічної діяльності - впливає на потенціал для інвестування в розвиток підприємства, в тому числі інтелектуального капіталу;

2) Рівень конкуренції в галузі - визначає розмір і потенціал для розширення ринкової частки компанії та впливає на розвиток ринкового капіталу;

3) Конкурентні переваги в галузі – визначають розмір і потенціал для розширення частки ринку компанії;

4) Відносини з постачальниками - впливають на можливість вибору більш якісної сировини, скорочення термінів виконання замовлень і витрат, що відображається на рівні зростання ринкового капіталу;

5) Відносини зі споживачами визначають потенціал зростання ринкової частки компанії;

6) Розвиток НТП у галузі – визначає розвиток НДДКР, досліджень і розробок, патентів і ліцензій, наявність передових технологій, вимоги до підготовки і кваліфікації персоналу та можливості співпраці з різними інноваційними структурами.

Б.Данилишин і В.Куценко [19,с.18] вважають, що на формування та розвиток інтелектуального капіталу впливають освіта, охорона здоров'я, культура, житлове та рекреаційне середовище, соціальні відносини та фінансування наукової та інноваційної діяльності. Таким чином, враховуючи наукову думку економістів, варто прийти до висновку, що фактори впливу на формування інтелектуального капіталу слід поділити на зовнішні та внутрішні.

Зовнішні фактори характеризують стан зовнішнього середовища організації та включають:

- Економічні чинники (економічна ситуація в країні, тобто рівень інфляції, рівень безробіття, стан фондового ринку та ін);
- Політичні чинники (політична обстановка країни та інших.);

- Правові чинники (правова база підприємницької діяльності; нормативна база в галузі інвестиційної діяльності);
- Соціальні фактори (соціальна стабільність суспільства та ін.).

До внутрішніх факторів відносяться фактори внутрішнього середовища організації, які визначають її конкурентопроможність.

До них відносять:

- Організаційно-технічний рівень виробництва;
- Рівень кваліфікації працівників;
- Рівень організації праці та ін.

Слід зазначити, що фактори, які впливають на формування та розвиток інтелектуального потенціалу організації, мають системний характер, тому вони не діють ізольовано, а підсилюють дію окремих факторів. При цьому ефект може бути як позитивним, так і негативним. В економічній літературі фактори, що впливають на формування та розвиток інтелектуального потенціалу організації, також класифікують залежно від характеру та стійкості їх впливу.

При цьому виділяють такі групи:

1. Об'єктивні чинники. Їх виникнення не пов'язане з людською діяльністю, а зумовлене природними або іншими подібними явищами. До них відноситься, наприклад, стан зовнішнього і внутрішнього ринків.

2. Суб'єктивні чинники. Вони пов'язані та зумовлені людською діяльністю, зокрема управлінською та творчою. Наприклад, рівень професійної компетентності керівників організації [1].

Необхідно враховувати, що фактори, що впливають на формування та розвиток інтелектуального потенціалу організації, мають різну силу впливу. За цією ознакою виділяють:

1. Чинники загального впливу. Наприклад, місце розташування організації, від якої залежить наявність доступу до ринків, транспортних шляхів та ресурсів.

2. Фактори, що впливають на розвиток окремих компонентів інтелектуального потенціалу організації, які, у свою чергу, поділяються по швидкості впливу на наступні підгрупи:

- фактори повільної дії (наприклад, соціальна ситуація на території, де функціонує організація);
- фактори швидкої дії (наприклад, дії керівництва організації, спрямовані на збільшення інтелектуального капіталу) [2].

В Україні фактори можливого впливу на формування інтелектуального капіталу визначені на нормативно-правовому рівні. Зокрема, Директива «Стратегія сталого розвитку України до 2030 року» дозволяє виділити фактори впливу на формування та розвиток інтелектуального капіталу в Україні (рис 1.2).

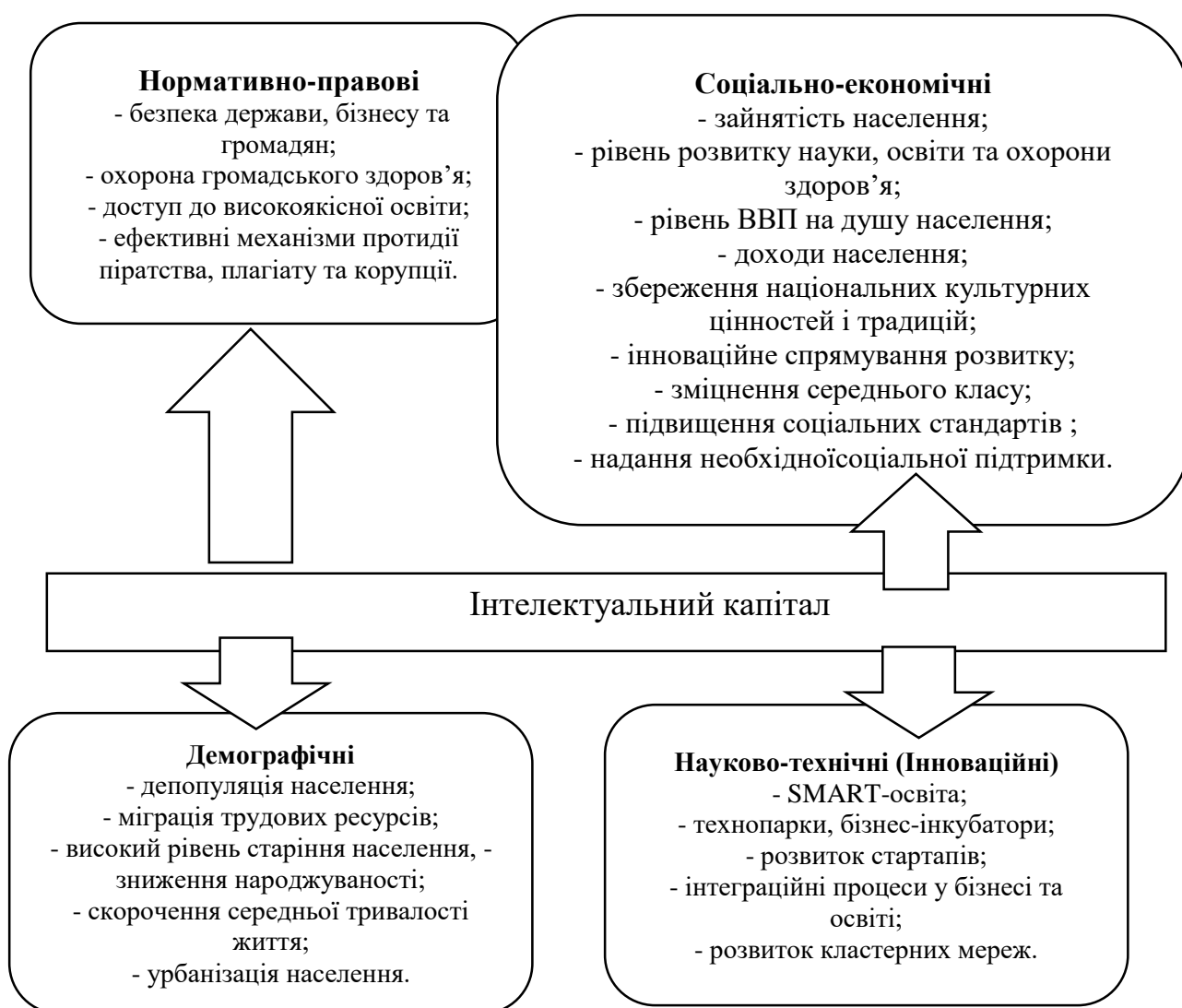

Рисунок 1.2 - Фактори впливу на формування та розвиток інтелектуального капіталу в Україні

Джерело: [20]

Стратегія сталого розвитку до 2030 року та Глобальні цілі сталого розвитку 2030 окреслюють фактори впливу на розвиток інтелектуального капіталу. Також, положення, що вказані у цих директивах, мають стати базою для формування політики управління на наступний період. Реалізація даних проектів та виконання поставлених завдань покращить соціально-економічне становище та забезпечить ефективне формування та розвиток інтелектуального капіталу в Україні.

Таким чином, процес формування інтелектуального капіталу підприємства піддається впливам багатьох факторів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Вони можуть мати як позитивний вплив, так і негативний. Варто наголосити, що підприємства всилі контролювати та коригувати лише фактори внутрішнього впливу, тоді як до факторів зовнішнього впливу потрібно лише пристосовуватися.

1.3. Особливості формування інтелектуальних ресурсів в транзитивному суспільстві

Джерелом формування інтелектуального потенціалу є інтелектуальні ресурси, а також фінансові ресурси їх формування, які господарюючий суб'єкт має в своєму розпорядженні [22, с. 123–126]. Тобто фінансові ресурси через фінансовий потенціал, реалізуючись в інтелектуальні ресурси, є основою й для формування інтелектуального потенціалу (рис. 1.3).

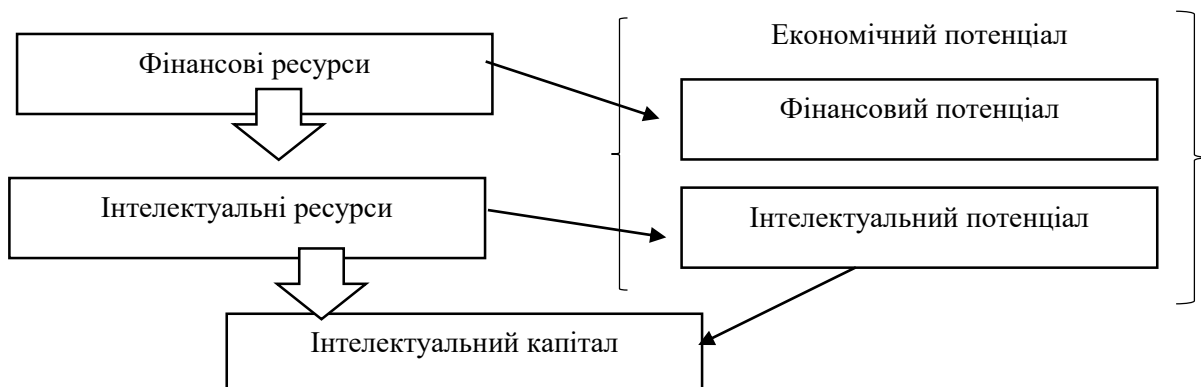

Рисунок 1.3 - Схема формування інтелектуального капіталу

Джерело: [21, с. 215]

Фінансові ресурси - це власний, позиковий та позиковий грошовий капітал, який використовують у транзитивному суспільстві на формування інтелектуальних активів [21, с. 215].

Інтелектуальні ресурси – це нематеріальні активи або їхня комплексна сукупність у вигляді знань, умінь та накопиченого досвіду, які несе людський ресурс, а також результати науково-технічної діяльності, організаційно-методичні рішення в різні напрямки функціонування господарюючого суб'єкта [22, с. 216].

Економічний потенціал - це сукупність основних ресурсів, інструментів та елементів потенціалу економічної системи в цілому, які є в наявності та придатні до мобілізації і можуть бути використані та задіяні для економічного розвитку та соціально-економічного прогресу країни. [21, с. . 217].

Тому запропонована модель зміни фінансового потенціалу суб'єкта господарювання за етапами його життєдіяльності є актуальною і для інтелектуального потенціалу. Дану модель також можна розглядати стосовно загального та інтелектуального потенціалу і на прикладі суб'єкта господарювання. Адже у транзитивному суспільстві, інтелектуальний капітал та результати його діяльності в основному активним чином використовуються суб'єктами господарювання.

На етапі становлення здійснюється формування потенціалу як категорії загалом. Хоча методи організації тільки починають формуватися, потенціал в основному формується під впливом зовнішніх факторів і безпосередньо залежить від стану економічних відносин та конкретної господарсько-фінансової діяльності. Тому на початку життєвого циклу потенціал може бути однаковим для підприємств в одному регіоні та в одній галузі. Необхідно запровадити поняття «первинний потенціал суб'єкта господарювання».

Розглядаючи стадію, на якій суб'єкт господарювання розвивається в результаті успішної реалізації наявного "первинного потенціалу", слід пам'ятати,

що на цій стадії суб'єкт господарювання активно розвиває свої організаційні, технічні та технологічні методи управління та виробництва, оскільки адаптація до зовнішніх економічних чинників призводить до формування внутрішніх чинників виробництва та управління всередині суб'єкта господарювання.

За критеріями ефективності реалізації того чи іншого методу відбувається зміна потенціалу суб'єкта господарювання у позитивну чи негативну сторону. Це найбільш продуктивна фаза, так як соціальні фактори все ж таки мають суттєвий вплив, в силу набуває фактор колегіальності. Отже, на цьому етапі виникає необхідність запровадження поняття «відновлюваний потенціал», який формується внутрішніми підсистемами суб'єкта господарювання, а саме: технічною, технологічною, організаційною, економічною, соціальною [7, с. 37]. Саме на цьому етапі формується інтелектуальний ресурс на основі таких інтелектуальних ресурсів, як ринкові активи, здібності та навички працівників.

На етапі зрілості концепція "оновленого потенціалу" повинна бути чітко визначена і відображена в критеріях рівня фінансового стану компанії. Слід також зазначити, що знання, навички та ресурси мають важливі досягнення і повинні постійно оновлюватися. На цьому етапі поняття фінансового потенціалу, економічних ресурсів та фінансового стану перебувають у найвищій точці дотику і взаємодіють між собою на максимально допустимому рівні.

Використання всіх трьох елементів продуктивного функціонування суб'єктів у перехідному суспільстві призводить до максимального подовження цього етапу: формується майже автономна система, в якій всі три концепції взаємодіють між собою, в якій оновлення фінансового потенціалу повторюється знову і знову. Фінансові ресурси та фінансовий потенціал постійно зростають, що, в свою чергу, розширює економічні ресурси інтелектуальних ресурсів.

Інтелектуальні ресурси створюють значні можливості для розвитку інтелектуального капіталу суб'єкта господарювання та зростання його інтелектуальних ресурсів. Інтелектуальні ресурси також можуть виступати джерелом формування інших інтелектуальних ресурсів без допомоги інших. Чим більше розвинені інтелектуальні ресурси, тим більше можливостей для

формування фінансових ресурсів і тим більший фінансовий потенціал суб'єкта господарювання. Тому головне на цьому етапі - чітка і злагоджена взаємодія всіх п'яти підсистем суб'єкта господарювання.

На етапі занепаду організація чітко розуміє необхідність змін у всіх підсистемах, взаємодіях, складі та використанні ресурсів. На етапі зростання соціальні фактори знову відіграють важливу роль. Необхідно ввести поняття "новий потенціал". Він відрізняється від первинного зарядом ознак, серед яких, у першу чергу, є вже існуюча платформа діяльності підприємства, яка суттєво відрізняється від платформи інших суб'єктів господарювання. Новий потенціал, в тому числі фінансовий та інтелектуальний, з'являється в результаті взаємодії протягом усього життєвого циклу суб'єктів у перехідному суспільстві. У фазі старіння фірма може розвиватися двома шляхами: або успішно використати всі наявні фактори і реалізувати новий потенціал фірми, а потім повторити життєвий цикл фази зростання; або не реалізувати новий потенціал фірми і ліквідувати фірму як неефективну складову економіки. Водночас інтелектуальні ресурси мають унікальний зміст, який визначається наявністю та розвитком інтелектуальної власності, нематеріальних активів, а також знань і навичок працівників, що в сукупності призводить до підвищення продуктивності праці та отримання очікуваних економічних вигод.

Таким чином, інтелектуальні ресурси - це наявність та ефективне використання інтелектуальної складової суб'єкта господарювання; з іншого боку, ця категорія інтелектуального потенціалу є ширшою і включає в себе взаємодію з економічним потенціалом суб'єкта господарювання в транзитивному суспільстві, а в більш широкому розумінні інтелектуальні ресурси - це здібності взагалі, які не залежать від їх використання у виробництві. Управління інтелектуальним ресурсом у межах реалізації концепції вартісно орієнтованого управління вимагає прозорої інформаційної бази. На жаль, фінансова звітність як джерело інформації не задовольняє такі вимоги вартісно орієнтованого управління інтелектуальним капіталом.

Вартісно орієнтоване управління як відгалуження теорії вартості є досить новою парадигмою в дослідженнях капіталізації підприємств, яка визначає вартісні показники як основний стратегічний орієнтир для зростання [18, с. 40-41]. Тепер визначимо можливі сфери застосування вартісно орієнтованого управління по відношенню до інтелектуальних ресурсів суб'єкта господарювання (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 - Варіанти використання вартісно орієнтованого управління відносно інтелектуального ресурсу суб'єкта господарювання у транзитивному суспільстві

Напрямок дослідження Складові дослідження	Вартісно орієнтоване управління інтелектуальним ресурсом	Оцінка (визначення) вартості інтелектуального ресурсу	Управління вартістю інтелектуального ресурсу	Інтелектуальний ресурс як драйвер вартості підприємства
Мета	управління інтелектуальним ресурсом, що спрямоване на генерування (створення) доданої вартості для підприємства	визначення вартості інтелектуального ресурсу	управління інтелектуальним ресурсом таким чином, щоб вартість його збільшувалася	побудова механізму, який би сигналізував про те, який внесок має інтелектуальний ресурс у загальну величину вартості підприємства
Об'єкт дослідження	сукупність процесів управління інтелектуальним ресурсом підприємства	моделі розрахунку вартості інтелектуального ресурсу	вартість інтелектуального ресурсу та драйвери її створення (чи руйнування)	процеси створення вартості для підприємства (в т. ч. і через управління інтелектуальним ресурсом)
Місце вартісно орієнтованого управління	основа управління, що визначає його основну мету - прирощення вартості для підприємства	одна з можливих методик оцінки вартості інтелектуального ресурсу	методика оцінки вартості інтелектуального ресурсу	загальна концепція управління

Джерело: [21, с. 215]

Основними підходами до дослідження інтелектуального ресурсу у межах реалізації концепції вартісно орієнтованого управління є:

- 1) вартісно-орієнтоване управління інтелектуальним ресурсом;
- 2) оцінка (визначення) вартості інтелектуального ресурсу;
- 3) управління вартістю інтелектуального ресурсу;

4) інтелектуальний ресурс як драйвер вартості суб'єкта господарювання.

Управління інтелектуальними ресурсами на основі цінності означає управління інтелектуальними ресурсами таким чином, щоб підвищити їхню цінність для суб'єкта в транзитивному суспільстві. Іншими словами, ефективність у цьому випадку пов'язана зі збільшенням показників концепції вартісно орієнтованого управління, які тісно пов'язані з капіталізацією суб'єкта господарювання. Наприклад, на думку О.Г. Мендрула [19, с. 44], великі довгострокові інвестиції в інтелектуальні ресурси призводять до відносно високої прибутковості в майбутньому, але об'єктивно призводять до зменшення поточного прибутку. Таким чином, випадки, які зменшують поточну прибутковість, але можуть збільшити вартість підприємства в майбутньому, повинні розглядатися в рамках управління інтелектуальними ресурсами, що базується на вартості. Таким чином, інтелектуальний капітал забезпечує створення унікальної конкурентної переваги для підприємства. Це залежить від наявності інтелектуальних ресурсів у певний момент часу, які перетворюються на інтелектуальний капітал фірми. Проблема формування інтелектуального ресурсу веде до проблеми формування інтелектуального капіталу, що також є процесом перетворення фінансового потенціалу фірми в інтелектуальні ресурси.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА МІСЦЕ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РЕСУРСУ В СТРУКТУРІ ГЛОБАЛЬНОЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

2.1. Сучасний стан розвитку інтелектуального ресурсу в світовій економіці

Сьогодні інноваційний розвиток економіки, що базується на використанні інтелектуальних ресурсів, є основою економічної потужності країни та її перспектив на світовому ринку. Ефективність та динамічність інноваційного сектору стала важливим фактором забезпечення конкурентоспроможності економіки, що, в свою чергу, значною мірою визначає позиції країн у світі. У міжнародній практиці накопичено певний досвід використання інтелектуального капіталу країнами світу, окремими регіонами або компаній.

Одним з найважливіших показників, що характеризують розвиток наукової та інноваційної діяльності в державі, є питома вага витрат на науково-дослідні роботи, зокрема на розробки інтелектуальних ресурсів, у відсотках до валового внутрішнього продукту. Цей показник також називають інтенсивністю «R&D», він відображає ступінь розвитку досліджень і інновацій, які здійснюються в країні, з точки зору інтелектуальних та фінансових ресурсів.

У таблиці 2.1 наведено питома вага витрат на науково-дослідні роботи у відсотках до ВВП по окремих країнах Європейського Союзу та в Україні за період 2014—2021 роки.

Дані таблиці 2.1 свідчать, що в цілому по країнах ЄС питома вага витрат на науково-дослідні роботи за період з 2014 року до 2021 року постійно зростала. Якщо у 2014 році питома вага становила 1,92% до ВВП, то за 7 років вона зросла до 2,06%.

Таблиця 2.1 - Питома вага витрат на науково-дослідні роботи у ВВП по окремим країнам ЄС та в Україні, %

Країни	Роки							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ЄС 28	1,92	1,97	2,01	2,02	2,03	2,04	2,04	2,06
Болгарія	0,56	0,53	0,60	0,63	0,79	0,96	0,78	0,75
Угорщина	1,14	1,19	1,26	1,39	1,35	1,36	1,20	1,35
Німеччина	2,71	2,80	2,87	2,82	2,87	2,91	2,92	3,02
Данія	2,92	2,94	2,98	2,97	2,91	3,06	3,09	3,05
Іспанія	1,35	1,33	1,29	1,27	1,24	1,22	1,19	1,20
Латвія	0,61	0,70	0,66	0,61	0,69	0,63	0,44	0,51
Литва	0,78	0,90	0,89	0,95	1,03	1,04	0,84	0,89
Польща	0,72	0,75	0,88	0,87	0,94	1,00	0,96	1,03
Румунія	0,46	0,50	0,48	0,39	0,38	0,49	0,48	0,50
Словаччина	0,62	0,66	0,80	0,82	0,88	1,17	0,79	0,88
Словенія	2,06	2,42	2,57	2,58	2,37	2,20	2,01	1,86
Фінляндія	3,71	3,62	3,4	3,27	3,15	2,87	2,72	2,73
Франція	2,18	2,19	2,23	2,24	2,23	2,27	2,22	2,21
Чехія	1,34	1,56	1,78	1,90	1,97	1,93	1,68	1,79
Швеція	3,17	3,19	3,24	3,27	3,11	3,23	3,25	3,37
Естонія	1,58	2,31	2,12	1,72	1,43	1,47	1,25	1,29
Україна	0,75	0,65	0,67	0,70	0,60	0,55	0,48	0,45

Джерело: [23-24]

Для кожної з країн, перелічених у Таблиці 2.1, можна спостерігати різні тенденції. У більшості країн інтенсивність витрат на R&D у 2021 році зросла порівняно з 2014 роком. До цієї групи належать Болгарія, Чехія, Данія, Франція, Угорщина, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Франція та Швеція. Крім того, Данія, Німеччина та Швеція мають найвищу інтенсивність витрат на науку та інновації - понад 3% валового внутрішнього продукту, що вже перевищує рівень, визначений у стратегії "Європа 2021". Іншими інноваційними лідерами є Франція та Фінляндія.

З іншого боку, в групі Словенії, Естонії, Іспанії та Латвії спостерігається зниження витрат на НДДКР у відсотках від ВВП. До цієї групи також входить Україна, де інтенсивність витрат на НДДКР у відсотках від ВВП знижується з 2014 року. Зазначимо, що у 2014 році витрати на НДДКР в Україні становили 0,75% від ВВП, що вище, ніж у Болгарії, Латвії, Польщі, Румунії та Словаччині. Також на рис. 2.1 представлена матриця, яка наочно демонструє реальну ситуацію із взаємозв'язком між інноваційністю («Глобальний індекс інновацій»),

індексом знань («Індекс економіки знань») і фактичним розміром ВВП (млрд \$) 118-ти різних національних економік світу.

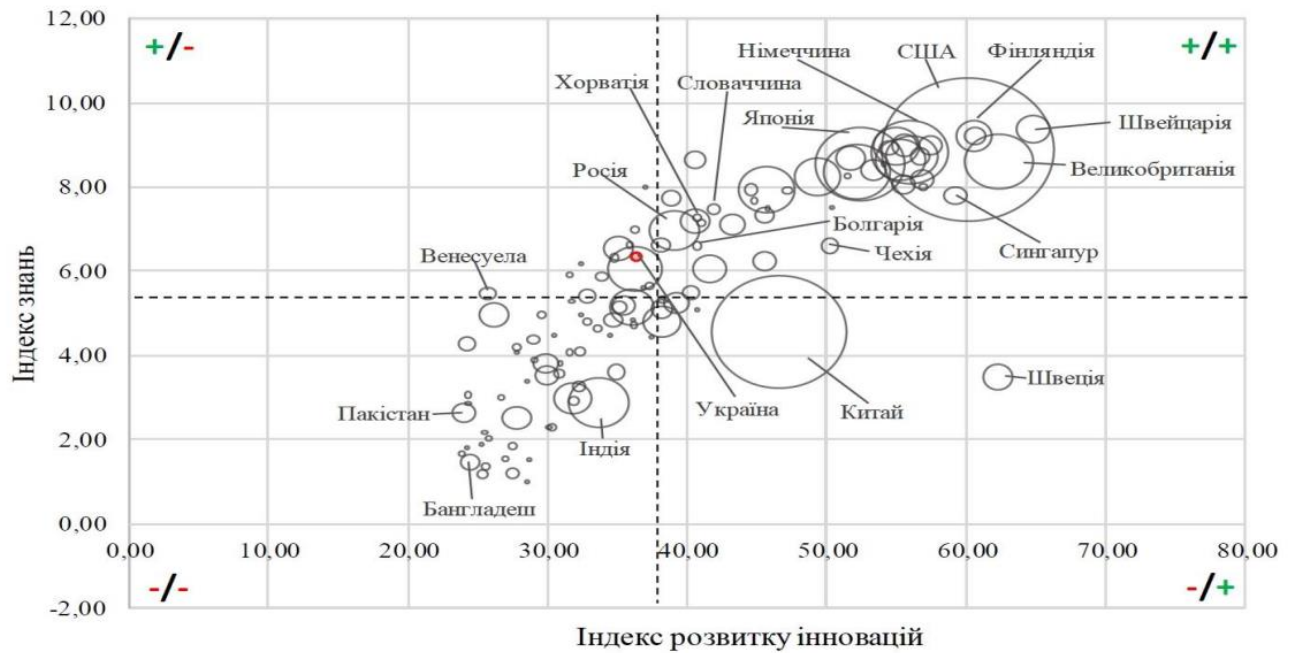

Рисунок 2.1 - Матриця залежності розвитку інновацій, поширення та розвитку знань та розміру економіки

Джерело: [25; 26]

Виходячи зі візуального розподілу країн між секторами матриці, більш інноваційні економіки дійсно характеризуються більш високою оцінкою індексу знань та, як правило, великим обсягом ВВП. При цьому в деяких країнах все ж таки може спостерігатися низький рівень розвитку високотехнологічного сектору економіки при високому рівні показників, пов'язаних з науковими знаннями. Наприклад, виняток становлять:

- Китай – при інноваційності вище за середню та другому місці за обсягом ВВП, індекс знань оцінюється дещо нижче загальносвітового показника;
- Швеція – при інноваційності вище за середню, характеризуються індексом знань нижче середнього рівня і перебуває на 21 місці (зі 118-ти показників у вибірці) за розміром економіки;
- Індія – знаходиться на сьомому місці за розміром економіки при індексі інновацій та індексі знань нижче середнього рівня;

— ряд європейських країн (Болгарія, Словаччина, Чехія, Фінляндія, Хорватія та ін.) з індексом інновацій та індексом знань вище за середній рівень, проте малими розмірами ВВП.

Слід зазначити, що значними гравцями та конкурентами на ринках, пов'язаних з найбільш передовими дослідженнями й промисловим використанням штучного інтелекту, виступають: США, ЄС і Китай (рис. 2.2).

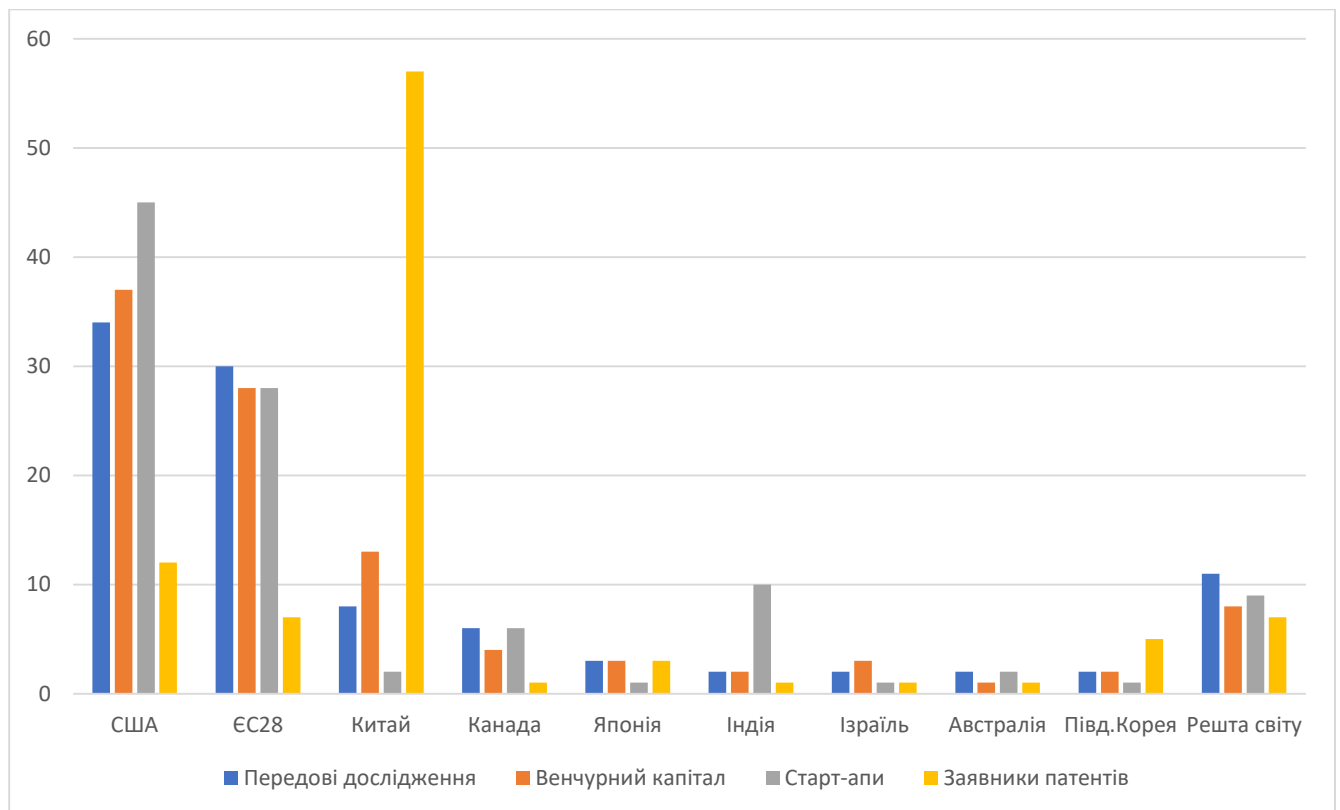

Рисунок 2.2. - Розподіл гравців на ринку штучного інтелекту за окремими видами діяльності (% від світового показника), у середньому за 2014-2021 рр.

Джерело: [27]

При цьому останнє десятиріччя панівну позицію на ринку економіки знань утримували США, проте Китай швидко наздоганяє і прагне посісти перше місце у 2030 році.

Як бачимо, до аналізу рівня розвитку інтелектуального капіталу на світовому рівні до уваги Україна поки що не приймається, адже рівень інтелектуального та інноваційного розвитку відноситься до низького.

Більше того, за останні сім років частка витрат на R&D в Україні значно скоротилася і в 2021 році становитиме лише 0,45% ВВП. Це найнижчий показник

інтенсивності витрат на науку та інновації порівняно з Європейським Союзом, і це, безперечно, вплинуло на потенціал розвитку інноваційної діяльності в країні. У 2021 році частка витрат України на НДДКР дещо зросла, але лише на 0,47% ВВП%, тобто всього на 0,02 відсоткових пункти, а загальна ситуація залишилася незмінною [24]. Графічна динаміка витрат на НДДКР в Україні у відсотках від ВВП показана на рис. 2.3.

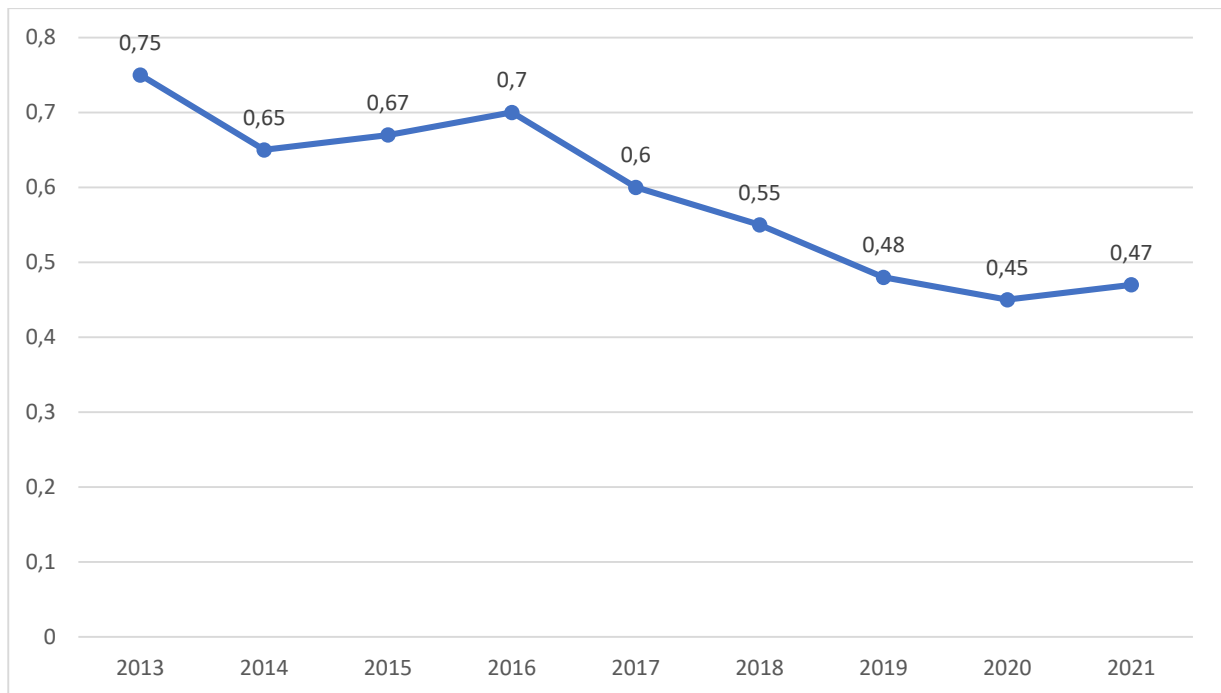

Рисунок 2.3 - Питома вага витрат на науково-дослідні роботи в Україні, % до ВВП

Джерело: [24]

Загальні витрати на НДДКР в Україні в останні роки зростають: у 2020 році вони збільшилися на 16,0% порівняно з 2019 роком до 13379,3 млн грн., а в 2021 році - на 25,4% до 16773,7 млн. грн. Незважаючи на таке значне зростання, витрати на дослідження та розробки, як зазначалося вище, становили лише 0,47% валового внутрішнього продукту у 2021 році. Проте, слід зазначити, що інноваційна діяльність, розробка інтелектуального капіталу, неможлива без розвитку інвестиційної діяльності.

Аналіз інвестиційної діяльності суб'єктів господарської діяльності різних форм власності за 2014-2021 роки відображає позитивні зміни в напрямі

збільшення частки інвестицій в основний капітал держави. За даними Державної служби статистики України, розмір інвестицій в основний капітал у 2021 році по Україні збільшився на 33759,6 млн грн. порівняно з відповідним показником у 2020 році, і становив 293691,9 млн грн. (рис. 2.4).

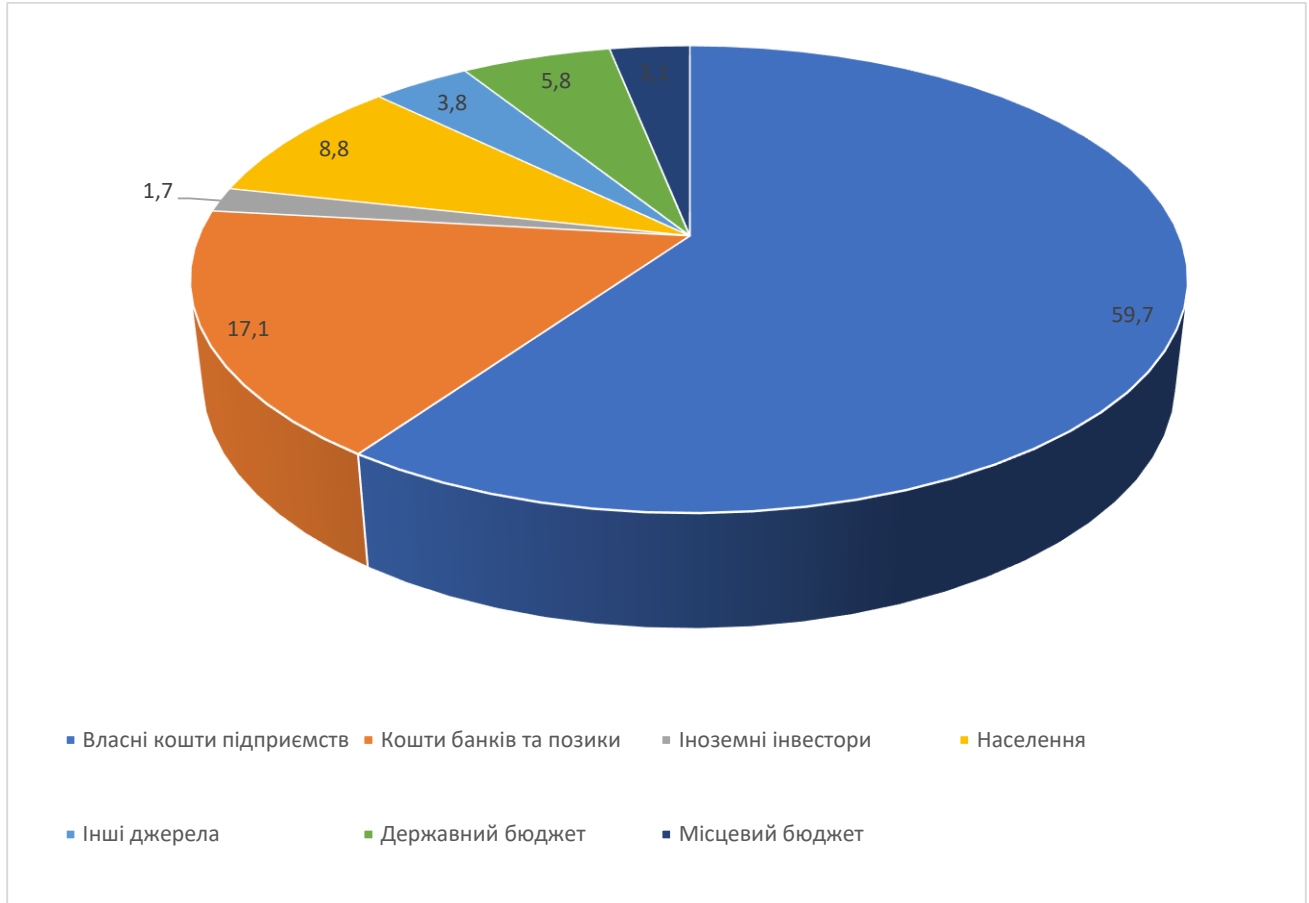

Рисунок 2.4 - Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування у 2021 році, %

Джерело: [24]

Основним джерелом інвестицій в основний капітал залишався власний капітал підприємств та установ, на який станом на 1 січня 2021 року припадало 59,7% загального обсягу інвестицій, що на 1,1% більше, ніж у 2020 році. У 2021 році ці інвестиції склали 175423,9 млн. грн. Частка залучених і запозичених коштів (у тому числі, кредитів банків та інших позик, коштів іноземних інвесторів) у загальних обсягах капіталовкладень становила 18,8%, що на 0,3% менше, ніж відповідний показник у попередньому році. Зменшення цього показника відбулося за рахунок зменшення іноземних інвестицій на 0,4%, що в грошовому еквіваленті становило 2155,5 млн грн. За рахунок державного та

місцевих бюджетів освоєно 5,8% та 3,1% загального обсягу капіталовкладень, що загалом в грошовому еквіваленті становить 26290,4 млн грн. Цей показник на 905,5 млн грн менший від аналогічного показника 2019 року. Частка коштів населення на індивідуальне житлове будівництво становила 15,7 % від загального обсягу капіталовкладень.

Нижче проаналізовані капітальні інвестиції за видами активів в період від 2011 по 2021 роки (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 - Структура капітальних інвестицій за видами активів, %

Капітальні інвестиції	2011	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
у матеріальні активи	97,6	97,6	97,2	96,9	97,1	97,7	96,9	96,3	96,4	97,1
у нематеріальні активи	2,4	2,4	2,8	3,1	2,9	2,3	3,1	3,7	3,6	2,9
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: [24]

Розглянувши структуру капітальних інвестицій бачимо, що більше ніж 95% усіх валових капітальних інвестицій протягом 2011-2021 років становили інвестиції в матеріальні активи. Коливання інвестицій в нематеріальні активи становило від 2,3% у 2017 році до 3,7% у 2019 році. Найвищий відсоток капітальних інвестицій у матеріальні активи був у 2021 році і становив 97,7%, а найнижчий – у 2019 році (96,3%).

Варто детально проаналізувати капітальні інвестиції за видами економічної діяльності в останні три роки (табл. 2.3), та оцінити динаміку змін.

Таблиця 2.3 - Аналіз капітальних інвестицій за видами економічної діяльності, млн грн

Показники	2019	2020	2021	Відхилення 2021 року від 2019 року(+, -)
1	2	3	4	5
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	12061,6	17005,4	19362,9	+7301,3
Рибальство, рибництво	74,0	49,5	43,0	-31,0
Промисловість	111322,0	178066,6	206345,6	+95023,6
Будівництво	27942,5	29122,3	37313,0	+9370,5

Торгівля; ремонт літаків, побутових виробів та предметів особистого вжитку	19626,4	24357,8	24858,4	+5232,0
Діяльність готелів та ресторанів	1522,6	2225,3	2856,3	+1333,7
Діяльність транспорту та зв'язку	26387,1	32516,1	39635,4	+13248,3
Фінансова діяльність	5297,3	5711,9	7148,6	+1851,3
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	23085,7	37413,6	36069,3	+12983,6
Державне управління	8597,9	12507,6	12702,6	+4104,7
Освіта	1920,0	2185,5	1492,4	-427,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2477,9	2491,0	3134,6	+656,7
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	4406,6	5313,0	5902,6	+1496,0
Усього капітальних інвестицій по Україні	189060,6	259932,3	293691,9	+104631,3

Джерело: [24]

Як видно з таблиці, капітальні інвестиції у 2021 році порівняно з 2019 роком зросли по всіх показниках, крім показників рибальства та освіти. На жаль, рибальство в Україні не поставлено на високий рівень, тому зацікавленість у його інвестуванні не значна. Це ж стосується і освіти.

На відміну від рибальства, освіта є ключовою у формуванні керівних та робочих верств населення і потребує значних інвестицій. Значний приріст інвестицій спостерігається у промисловості (95023,6 млн грн), діяльності транспорту та зв'язку (13248,3 млн грн), та операцій з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям (12983,6 млн грн).

Значного зменшення зазнав показник зовнішніх інвестицій в Україні у 2021 році. Варто детальніше дослідити динаміку зовнішніх інвестицій протягом певного періоду. На рис. 2.5 наведена динаміка зовнішніх інвестицій України протягом 2014-2021 років.

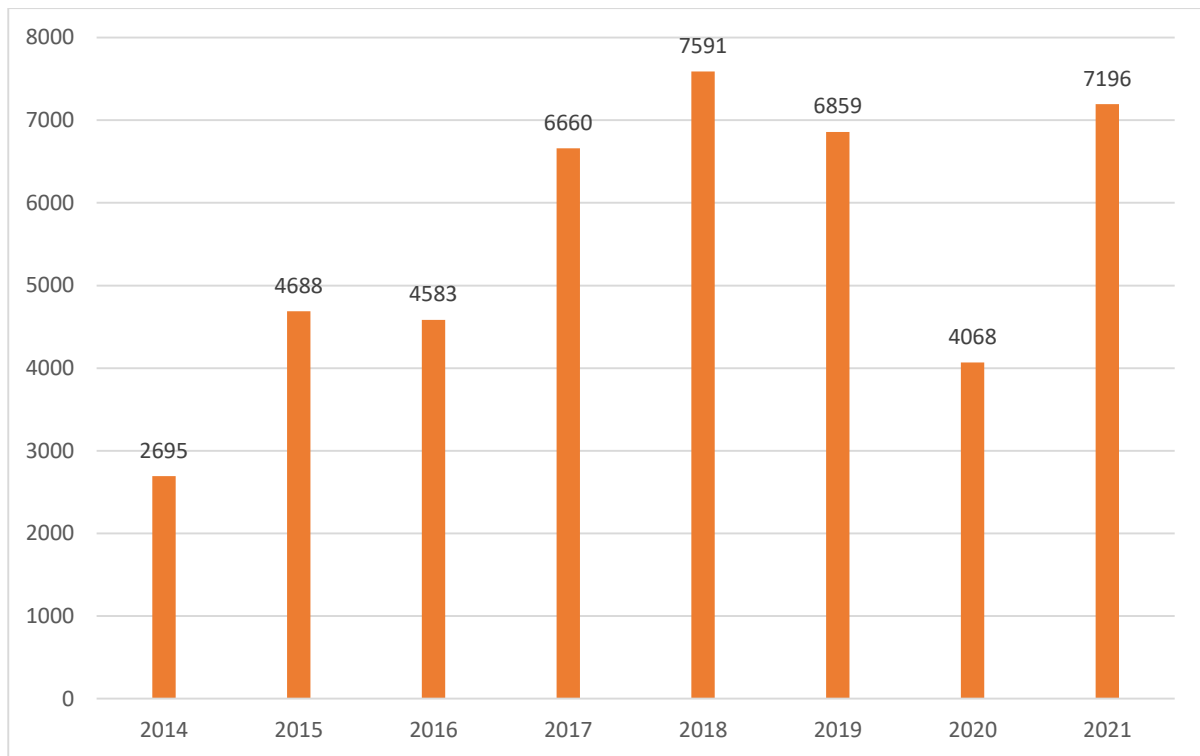

Рисунок 2.5 - Динаміка зовнішніх інвестицій України протягом 2014-2021 років, млн грн.

Джерело: [24]

З рисунку 2.5 видно, що у 2014-2021 роках інвестиційний ринок України характеризувався динамічним розвитком, особливо у 2018 році, порівняно з 2014 роком. Це свідчить про високий рівень зацікавленості іноземних інвесторів у вкладення капіталу в Україну, та її інвестиційну привабливість. Однак у 2020 році обсяги інвестицій, під впливом чинників світової фінансово-економічної кризи, зменшились, спад становив 732 млн грн. У 2021 році спостерігається тенденція до зростання обсягів прямих іноземних інвестицій.

Отже, загалом інноваційно-інвестиційну політику України у сфері розвитку інтелектуального капіталу можна охарактеризувати як багату на ресурси та перспективи. Привабливість України можна визначити такими чинниками: високими темпами ринкового розвитку; розвитком новітніх галузей промисловості; розвиненою телекомунікаційною мережею; достатнім рівнем освіти населення, наявністю кваліфікованої робочої сили; широкою мережею науково-дослідних установ; міжнародними транспортними коридорами; широкими можливостями для відпочинку та рекреації. З огляду на це, доцільно

розвивати науково-дослідну та інноваційну діяльність у державі, адже в результаті інновації дають позитивний економічний ефект, та значним чином підвищують репутацію як окремого підприємства, так і країни в цілому. Проте варто також наголосити, що 2022 рік ставить на паузу інноваційний розвиток України, закриває значним чином притік інвестицій у її розвиток, адже протягом поточного року в країні введено військовий стан та ведуться активні воєнні дії по всій території держави.

2.2. Інтелектуальний ресурс як чинник розвитку глобальних економічних процесів

У другому десятилітті 21-го століття Україна, як і весь світ, вступила в епоху Четвертої промислової революції (4PR), коли завершився етап широкого впровадження технологій епохи ІКТ і настав етап освоєння нових передових та інноваційних технологій, використання діджиталізації та взаємодії цих досягнень. Ці технології включають майбутній штучний інтелект (ШІ), інтернет речі, великі дані, блокчейн, робототехніку, мобільний зв'язок п'ятого покоління (5G), 3D-друк, безпілотники, генну інженерію та нанотехнології.

У цьому контексті важливо оцінити спроможність країни освоювати передові та новітні технології та впроваджувати відповідні технологічні та нетехнологічні інновації. Україна посідає високі місця в різних міжнародних рейтингах, що оцінюють інновації та інноваційний потенціал. Найбільш авторитетними є Європейське інноваційне табло – ЄІТ (European Innovation Scoreboard), Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів – ГІКТ (Global Talent Competitiveness Index), Глобальний індекс інновацій – ГІІ (Global Innovation Index), Індекс інновацій Агентства Блумберг – ІАБ (Bloomberg Innovation Index), , (рис. 2.6).

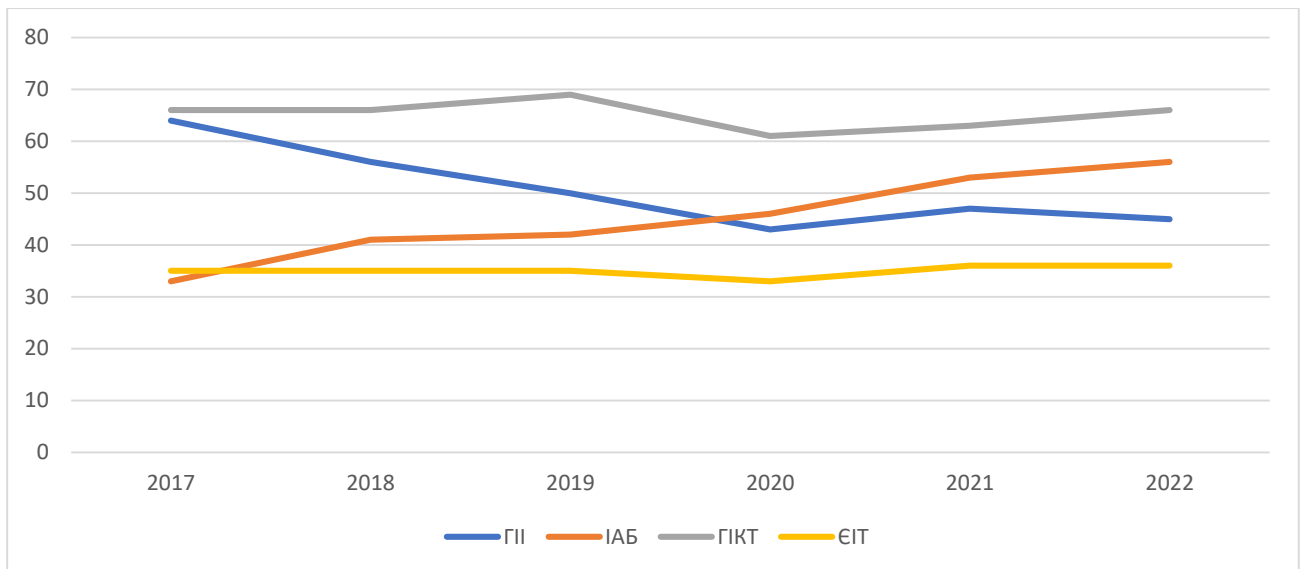

Рисунок 2.6 - Індекси інноваційної спроможності України – рейтинги

Джерело: [39]

Динаміка рейтингів України за чотири підходи до оцінки інноваційної спроможності за 2017-2022 роки (рис. 2.6) дозволяє зробити висновок про відсутність активної політики та проривів у підтримці інноваційної діяльності як з боку держави, так і бізнесу.

Конкурентоспроможність України в інноваційній сфері базується на людському капіталі, вищій освіті, знаннях та результатах досліджень. Однак слабкі державні інституції, несприятливе середовище для інноваційних підприємств та недружня фінансова система є факторами, що перешкоджають використанню підприємницького потенціалу та впливу інновацій на комерціалізацію та зростання ВВП. Протягом останнього десятиліття Україна залишається в групі країн з низьким та середнім рівнем доходу (згідно з класифікацією країн Світового банку).

Для оцінки спроможності країн впроваджувати та використовувати передові сучасні технології у Звіті ЮНКТАД про технології та інновації за 2022 рік "Ловити технологічну хвилю: інновації на засадах справедливості" представлені такі показники, як впровадження ІКТ у людський капітал (навички), наукові дослідження і розробки (ДіР), промислове застосування та доступ до фінансування а також "індекс готовності", що складається з п'яти компонентів. (табл.2.4).

Таблиця 2.4 - Рейтинги України та окремих країн світу за Індексом готовності до передових (frontier) технологій у 2022 р.

Країна	Значення Індексу	Загальний рейтинг зі 158 країн	Рейтинг країни за складовими:				
			ІКТ	кадри (навички)	ДіР	промисловий розвиток	фінанси
Країни з високим рівнем готовності до передових технологій							
Чехія	0,75	26	30	23	32	18	72
Польща	0,73	28	32	30	30	32	70
Естонія	0,72	29	15	20	59	31	61
Португалія	0,71	32	35	33	31	49	27
Словенія	0,69	33	28	15	62	29	84
Словаччина	0,69	36	21	47	44	23	59
Угорщина	0,67	37	27	43	48	16	99
Литва	0,65	39	25	24	54	48	88
Країни з рівнем готовності до передових технологій вище середнього							
Бразилія	0,65	41	73	53	17	42	60
Румунія	0,60	45	44	70	34	38	115
Сербія	0,59	47	38	52	55	46	86
Болгарія	0,57	51	53	48	65	41	73
Україна	0,56	53	66	40	47	58	97
Туреччина	0,55	55	75	63	27	78	49
Білорусь	0,53	59	45	35	91	63	109

Джерело: [40]

Україна має досить високий рейтинг за такими складовими, як рівень освіти (кваліфікація) населення та наукова активність (кількість патентів і публікацій), частка високих технологій у промисловому виробництві, водночас низький рейтинг з точки зору рівня ІКТ-інфраструктури та доступності приватних компаній до кредитів.

Слід зазначити, що головним інтелектуальним ресурсом є людський ресурс. Однак нинішня пандемічна ситуація та військові дії в Україні загострюють проблему розвитку інтелектуальних ресурсів соціально-економічного характеру - безробіття. Ця проблема активно розвивається в Україні. Україна завжди була слаборозвиненою країною з високим рівнем

безробіття, але період 2019-2022 років негативно вплинув на подальший розвиток цієї проблеми.

Слід розглянути проблему безробіття та зайнятості в Україні. Динаміка соціальних індикаторів України, що описують демографічні зміни, представлена на рис. 2.7.

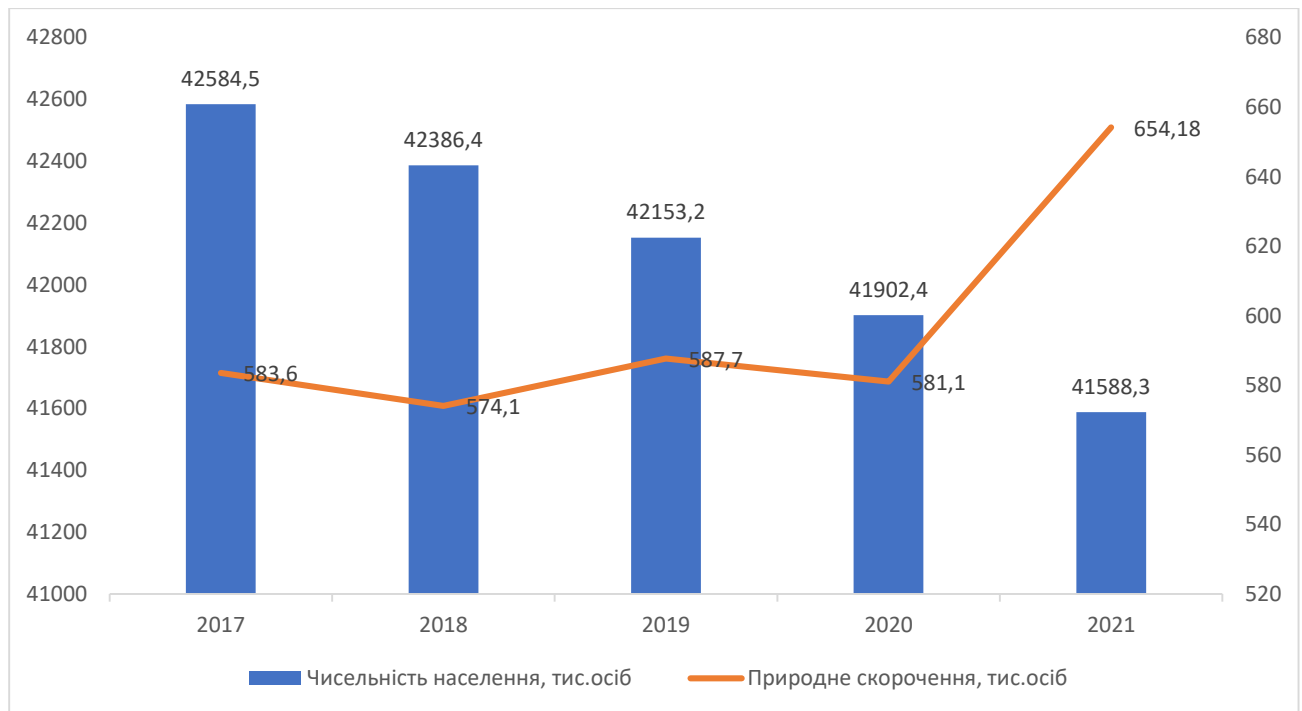

Рисунок 2.7 - Динаміка показників щодо населення України, тис. осіб

Джерело: [34]

Згідно з рис. 2.7, чисельність населення України в період 2017-2021 років демонструвала стрімке і безперервне скорочення. За досліджуваний період чисельність населення зменшилася на 996,2 тис. осіб, тобто на 0,08%.

Стрімке скорочення населення України пов'язане зі значним зростанням смертності. Так, у 2017-2018 роках рівень смертності став неоднозначним: між 2017 і 2018 роками кількість смертей зменшилася, але між 2018 і 2019 роками рівень смертності збільшився.

У 2019-2020 роках рівень смертності знову знизився. Однак, починаючи з 2020 року, ця тенденція продовжила прискорюватися: за період з 2020 по 2021 рік кількість смертей зростає на 12,5%. Таке різке збільшення кількості смертей було спричинене подіями, пов'язаними з пандемією Covid-2019.

Таблиця 2.5 - Динаміка та структура працездатного та безробітного населення України протягом 2017-2021 років, тис.осіб

Рік	Робоча сила				у тому числі							
	у віці 15-70 років		працездатного віку		зайняте населення				безробітне населення (за методологією МОП)			
	у середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у віці 15-70 років		працездатного віку		у віці 15-70 років		працездатного віку	
					у середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис.осіб	у % до робочої сили відповідної вікової групи	у середньому, тис.осіб	у % до робочої сили відповідної вікової групи
2017	17 955,1	62,2	17 303,6	71,1	16 276,9	56,3	15 626,1	64,2	1 678,2	9,3	1 677,5	9,7
2018	17 854,4	62,0	17 193,2	71,5	16 156,4	56,1	15 495,9	64,5	1 698,0	9,5	1 697,3	9,9
2019	17 939,5	62,6	17 296,2	72,7	16 360,9	57,1	15 718,6	66,1	1 578,6	8,8	1 577,6	9,1
2020	18 066,0	63,4	17 381,8	74,0	16 578,3	58,2	15 894,9	67,6	1 487,7	8,2	1 486,9	8,6
2021	17 524,0	61,5	16 860,3	71,8	16 080,9	56,5	15 418,1	65,6	1 562,1	8,6	1 561,2	9,0

Джерело: [34]

Після аналізу та оцінки динаміки зростання населення в Україні слід оцінити ринок праці. Слід враховувати рівень зайнятості та безробіття. Результати аналізу представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 показує, що за останні п'ять років чисельність робочої сили в Україні загалом скоротилася, що можна пояснити зростанням рівня смертності та міграційними процесами.

Рівень зайнятості населення працездатного віку знизився на 2,99% у 2020-2021 роках. Цей показник свідчить про те, що соціально-економічний розвиток регіону не є обнадійливим: відсоток працездатного населення у віці 15-70 років також збільшився на 1,2% у 2017-2021 роках.

Найвища чисельність робочої сили в Україні становила 18 066,0 тис. осіб у 2020 році, але несприятлива соціально-економічна ситуація та глобальна пандемія негативно вплинули на рівень робочої сили в Україні. За останній рік показник знизився на 3,01%.

Важливо оцінити динаміку рівня безробіття (рис. 2.8).

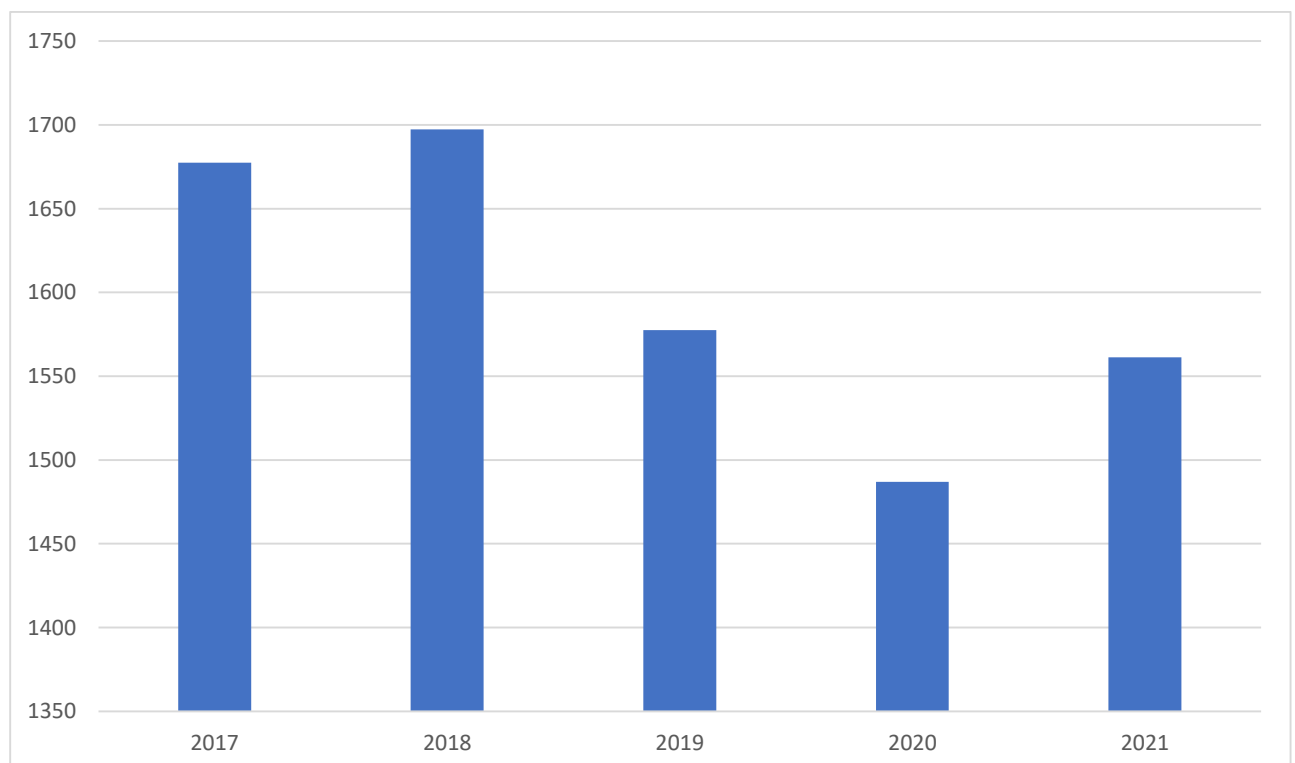

Рисунок 2.8 - Динаміка показників щодо безробітного населення України, тис.осіб

Джерело: [34]

Кількість безробітних демонструвала різні зміни протягом досліджуваного періоду. Найбільша кількість безробітних в Україні становила 1698 тисяч у 2018 році і ця кількість продовжувала зменшуватися до 2020 року, але ситуація у 2021 році (карантинні заходи) змінила вектор розвитку у протилежний бік і кількість безробітних знову почала зростати.

Важливо розглянути та оцінити рівень безробіття населення України за причинами безробіття. Оскільки з цього періоду кількість безробітних знову почала зростати, було взято до уваги статистику за 2021 рік (рис. 2.9).

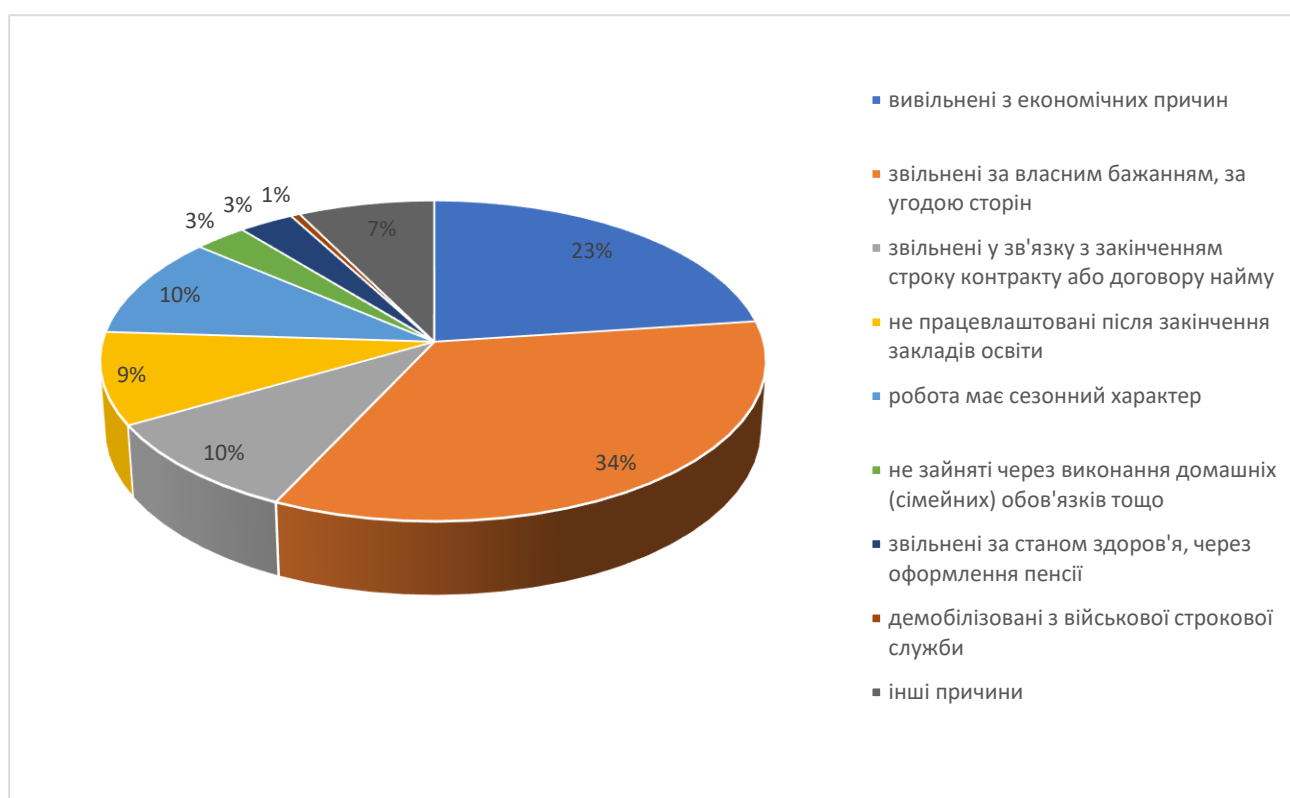

Рисунок 2.9 - Структура безробітного населення України за причинами звільнення, %

Джерело: [34]

Варто зазначити, що, аналізуючи причини звільнення громадян України у 2021 році, найпоширенішою причиною було звільнення за власним бажанням (34%). Однак компанії зазвичай звільняють працівників у такий спосіб, щоб

уникнути відповідальності за майбутній розвиток подій з непрацевлаштованими працівниками та уникнути юридичної відповідальності. Основною причиною звільнення у 2021 році було звільнення з фінансових причин (23%). Пандемія зробила бізнес-діяльність нерентабельною, змусивши компанії скоротити свою діяльність, а іноді й повністю закритися, що призвело до скорочення штату з фінансових причин. У 2021 році 10% скарг були пов'язані з розірванням договорів та угод.

На наступному етапі необхідно оцінити рівень зайнятості за видами економічної діяльності з урахуванням динаміки активного населення. Динаміка зайнятого населення в Україні представлена на рис. 2.10.

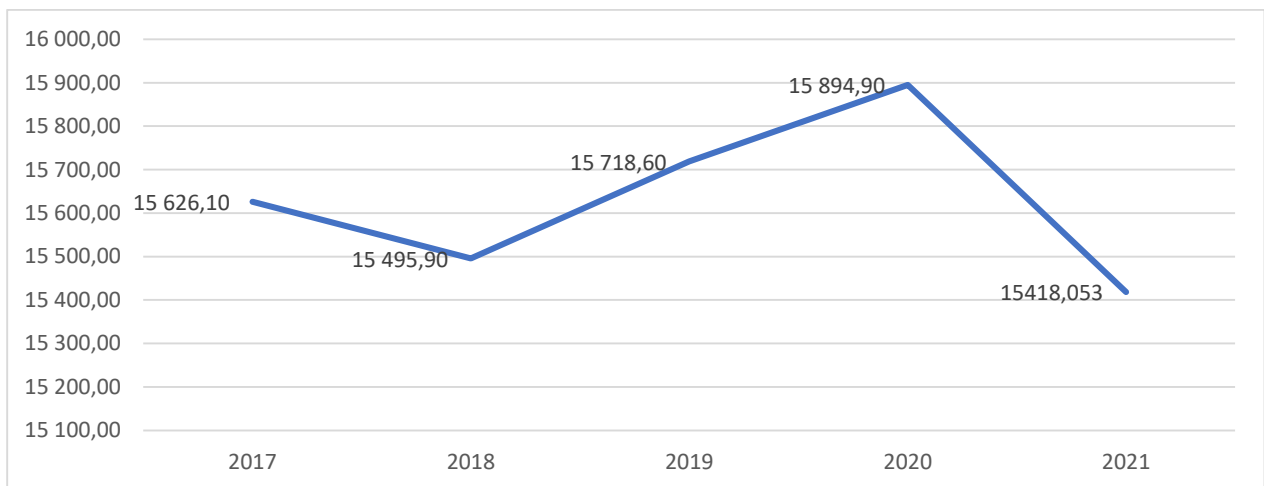

Рисунок 2.10 - Динаміка показників щодо зайнятого населення України, тис.осіб

Джерело: [34]

Аналіз показників зайнятості показує, що у 2017-2018 роках кількість зайнятих осіб в Україні мала тенденцію до зниження, але у 2020 році ця динаміка продемонструвала значні темпи зростання: у 2018-2020 роках кількість зайнятих осіб в Україні збільшилася на 399 000 осіб. Однак у 2021 році зайнятість значно скоротилася - на 476,85 тис. осіб за рік. Структура зайнятого населення України за видами економіки у 2021 році наведена на рис. 2.11.

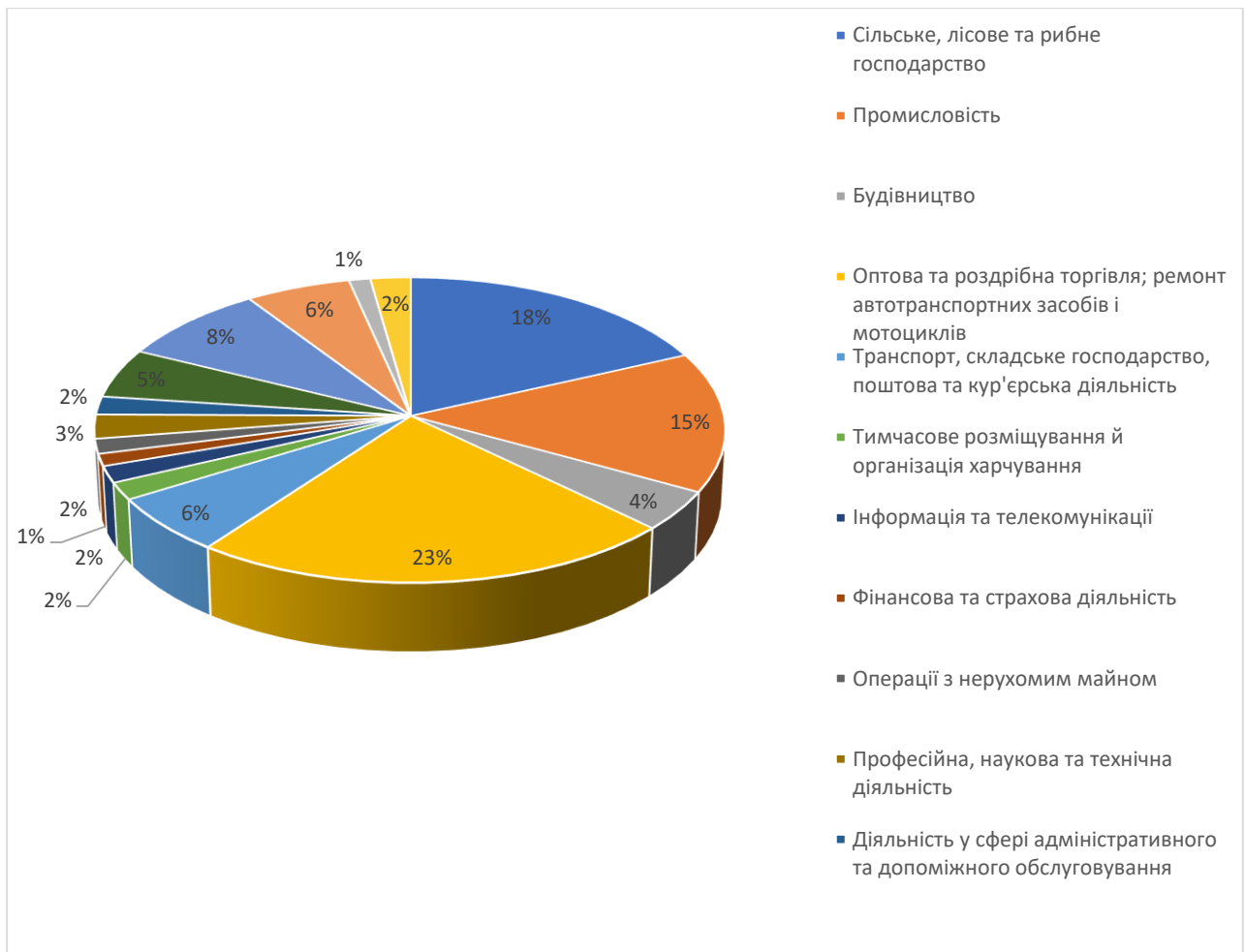

Рисунок 2.11 - Структура зайнятого населення України за видами економічної діяльності у 2021 році, %

Джерело: [34]

Аналізуючи рівень зайнятості в Україні у 2021 році за видами економічної діяльності, слід зазначити, що найбільша частка зайнятих працівників у 2021 році припадає на оптову та роздрібну торгівлю - 23%. Безумовно, цей сектор є найменш обмеженим у діловій активності в умовах карантину.

Працівники сільського господарства та промисловості становлять 18% та 15% відповідно. Така структура не є випадковою, оскільки сільське господарство та промисловість також менш обмежені умовами карантину у веденні бізнесу. На інші сектори української економіки припадає в середньому 2-8% зайнятості працездатного населення України.

Таким чином, інтелектуальний капітал в Україні розвивається повільними темпами, оскільки значно зростає рівень безробіття в державі. У зв'язку з цим

варто оцінити рівень розвитку людського капіталу в Україні. На жаль, Україна значно відстає від розвинених країн у плані розвитку людського капіталу. (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 - Рейтинг деяких країн за Індексом людського розвитку станом на 2021 рік

Місце в рейтингу	Країна	ІЛР за 2021
1	Норвегія	0,949
2	Австралія	0,939
2	Швейцарія	0,939
4	Німеччина	0,926
5	Данія	0,925
5	Сінгапур	0,925
7	Нідерланди	0,924
10	США	0,920
36	Польща	0,855
49	Росія	0,804
52	Білорусь	0,796
84	Вірменія	0,743
84	Україна	0,743
86	Йорданія	0,741
105	Мальдіви	0,701
105	Узбекистан	0,701
188	Центральноафриканська Республіка	0,352

Джерело: [35]

Значення Індексу людського розвитку України по роках представлено на рис. 2.12.

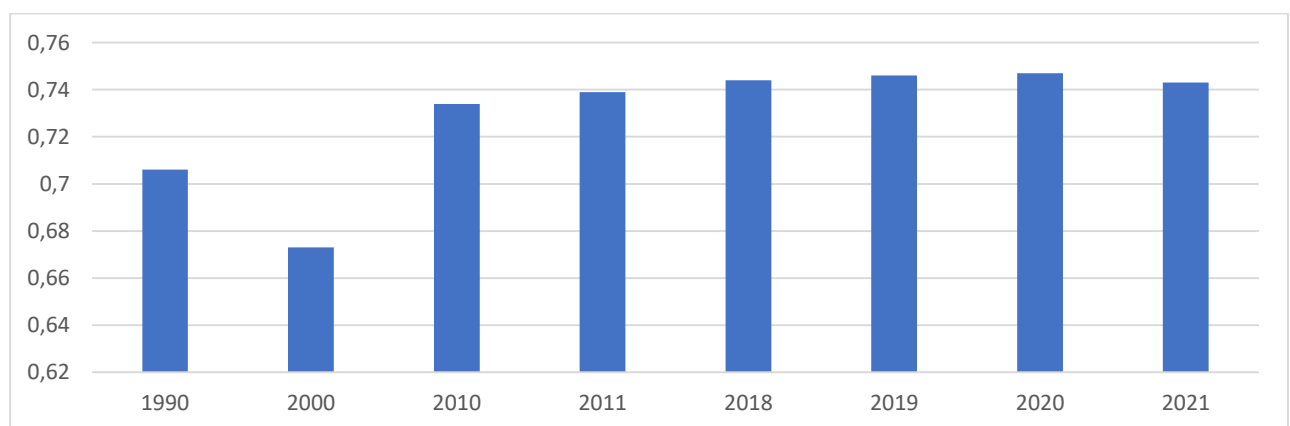

Рисунок 2.12 - Індекс людського розвитку України за 1990–2021 роки

Джерело: [35]

Основні показники розвитку людського капіталу представлені в табл. 2.7.

Таблиця 2.7 - Показники розвитку людського капіталу України за 2012–2021 роки

Роки	Середня очікувана тривалість життя в Україні при народженні, років	Середня тривалість навчання українців, років	ВВП на душу населення, дол.*	Приріст ВВП на душу населення	
				абсолютний, +/- дол.	відносний, %
2012	68,25	14,9	3 068,6	765,6	33,2
2013	68,27	14,9	3 891,0	822,4	26,8
2014	69,29	14,9	2 545,5	-1 345,6	-34,6
2015	70,44	14,9	2 974,0	428,5	16,8
2016	71,02	15,1	3 570,8	596,8	20,1
2017	71,15	15,2	3 856,8	286,1	8
2018	71,37	15,2	4 030,3	173,5	4,5
2019	71,37	15,3	3 014,6	-1 015,7	-25,2
2020	71,38	15,3	2 115,4	-899,2	-29,8
2021	71,68	15,3	2 186,1	70,65	3,3
2021/2012, +/-	3,43	0,4	-882	x	x
2021/2012, %	x	x	-28,8	x	x

Джерело: [35]

Дані таблиці 2.7 показують, що рівень життя населення за досліджуваний період значно знизився - на 28,8%, що є негативною тенденцією і потребує ефективних заходів з боку держави. Для того, щоб реалізувати стратегію досягнення європейського рівня життя в Україні, необхідно радикально підвищити якість людського капіталу. Лише ефективні заходи в цьому напрямку можуть органічно поєднати сприяння соціально-економічному розвитку з послідовним та ефективним гуманітарним розвитком.

Людський капітал, втілений у результатах науки, освіти та професійного досвіду, є важливою складовою інноваційного суспільного розвитку країни та підвищує економічний ефект від реалізації інтелектуальної складової. Виявлення та вивчення основних закономірностей розвитку людського капіталу потребує низки заходів, які сприятимуть підвищенню рівня формування, використання та відтворення людського капіталу.

2.3. Оцінка впливу інтелектуального ресурсу на розвиток вітчизняної економіки

Міграція як соціальне явище відіграє важливу роль у модернізації економік, країн і суспільств. З одного боку, це інноваційний спосіб організації життя людей і фактор прогресу, а з іншого - історичний виклик для збереження національної та етнічної ідентичності. Тема міграції в Україні є дуже актуальною сьогодні, що в свою чергу активним чином впливає і на розвиток інтелектуального ресурсу в країні та на розвиток економіки в цілому. Загальні тенденції міграційного процесу в Україні представлені у табл. 2.8.

Таблиця 2.8 - Міграційний рух населення України протягом 2016-2020 років, осіб

Роки	Усі потоки			У т. ч. міждержавна міграція		
	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)
2017	533 278	519 045	14 233	30 659	21 409	9 250
2018	256 808	246 188	10 620	14 311	6 465	7 846
2019	442 287	430 290	11 997	28 360	20 234	8 126
2020	629 276	610 687	18 589	39 307	24 252	15 055
2021	576 032	554 520	21 512	45 011	26 789	18 222

Джерело: [35]

Як видно з табл. 2.8., загальний обсяг міграційних процесів в Україні щороку зростає протягом досліджуваного періоду. Так, у період 2017-2021 років темпи приросту міграції всередині країни становили 51,14%.

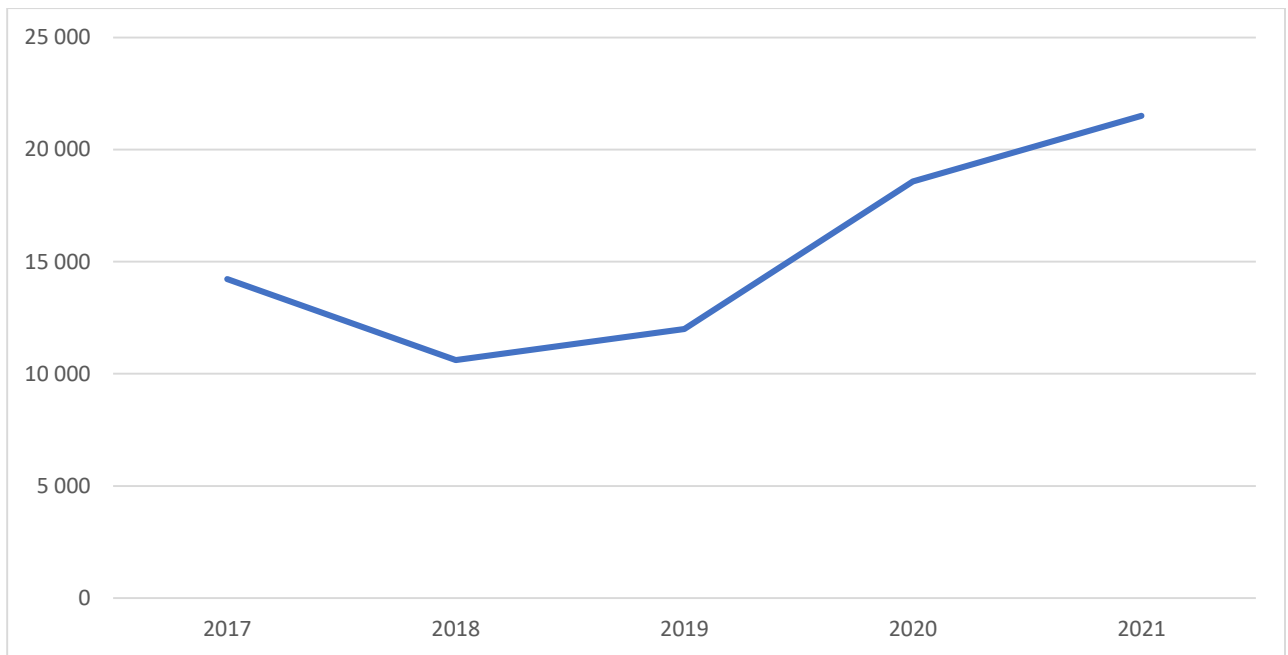

Рисунок 2.13 - Динаміка міграційного приросту населення України протягом 2017-2021 років, осіб

Джерело: [36]

Слід зазначити, що сучасний стан міграційних процесів в Україні характеризується переважно виїзною міграційною активністю, значним відтоком населення за кордон та його високою інтенсивністю.

Сьогодні кадрова політика є найбільш дефіцитним фактором виробництва. Імміграція є швидким ресурсом поповнення працездатного населення та посилює конкуренцію за людські ресурси між розвиненими країнами. Проблема міграції української робочої сили за кордон становить загрозу для економіки (на сьогодні це наймасовіший вид переміщення населення) (рис.2.14).

Порівнюючи динаміку процесів трудової міграції всередині країни та за кордоном, можна побачити, що, незважаючи на тенденцію до зниження міграції за кордон з 2017 по 2019 рік, у 2021 році міграція українців за кордон прискорила, збільшившись на 85,27% з 2019 по 2020 рік та на 21,03% з 2020 по 2021 рік. Однак вектор спрямованості збігається із загальним міграційним процесом в Україні.

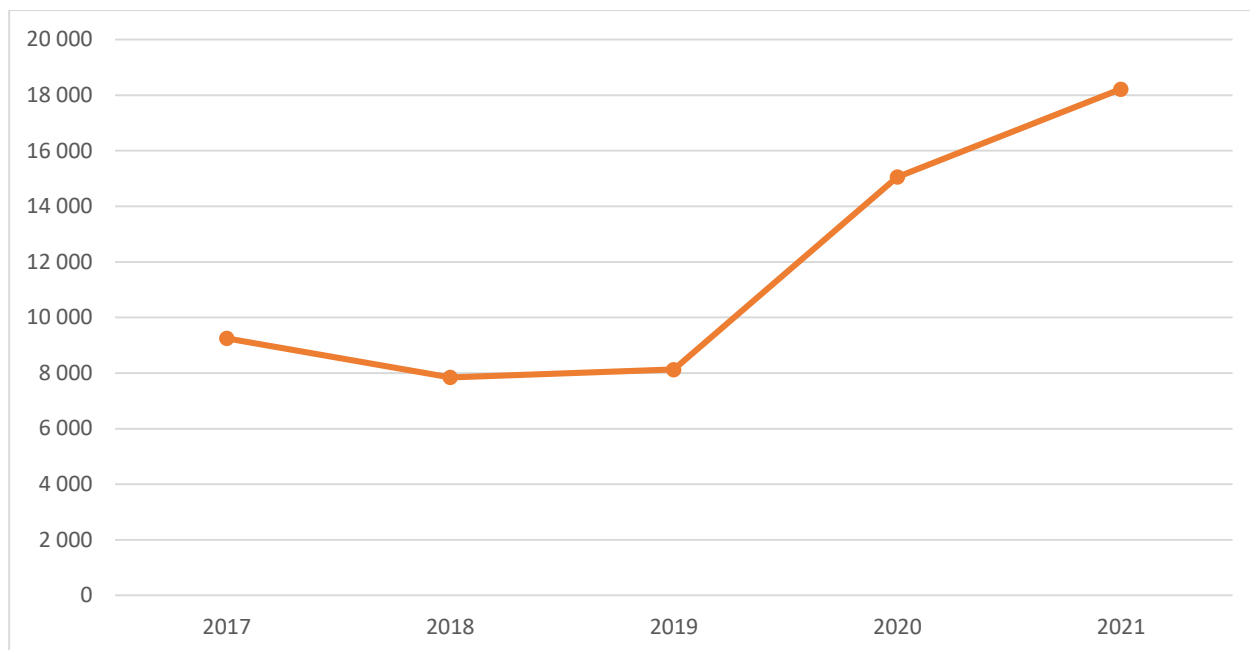

Рисунок 2.14 - Динаміка міграційного приросту населення України протягом 2017-2021 років, осіб

Джерело: [36]

Варто розглянути країни, які обирали українці, мігруючи за кордон. До уваги приймалися дані 2021 року. Результати наведені на рис. 2.15.

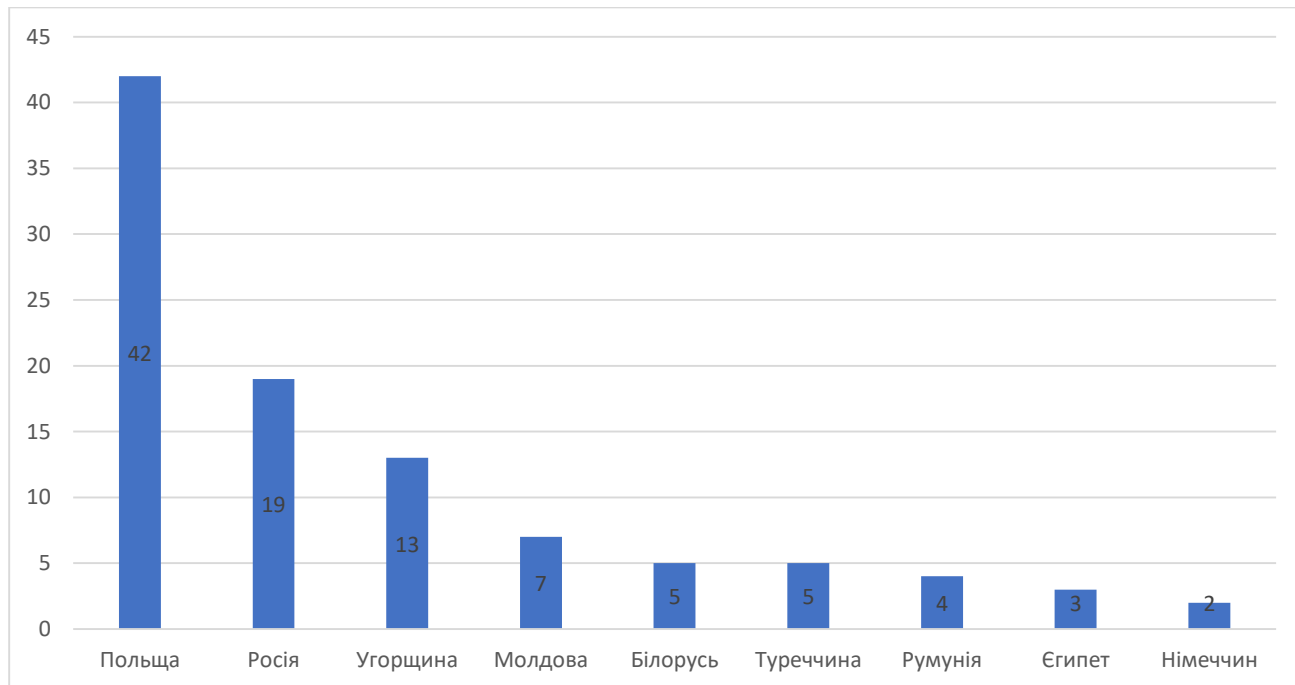

Рисунок 2.15 - Міграційні потоки трудового капіталу України за кордон у 2021 році, %

Джерело: [36]

У 2021 році більшість українців їздили до Польщі на заробітки. Це було пов'язано з тим, що Польща створила сприятливі умови для трудових мігрантів і продовжила термін перебування іноземних працівників у своїй країні. Крім того, більшість поляків виїхали на заробітки за кордон, що призвело до дефіциту домашніх працівників. Тому Польща запланувала подальші заходи для сприяння притоку робочої сили.

Росія займає друге місце у списку країн для українських робітників, на яку припадає 19% загальної міграції в країну. Раніше кількість українців, які працювали в Росії, була значно вищою, але за останні п'ять років вона значно скоротилася через несприятливі зовнішньоекономічні відносини.

Варто також дослідити вікову структуру трудових мігрантів та період їх трудової міграції за кордон (рис. 2.16).

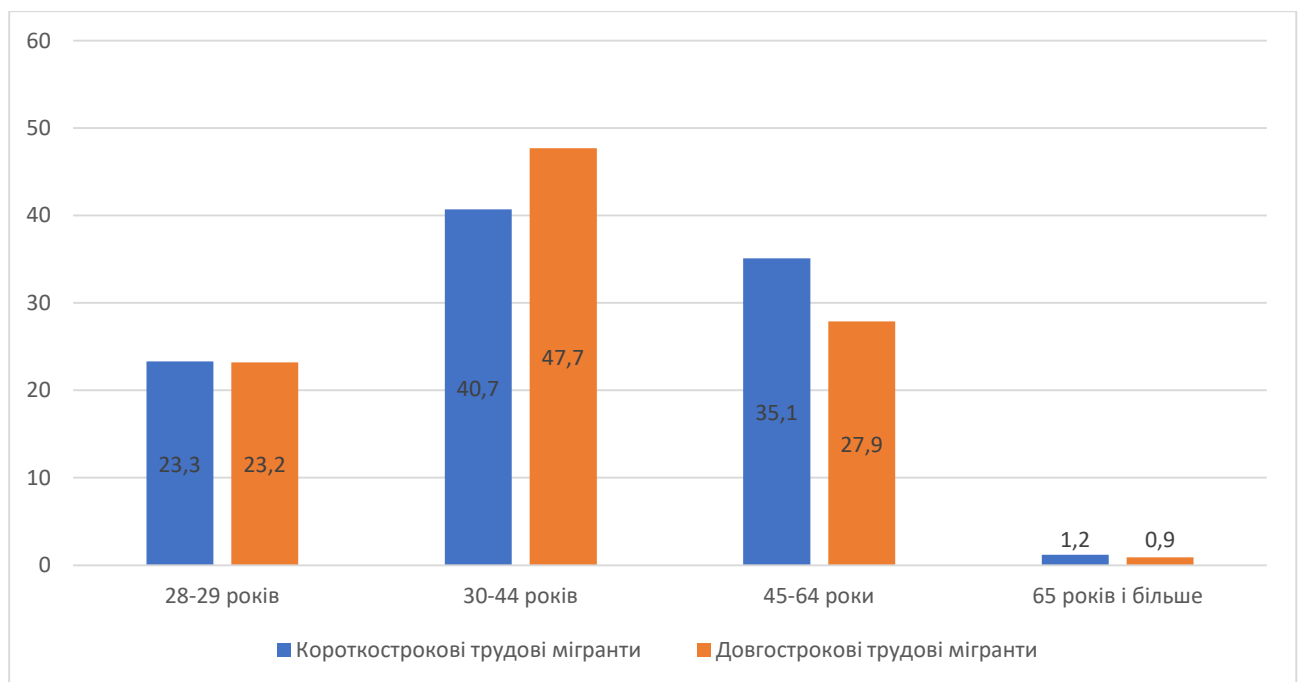

Рисунок 2.16 - Вікові групи короткострокових та довгострокових трудових мігрантів у 2021 році, %

Джерело: [36]

Як показано на рис. 2.16., найбільша частка припадає на короткострокову трудову міграцію. Як правило, звичайні працівники виїжджають за кордон на роботу на обмежений період від трьох до п'яти місяців. Їх діяльність охоплює як робочий, так і допоміжний персонал.

Довгострокові трудові мігранти представлені сезонними робітниками або представниками розумових професій, які потім переїжджають за кордон на постійне місце проживання. Аналізуючи вікову структуру, слід зазначити, що більшість працівників у віці 30-44 роки залучені до довгострокової міграції; мігранти у віці 45-64 роки все частіше залучаються до короткострокової трудової міграції. Слід зазначити, що мігранти з України мають вищий рівень освіти (понад 40%), ніж інші мігранти. Багато високоосвічених людей, які працюють за кордоном (ІТ-спеціалісти, інженери, лікарі), сприяють відтоку мізків, але зниження спеціалізації відбувається, коли висококваліфіковані мігранти під час міграції займають низькокваліфіковані робочі місця.

У багатьох випадках працівники мігрують заради вищих доходів. Важливо проаналізувати мінімальну заробітну плату в країнах, до яких мігрує робоча сила з України (рис. 2.17).

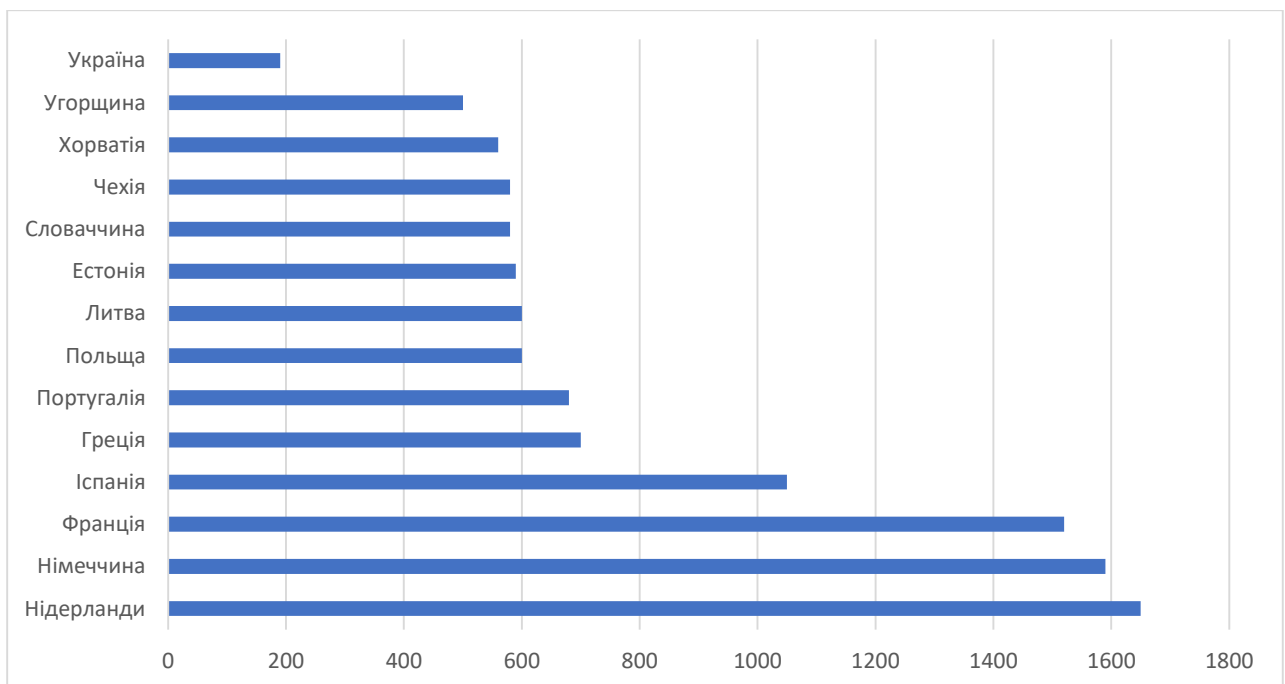

Рисунок 2.17 - Рівень мінімальної заробітної плати країн Європи у 2021 році, тис євро

Джерело: [36]

Рис. 2.17 показує високий рівень мобільності робочої сили в Україні, де мінімальна заробітна плата є найнижчою серед проаналізованих країн. Країни з

найвищою мінімальною заробітною платою - Нідерланди, Німеччина та Франція. Мінімальна заробітна плата в тих самих країнах, які приймають найбільшу кількість українських трудових мігрантів (Польща, Чехія, Словаччина, Литва та Португалія), не є дуже високою. Однак ця різниця спонукає українців мігрувати за кордон. Відтік людських ресурсів в Україні зумовлений соціально-економічними умовами та несприятливими умовами, такими як низька заробітна плата.

Важливо оцінити рівень трудової міграції за регіонами України (табл. 2.9). Аналізуючи переміщення населення в Україні за регіональним розподілом, слід зазначити, що найбільше українців виїхало з Волинської, Запорізької, Івано-Франківської, Луганської, Рівненської та Херсонської областей. З іншого боку, такі регіони, як Дніпро, Київ, Одеса та Харків, мають певний рівень потенційного притоку робочої сили. Необхідно повернутися до процесу міжнародної трудової міграції. Варто зазначити, що з території України виїжджають як робітничі професії (шахтарі, будівельники, водії, фермери), так і висококваліфіковані фахівці. Багато науковців, фахівців (у медичній та освітній галузях) та високоосвічених професіоналів залишають батьківщину через низьку заробітну плату та неможливість реалізувати свій потенціал. Трудовий сектор глобального міграційного процесу з України проілюстровано на рис. 2.18.

Таблиця 2.9 - Міграційний рух населення України протягом 2021 року за областями, осіб

Область	Усі потоки			У т. ч. міждержавна міграція		
	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)
Україна	576 032	554 520	21 512	45 011	26 789	18 222
Вінницька область	21 049	23 773	-2 724	689	283	406
Волинська область	14 641	15 638	-997	266	655	-389
Дніпропетровська область	34 983	36 409	-1 426	2 001	972	1 029
Донецька область	17 304	24 984	-7 680	726	567	159
Житомирська область	20 231	21 898	-1 667	568	316	252
Закарпатська область	7 247	7 747	-500	676	923	-247
Запорізька область	16 761	18 916	-2 155	1 000	495	505
Івано-Франківська область	16 578	16 310	268	895	952	-57
Київська область	59 518	32 175	27 343	2 525	867	1 658
Кіровоградська область	13 364	16 709	-3 345	488	396	92
Луганська область	7 131	12 071	-4 940	386	417	-31
Львівська область	35 083	33 984	1 099	1 431	1 483	-52
Миколаївська область	12 534	14 647	-2 113	800	352	448
Одеська область	38 529	29 454	9 075	6 289	942	5 347
Полтавська область	25 659	25 248	411	1 937	1 083	854
Рівненська область	18 563	21 037	-2 474	341	1 320	-979
Сумська область	16 979	19 229	-2 250	1 056	489	567
Тернопільська область	16 232	16 558	-326	1 446	743	703
Харківська область	48 296	42 860	5 436	8 723	5 670	3 053
Херсонська область	11 736	13 810	-2 074	145	207	-62
Хмельницька область	22 232	22 775	-543	708	372	336
Черкаська область	18 204	20 336	-2 132	446	416	30
Чернівецька область	9 627	9 580	47	1 091	841	250
Чернігівська область	13 211	15 207	-1 996	150	147	3

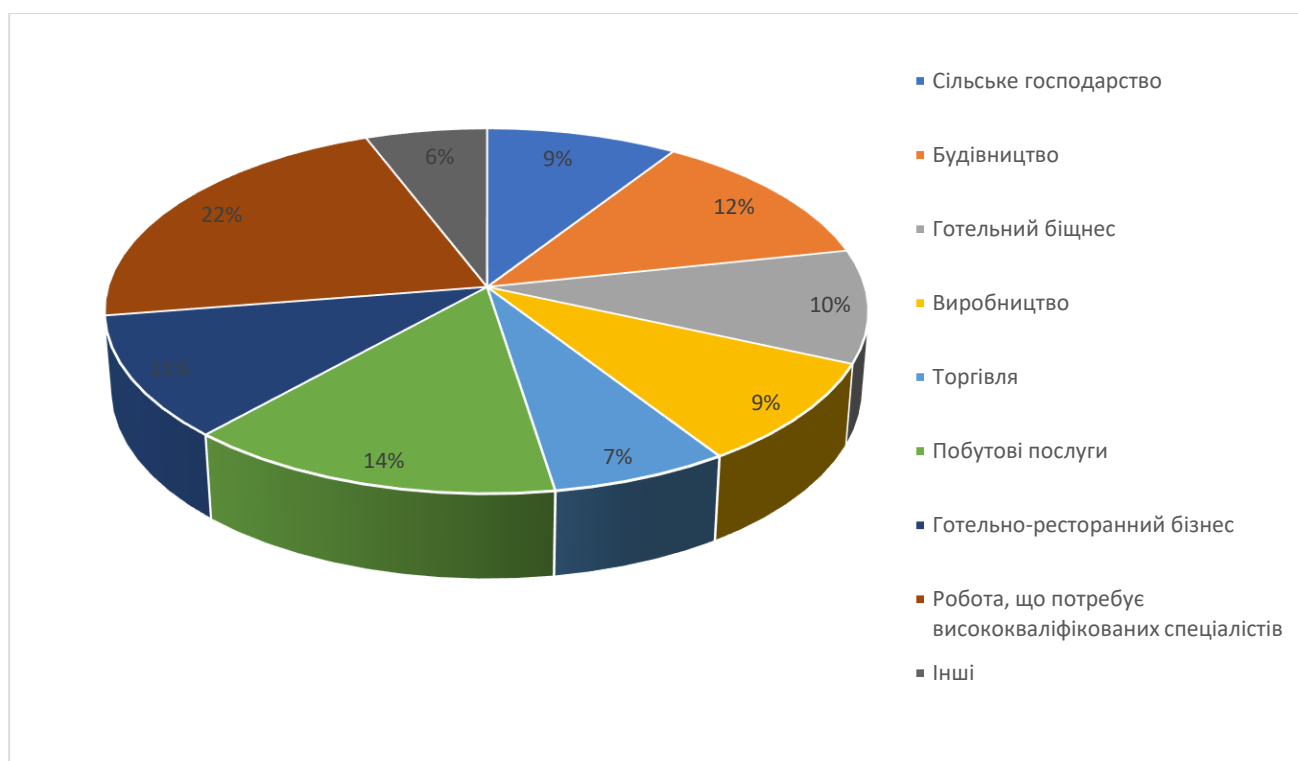

Рисунок 2.18 - Сфери зайнятості українських трудових мігрантів за кордоном станом на 2021 р, %

Джерело: [36]

Аналізуючи дані, наведені на рис. 2.18, слід зазначити, що найбільшим попитом на українському та світовому ринках праці користуються професії, пов'язані з інтелектуальною працею, тобто такі, що потребують висококваліфікованої робочої сили. Ці професії добре оплачуються в усьому світі, а український персонал високо цінується на світовому ринку.

Побутові послуги та будівництво є найбільш популярними секторами для громадян України. 15-17% трудових міграційних ресурсів виїжджають за кордон для роботи в цих секторах. Готельно-ресторанний сектор, виробництво і торгівля - професії, в яких багато українців працюють за кордоном, незважаючи на відносно низький попит. Кількість українців, які виїжджають за кордон у пошуках роботи, щороку зростає.

Наразі Україна має визнаний "безвізовий режим", що полегшує міграцію (Таблиця 2.10). Таблиця 2.10 - Чисельність потенційних трудових мігрантів населення України за 2017–2021 рр

Країна	Чисельність осіб, що працювали за кордоном (тис)					Відхилення	
	2017	2018	2019	2020	2021	+/-	%
Україна	750	504	516	915	1051	301	140

*Складений автором на основі [29]

Аналіз динаміки трудової міграції показує, що кількість осіб, які бажають залишити територію України в пошуках роботи за кордоном, неухильно зростає. Проведений аналіз потенціалу трудової міграції свідчить про те, що проблема зайнятості та відтворення робочої сили стає дедалі серйознішою. Таким чином, розвиток інтелектуального капіталу в Україні призупинено через високу концентрацію міграційних процесів. Але паралельно із цим варто визначити рівень витрат на розвиток інтелектуального капіталу в Україні.

Загалом у «Глобальному звіті про конкурентоспроможність» (The Global Competitiveness Report 2018), що готується Світовим економічним форумом (World Economic Forum) серед 12-ти складових конкурентоспроможності країн виділено таку складову, як розвиток інтелектуального капіталу. Під ними в даному випадку розуміється ефективне інвестування в розвиток працівників, студентів, молоді тощо, тобто в людський ресурс, а також тісна наукова співпраця між університетами та підприємствами; захист інтелектуальної власності.

На основі статистичної інформації щодо розвитку науки і техніки слід проаналізувати динаміку основних показників, що мають вплив на рівень розвитку інтелектуального капіталу в Україні. Для порівняння розглянемо середньосвітові та середньоєвропейські показники, а також дані Республіки Польща – країни, яка з подібними до українських економічними умовами розвитку може стати вдалим прикладом реалізації національних програм (рис.2.19 та 2.20).

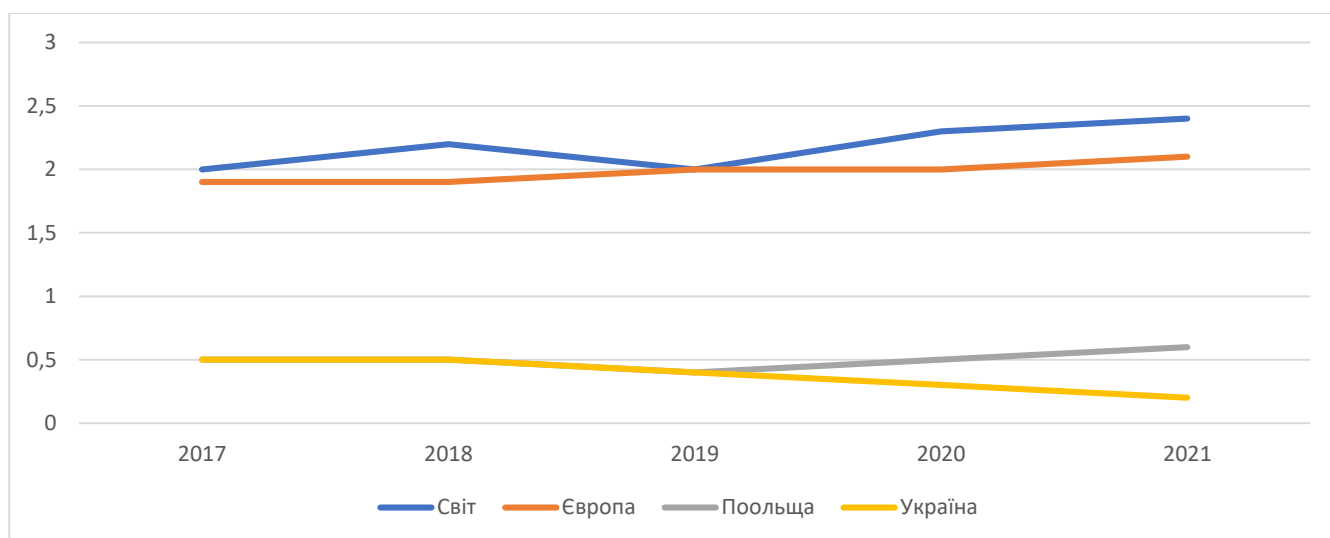

Рисунок 2.19 - Динаміка витрат на науковий розвиток (% ВВП)

Джерело: [37]

Як ми бачимо з рис. 2.19, порівняно зі світовими та європейськими показниками, відсоток витрат на розвиток інтелектуального капіталу в Польщі менший вдвічі і становить близько 1%. При цьому позитивною є тенденція до зростання даного показника. В Україні показник ще нижчий, становить близько 0,6% і характеризується спадною динамікою в останні роки. Певною мірою це пов'язано із військово-політичною нестабільністю, починаючи з 2014 року.

Загалом, інтелектуальна безпека є своєрідним гарантом переходу національних економік на вищий технологічний рівень та побудови основ нового типу економіки - економіки знань, на основі частки високотехнологічних секторів та збільшення доданої вартості інтелектуальної складової [13, с. 208].

Інноваційна економіка може розвиватися лише тоді, коли інтелектуальний капітал використовується ефективно. В Україні інтелектуальна власність суттєво не враховується ні у виробничих витратах, ні в балансах підприємств, складаючи менше 1% їх вартості; в Європейському Союзі нематеріальні активи, тобто права інтелектуальної власності, становлять 50-68% вартості активів підприємств.

Частка високотехнологічного експорту в загальному обсязі промислового експорту в Україні та Польщі (рис. 2.20) має загальну динаміку до зростання і в 2021 році складала відповідно 7,268% та 8,777%. Це значно менші показники порівняно зі світовими та європейськими (відповідно 18,5%, 17,2%), які

пояснюються відносно слабким розвитком високотехнологічних галузей в наших країнах.

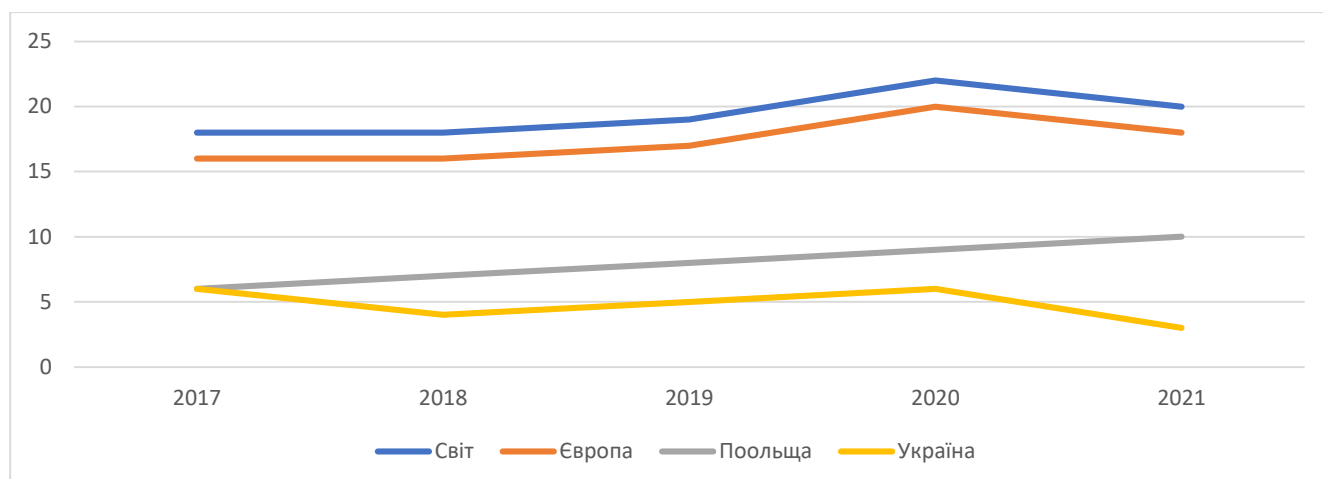
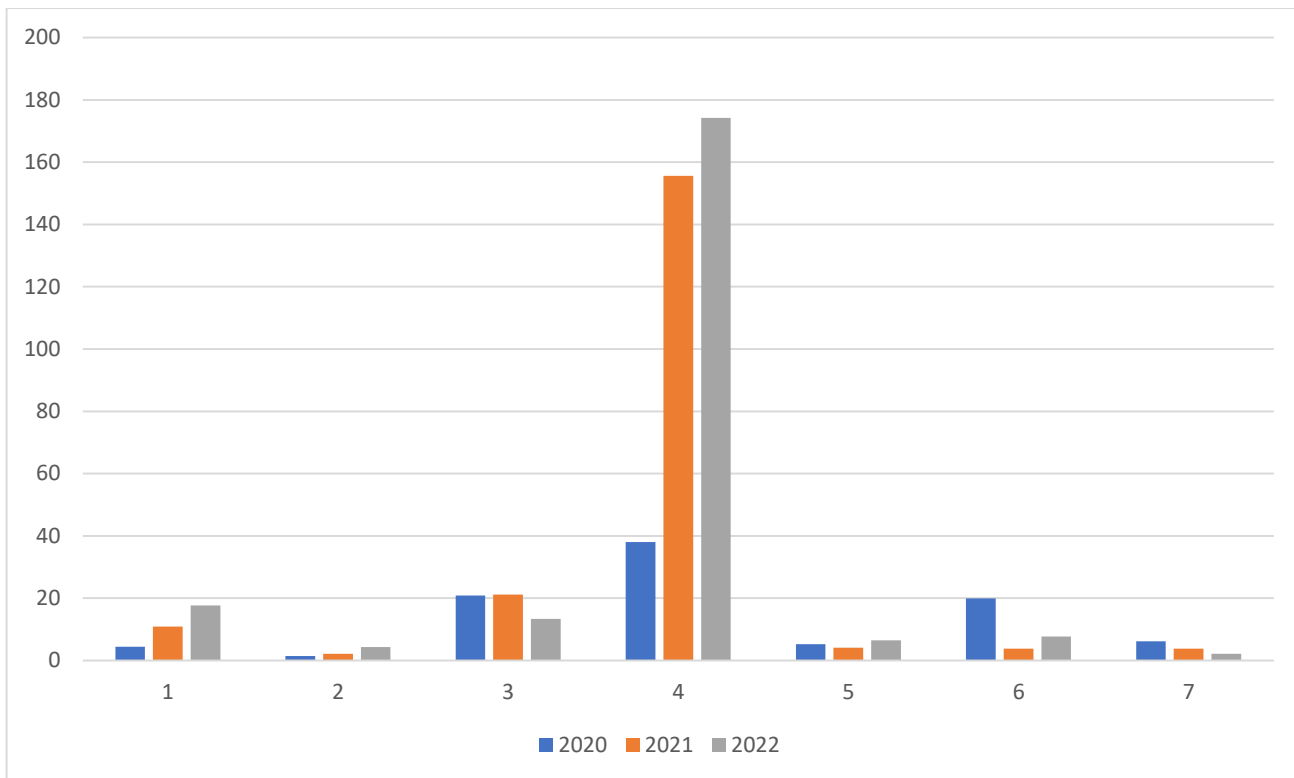

Рисунок 2.20 - Динаміка експорту високих технологій (% експортованої продукції)

Джерело: [38]

Варто також проаналізувати стратегічні пріоритети інноваційної діяльності в Україні (рис. 2.21). У 2022 році трансфер технологій відбувався за всіма сімома стратегічними пріоритетами, з яких найбільшу кількість технологій (55,6%) було передано за стратегічним пріоритетом 4 (сільське господарство), а отже, як і в два попередні роки, цей пріоритет отримав найбільшу частку надходжень (77,2%).

Більше половини (61,0%) технологій за Пріоритетом 4 було передано за іншими типами договорів (переважно фінансовими) та отримано найбільшу частку надходжень - 123802,50 тис. грн (71,1%) (92,3% у 2021 році). Найменший дохід був зареєстрований за стратегією пріоритету 7 (ІКТ), яка отримала 1,3% переданих технологій (передостання позиція). Пріоритет 2 (транспорт) отримав найменшу кількість трансферів технологій (0,9%), як і в два попередні роки.

Примітки:

1 - Розвиток нових технологій транспортування енергії, впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, розвиток альтернативних джерел енергії.

2 - Розробка нових технологій для розвитку високотехнологічних транспортних систем, ракетно-космічної галузі, авіа- та суднобудування, озброєння та військової техніки.

3 - Розробка нових технологій виробництва, обробки та змішування матеріалів, створення наноматеріалів та нанотехнологічних виробництв.

4 - Технологічні інновації та розвиток агропромислового сектору.

5 - Впровадження нових технологій та обладнання для якісного лікування, догляду та фармацевтичної продукції.

6 - Поширення технологій чистого виробництва та захист довкілля.

7 - Розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та робототехніки.

Рисунок 2.21 - Динаміка передання технологій за стратегічними пріоритетами за кількістю переданих технологій і отриманими доходами, млн грн

Джерело: [41]

Нові для України технології передавалися на внутрішній ринок за всіма стратегічними пріоритетами (60,1%), переважно за четвертим (37,2%) та п'ятим (30,2%) пріоритетами. В основному нові технології передавалися на зовнішні ринки за чотирма (третім, четвертим, п'ятим і шостим) стратегічними пріоритетами (загалом 41 одиниця), найбільше - за п'ятим пріоритетом.

Найбільшим попитом у реальному секторі економіки користуються технології, пов'язані з відновлюваною енергетикою (пріоритет 1: енергетика); композиційні та функціонально-градієнтні матеріали (пріоритет 3: нові матеріали); виробництво, збереження та переробка високоякісної рослинної продукції (пріоритет 4: сільське господарство); діагностика, лікування та профілактика найпоширеніших захворювань людини (пріоритет 5: здоров'я); раціональне використання ґрунту та землі (пріоритет 6: навколишнє середовище); а також інформаційна безпека (пріоритет 7: ІКТ).

Проте варто наголосити, що серед пріоритетних секторів економіки, які спроможні розвивати високотехнологічний експорт, в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України, називають:

- Сектор аерокосмічної промисловості та аерокосмічних частин і компонентів (аерокосмічна промисловість в Україні - це консолідований сектор, що виробляє аерокосмічну техніку та аерокосмічні частини і компоненти).
- Сектор машинобудування (у цьому секторі переважає виробництво легкого машинобудування: турбінних двигунів, газотурбінних двигунів, насосів, ізольованих проводів та кабелів для транспортних засобів. До важкої промисловості належать залізниці, залізничні та трамвайні локомотиви, запасні частини та комплектуючі); - харчова промисловість (зі значною ресурсною базою, людськими ресурсами та налагодженим виробництвом і досвідом роботи в харчовій промисловості).

РОЗДІЛ 3

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РЕСУРС ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1. Проблеми розвитку інтелектуального ресурсу в Україні

Основним центром зосередження інтелектуального капіталу в Україні та світі є машинобудівна галузь. Традиційно підприємства машинобудування забезпечують технічне оснащення економіки, є центром розвитку інтелектуальних ресурсів, задовольняють споживчий попит на різноманітну побутову техніку та обладнання, формують основу економічного та оборонного потенціалу країни.

Машинобудування прийнято вважати однією із високотехнологічних галузей. Дана галузь становить головну роль у забезпеченні науково-технічного прогресу та інноваційно-інтелектуального розвитку. Результати машинобудування створюють умови для розвитку, умови для створення домашніх зручностей, забезпечують процес безперервної модернізації вже існуючих об'єктів тощо.

За рівнем розвитку машинобудівної галузі можна встановити рівень економічного розвитку країни. Так, розвинені країни у своєму ВВП мають близько 50%, що вироблено за рахунок машинобудівної галузі, що і визначає інноваційний потенціал країни.

Складна економічна ситуація в Україні, спричинена світовою фінансовою кризою, безпосередньо вплинула на всі сфери діяльності і в тому числі на підприємства машинобудівного комплексу. Структура валової доданої вартості в Україні представлена на рис. 3.1.

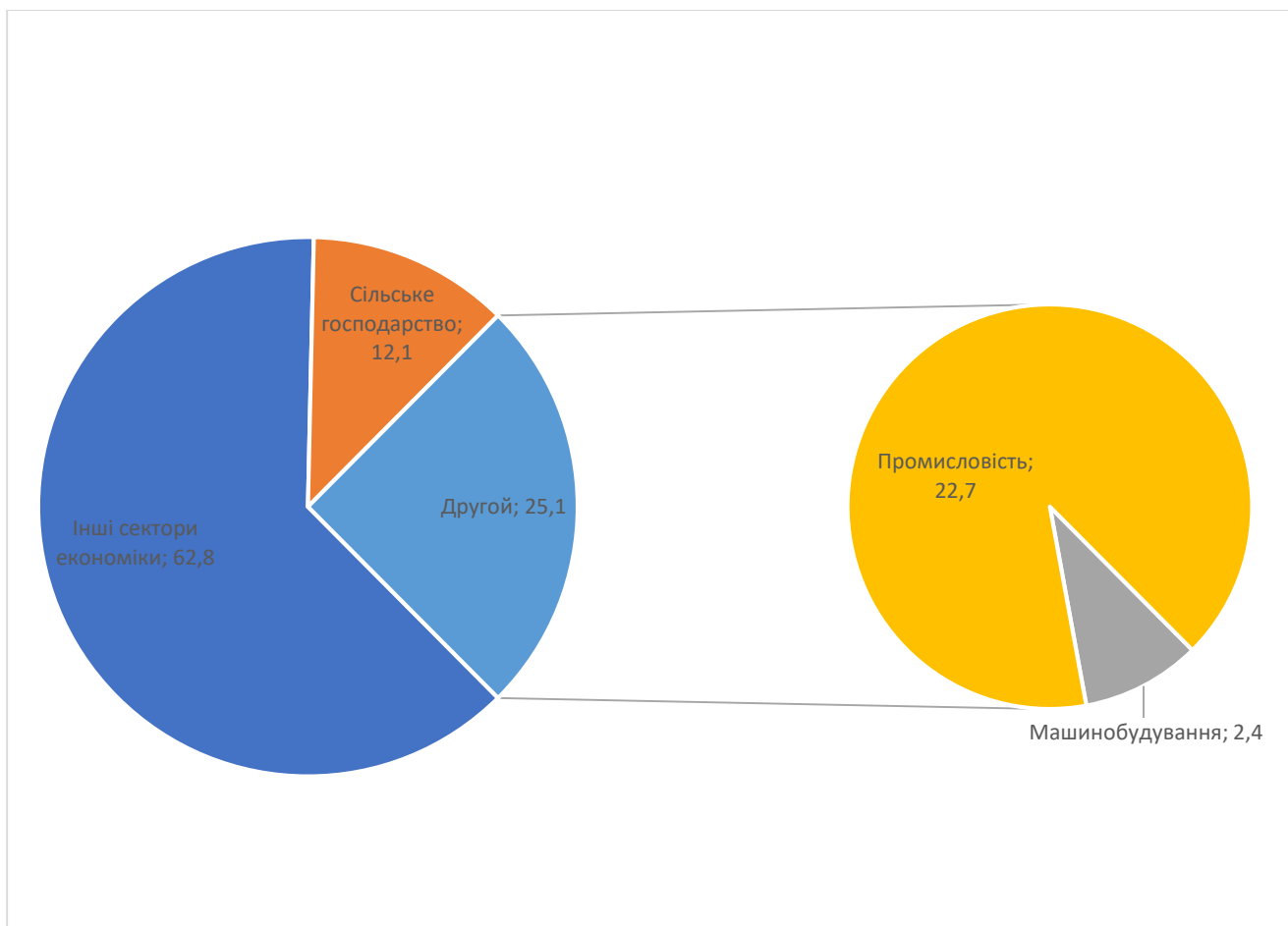

Рисунок 3.1 - Структура валової доданої вартості в Україні в 2021 р., %
Джерело: [27-28]

Українська машинобудівна галузь сьогодні забезпечує 2,4% валової доданої вартості в країні, а за обсягами реалізованих промислових товарів м/б галузь набирає 6,2% (2018 р.), за кількістю найманих працівників – 16,7%. Такі показники свідчать про те, що рівень продуктивності праці в машинобудуванні приблизно в 2,5 рази нижчий, ніж у промисловості в цілому.

Слід відмітити, що машинобудівний комплекс це багатогалузева структура, яку можна охарактеризувати за рахунок створення спеціалізованих підприємств. Тому слід оцінити структуру машинобудування України, що наведено на рис. 3.2.

Найбільшу частку в структурі машинобудівного комплексу займають виробництво машин та устаткування, які не включені до інших угруповань (36,6%), виробництво електроустаткування (19,2%) і виробництво інших транспортних засобів (кораблів і човнів). Поїзди і локомотиви, літаки, космічні кораблі) - 24,4%. Відбуваються й зміни в структурі машинобудівного комплексу країни: частка

машин і устаткування збільшилася на 5,6% в порівнянні з 2013 роком, але частка інших транспортних засобів значно знизилася - на 11,2%. за останні 5 років.

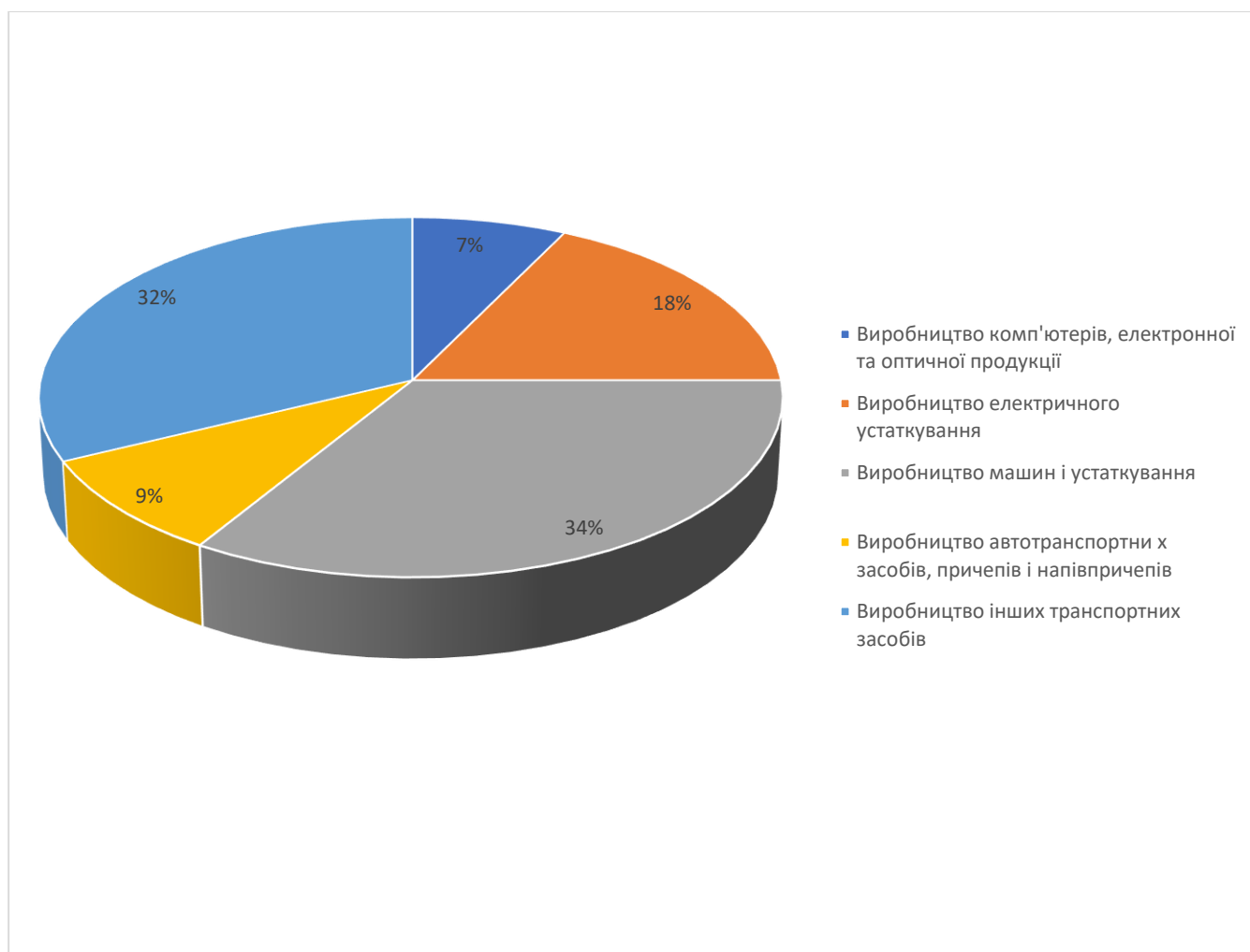

Рисунок 3.2 - Динаміка структури машинобудівного комплексу України у 2021 році, %

Джерело: [27-28]

За даними Державної служби статистики України, на кінець 2021 року у машинобудуванні працювало 6 682 підприємства (5,4% від загальної кількості підприємств галузі та 0,4% від загальної кількості підприємств в економіці) (див. табл. 3.1).

У 2021 році в машинобудуванні працювало 363 1 000 працівників (15,6% від загальної кількості підприємств галузі та 4,4% від загальної кількості підприємств в економіці). Відсоток працівників, зайнятих у машинобудуванні, становить 99,7%.

Таблиця 3.1 - Кількість суб'єктів господарювання, працюючих в машинобудуванні України в 2014- 2021 рр.

Показник	Роки								Відхилення	
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	+/-	%
ВСЬОГО, одиниць	9195	8321	6409	6724	6479	6865	6602	6682	-2513	-27,3
з них підприємства	4736	4791	4546	5103	4460	4483	4209	4481	-255	-5,4
фізичні особи-підприємці	4459	3530	1863	1621	2019	2382	2393	2201	-2258	-50,6
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	490,5	507,6	525,4	492,8	426,2	374,3	357,8	363,1	-127,4	-26,0
з них підприємства	482,3	499,4	520,8	488,8	422,3	370,5	353,6	358,8	-123,5	-25,6
фізичні особи підприємці	8,2	8,2	4,6	4,0	3,9	3,8	4,2	4,3	-3,9	-47,6

Джерело: [27-28]

Існували також значні відмінності за типами підприємств. В той час як середня кількість працівників у секторі підприємств зменшилась на 21,4% (з 101,8 до 80,1), кількість працівників у секторі ФОП дещо зросла (на 6,2% до 2,0). Варто також зупинитися детальніше на оцінці фінансових результатів діяльності машинобудівних підприємств України (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 - Фінансові результати машинобудівних підприємств до оподаткування у 2014–2021 рр., млн. грн.

Роки	Машинобудівний комплекс загалом	У тому числі за видами економічної діяльності:				
		виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	виробництво електричного устаткування	виробництво машин і устаткування, не віднесені до інших угруповань	виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	виробництво інших транспортних засобів
2014	6859,0	78,4	697,1	1929,6	-42,2	4196,1
2015	14637,6	1522,3	265,0	2399,0	376,4	10074,9
2016	13322,8	439,4	1640,4	2132,4	-420,0	9530,6
2017	5526,9	308,7	806,4	1368,7	-66,7	3109,8
2018	-20501,5	-1615,1	-4413,2	-3890,9	-4867,6	-5714,7
2019	-12651,6	783,4	-4133,4	-2802,6	-2638,8	-3860,2
2020	1696,2	1701,5	-136,5	1519,1	-411,0	-976,9
2021	9770,0	1817,3	1072,8	1711,9	282,4	4885,6

Джерело: [27-28]

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємств машинобудівної галузі показав, що в 2014 році спостерігається суттєве погіршення, яке можна пов'язати зі світовою економічною кризою, а також із анексією Автономної Республіки Крим, початком військового конфлікту в Росії.

Протягом 2014-2015 рр. практично всі машинобудівні підприємства були збитковими. З 2016 позитивні тенденції спостерігаються на підприємствах, що займаються виробництвом комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, а також виробництвом машин і устаткування.

Але незважаючи на значну базу для розвитку машинобудівної галузі в Україні, відсоток обсягів виробництва продуктів машинобудування значно знизився у загальній питомій вазі промисловості України (рис. 3.1).

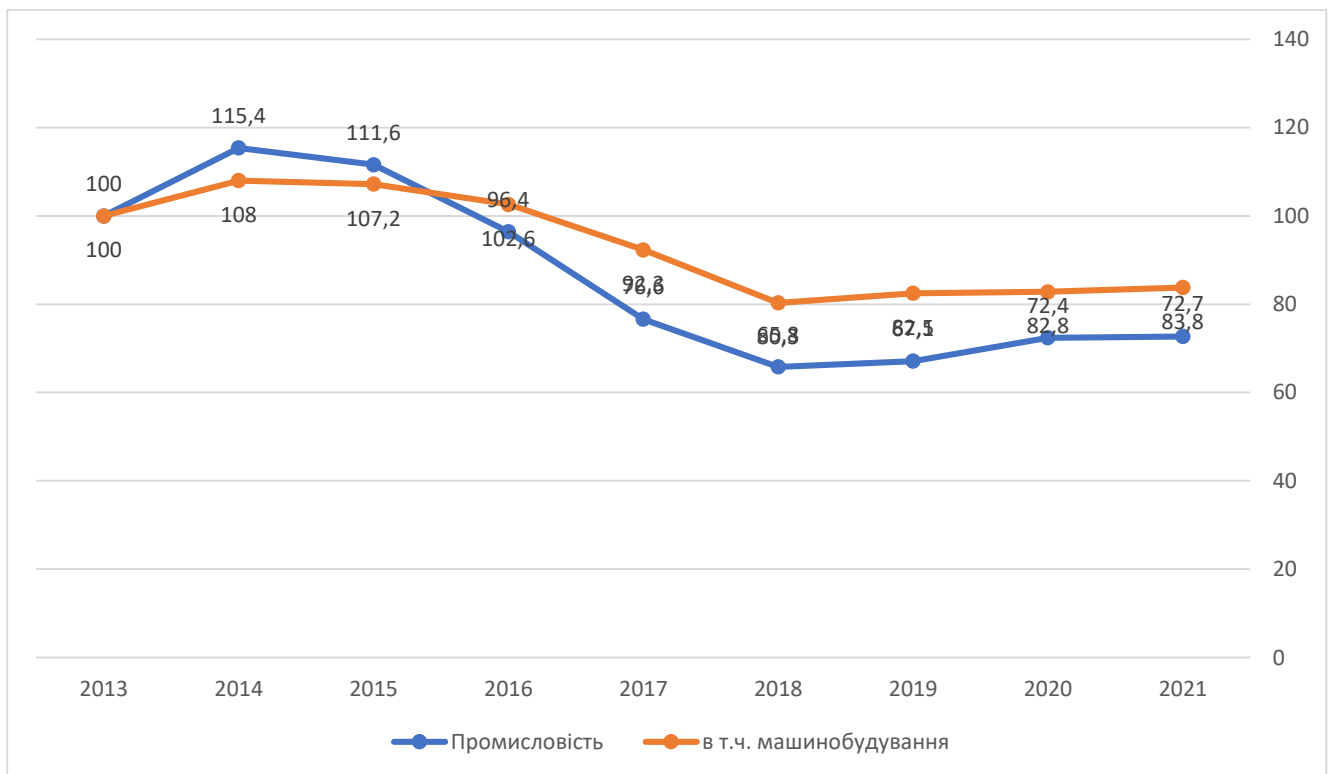

Рисунок 3.1 - Індекси обсягів виробництва в промисловості та машинобудуванні України в 2013-2021 рр., 2010=100

Джерело: [27-28]

У 2016-2017 роках коли середньорічний темп зростання промислового виробництва складав 5,0% в рік, то темп росту продажів продуктів машинобудування були значно швидшими та складала - 6,2%. Однак військова агресія Росії, окупація Криму та Донбасу, а також слабкий внутрішній і зовнішній

попит призвели до значного скорочення як промислового виробництва в цілому, так і машинобудування зокрема.

Руйнація об'єктів виробництва, транспортної інфраструктури, розрив промислових міжрегіональних зв'язків через військової агресії Росії призводили до того, що промислове виробництво постійно скорочувалося, в тому числі і машинобудування. Зменшення реальної заробітної плати, що спричинене кризовими обставинами та наслідками високої інфляції призвело до значного зниження внутрішнього споживчого попиту. Також помітно знизився і рівень інвестиційного попиту.

Машинобудування виявилось найбільш вразливим до негативних чинників, ніж промисловість в цілому. При загальному спаді промислового виробництва виробництво машинобудування скоротилася на 27,3%.

Негативний вплив російського вторгнення на виробництво продукції машинобудування та розвиток внутрішнього ринку був спричинений низкою факторів, більшість з яких мали структурний характер. Передусім, стало зрозуміло, що українська промисловість в цілому є структурно неповноцінною. (рис. 3.2).

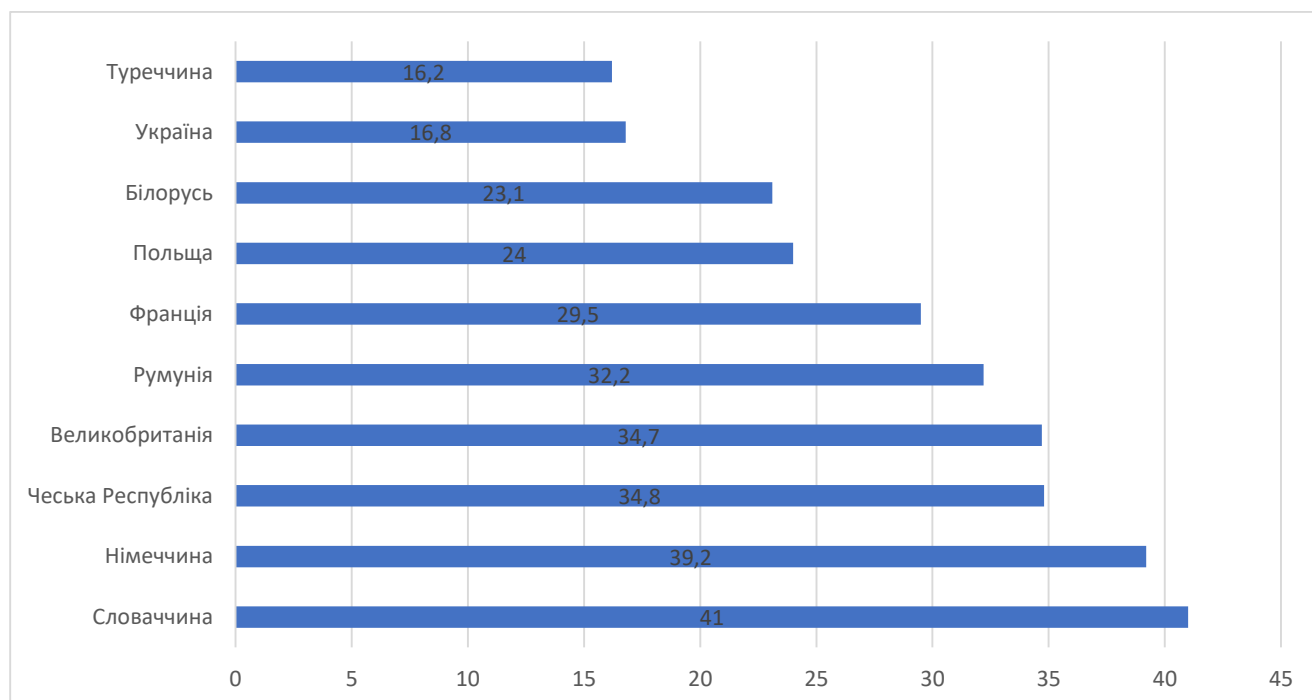

Рисунок 3.2 - Питома вага машинобудування в переробній промисловості окремих країн, %

Джерело: [27-28]

Результатом таких структурних зрушень слугувало відставання частки машинобудування в структурі переробної промисловості України (16,8%) в порівнянні із деякими розвиненими країнами світу та країнами-сусідами, зокрема: Словаччини – 41,0%, Німеччини – 39,2%, Чехії – 34,8%, Великобританії – 34,7%, Польщі – 24,0%, Білорусі – 23,1%.

Слід також проаналізувати рівень реалізації вітчизняної продукції машинобудування (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 - Обсяги реалізації промислової та машинобудівної продукції в 2014-2021 рр.

Показник	Роки								Відхилення	
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	+/-	%
Обсяг реалізації продукції, млрд. дол. США										
Промисловість	136,1	168,9	177,6	172,0	122,0	82,7	85,9	100,4	-35,7	-26,3
в т.ч. машинобудування*	12,6	16,9	17,9	14,6	8,4	5,2	5,0	6,2	-6,4	-51,0
Питома вага машинобудування в реалізації промислової продукції, %	9,3	10,0	10,1	8,5	6,9	6,3	5,8	6,2	-3,1	
в т.ч. машинобудування										
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	0,91	1,51	1,02	0,97	0,70	0,41	0,50	0,53	-0,38	-42
Виробництво електричного устаткування	2,06	2,20	2,86	2,81	1,77	1,11	1,05	1,25	-0,81	-39
Виробництво машин і устаткування	4,02	4,89	4,88	4,56	2,85	1,95	1,99	2,28	-1,73	-43
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	1,22	1,43	1,63	1,37	1,00	0,63	0,65	0,85	-0,38	-31
Виробництво інших транспортних засобів	4,43	6,84	7,55	4,88	2,12	1,11	0,83	1,28	-3,14	-71

Джерело: [27-28]

Загальним показником, що відображає виробництво різних видів продукції машинобудування, є обсяг реалізованої продукції: за період 2014-2021 рр. цей показник зріс на 64,2% у гривні до 165 млрд грн, але зменшився на 51,0% у

доларовому еквіваленті з 12,6 млрд дол. США до 6,2 млрд дол. США. Частка машинобудівного сектору в загальній економіці зменшилася на 51,0% з 12,2 млрд доларів США до 6,2 млрд доларів США.

Частка машинобудування в обсязі реалізованої продукції промисловості зменшилася з 9,3-10,1% у 2014-2018 роках до 6,2% у 2021 році, що пояснюється відносно невеликим зменшенням обсягів реалізації в інших секторах порівняно з машинобудуванням (23,7% та 51,0% відповідно).

Зниження обсягу реалізації продукції машинобудування в 2013-2021 рр. спричинено скороченням виробництва і реалізації інвестиційних товарів. Реалізація продуктів машинобудівної галузі також включає в себе і експорт таких товарів за кордон (рис. 3.3).

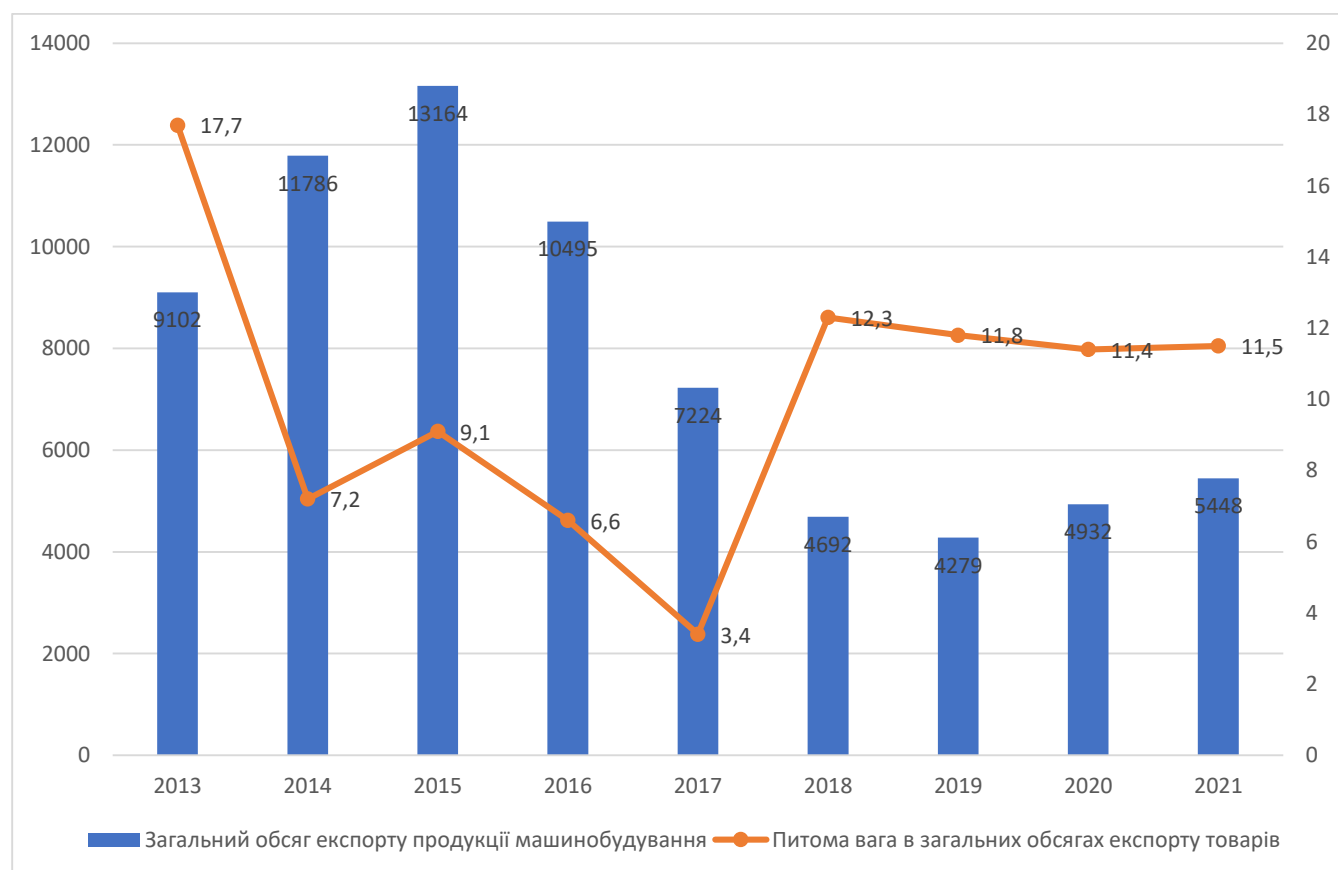

Рисунок 3.3 - Динаміка українського експорту продукції машинобудування у 2013-2021 роках та його частка у загальному експорті

Джерело: [27-28]

Машинобудівна галузь України послабила свою участь у міжнародній торгівлі: експорт продукції машинобудування впав з 9,1 млрд доларів США у 2013-

2021 роках до 5,4 млрд доларів США в 2021 році (60% до рівня 2013 року і 41% до рівня 2015 року).

Скорочення українського експорту можна пов'язати із втратами традиційних ринків українськими машинобудівними підприємствами в Російській Федерації та країнах СНД, а також значним скороченням виробництва.

Питома вага машинобудівної продукції в українському експорті товарів досяг свого максимуму в 2015 році - 19,1% (в основному за рахунок зростання експорту автомобільної продукції), але в подальшому знизився і склав 11,5% в 2021 році. Зниження пов'язане з більш високими темпами зниження експорту в промисловості (всього на 40%), у порівнянні з іншими секторами (-8%).

Варто розглянути регіональну структуру експорту вітчизняного машинобудування (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 - Регіональна структура українського експорту продукцією машинобудування в 2013- 2021 рр., млн. дол. США

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення, %
ЄС-28	1846	2099	2547	2153	2212	1997	2126	2682	3071	6,6
Російська Федерація	4884	7158	6842	5410	3173	1353	1012	1086	935	-19,3
Інші країни СНД (без Росії)	1195	1453	2272	1462	829	430	312	378	472	-15,2
Азія	591	586	772	617	418	474	459	307	336	-8,9
Китай	169	71	86	288	177	103	82	163	223	-0,5
Америка	122	198	303	277	171	135	106	127	177	0,6
Африка	141	78	157	166	165	132	115	74	142	-8,8
Інші країни Європи	141	125	160	103	71	61	55	62	70	-11,2
Австралія і Океанія	12	15	23	17	7	6	10	50	19	22,8
Інші держави	2	2	2	1	1	2	2	4	3	14,0
Всього	9102	11786	13164	10495	7224	4692	4279	4932	5448	-8,4

Джерело: [27-28]

Головними регіонами, де споживається продукція українського машинобудування, світового ринку є країни ЄС-28 (3 071 млн. дол. США),

Російська Федерація (935 млн. дол. США) та інші країни СНД (без Росії) (472 млн. дол. США), яку сумарно формують майже 82% експорту.

Рівень експортних поставок у більшості регіонів з 2013 р. знизилися. Але винятками стали країни ЄС-28, країни Океанії та Америки. Найвищий середньорічний темп зменшення обсягів експорту відбувся у процесі поставок в Росію (-19,3%/рік), інші країни СНД (-15,2%/рік) та інші країни Європи (- 11,2%/рік).

Найбільші покупці машинобудівної продукції в Україні представлені на наступному графіку за 2021 р. (рис. 3.4).

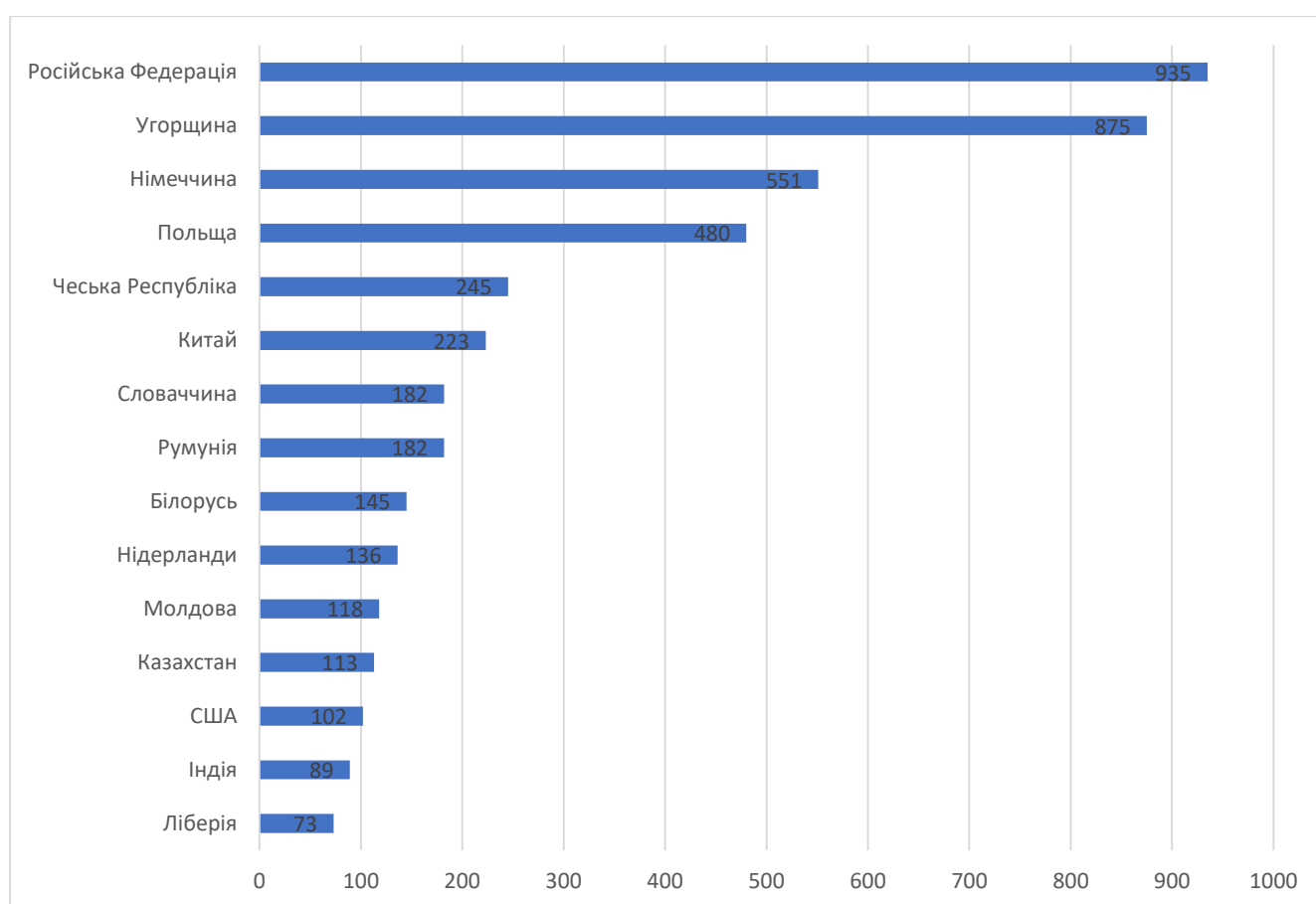

Рисунок 3.4 - Оцінка найбільших покупців машинобудівної продукції в Україні у 2021 році (млн дол. США).

Джерело: [27-28]

Розподіл українського експорту за країнами-покупцями свідчить про високу географічну концентрацію: у 2021 році експорт продукції машинобудування до 15 найбільших покупців (з річним обсягом експорту 60 млн доларів США і більше) становив майже 82% від загального обсягу експорту. Такими найбільшими

експортерами стали Російська Федерація (935 млн. дол. США), Угорщина (875 млн. дол. США), Німеччина (551 млн. дол. США) та Польща (480 млн. дол. США).

Так як обсяги експортних поставок продукції вітчизняного машинобудування зосереджені на забезпечення ЄС, то варто оцінити структуру сегментів українського машинобудування, що експортуються в ЄС (рис. 3.5).

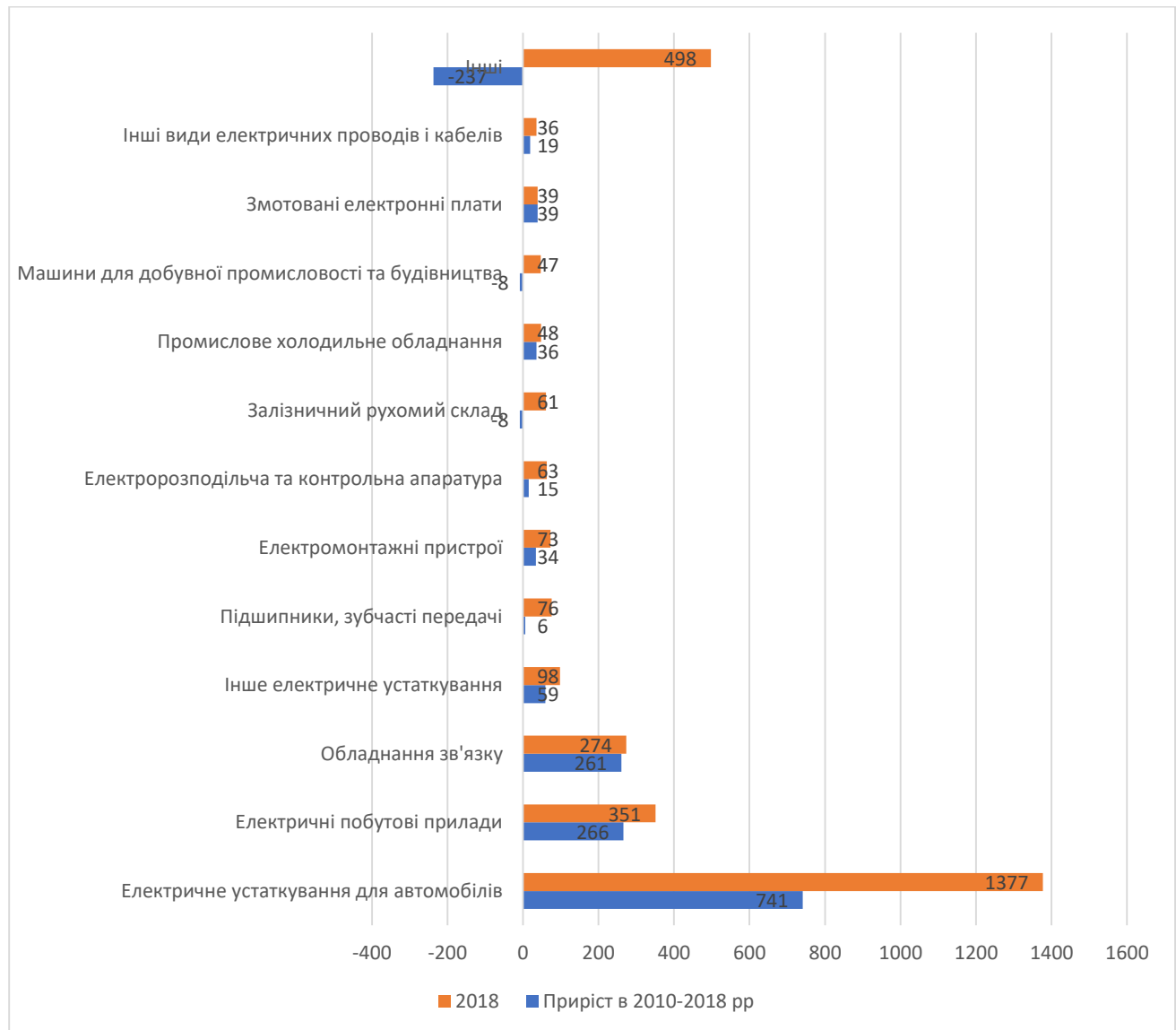

Рисунок 3.5 - Найбільші сегменти українського експорту машинобудівної продукції країни ЄС в 2021 р., млн. дол. США

Джерело: [27-28]

Найбільшими сегментами українського експорту машинобудівної продукції в країни ЄС є електрообладнання для автомобілів (1 377 млн доларів США), електричні прилади (351 млн доларів США), обладнання зв'язку (274 млн доларів

США) та інше. електрообладнання (98 мільйонів доларів США), на яке в 2021 році припадало близько 2/3 експорту.

Таким чином, машинобудівна галузь України є важливою галуззю економіки, стан якої залежить від забезпечення підприємств інших галузей значною частиною основних фондів. Незважаючи на негативні тенденції, досліджувана галузь залишається досить складною і багатоплановою з більш-менш пропорційним розташуванням виробничих потужностей на території України.

В результаті структурних перетворень, накладених на глобальні тенденції лібералізації та глобалізації світової економіки, машинобудування в Україні значно погіршило свої показники, що найбільшою мірою відбилося на зниженні конкурентоспроможності на світових ринках. Основні причини зниження позицій українського машинобудування на зарубіжних ринках - це падіння виробництва через анексію Донбасу - важливого промислового регіону України.

Але основним зовнішньоекономічним партнером України на зовнішніх ринках в сфері експорту машинобудівної продукції залишається Європейський Союз. З 2013 по 2021 рік обсяг експорту в цей регіон збільшився на 6,6%. Незважаючи на це, положення України на європейському ринку машинобудування нестабільно: частка внутрішнього експорту в Європу становить всього 4%. Адже основним постачальником машинобудівної продукції в ЄС є Німеччина. Крім того, аналіз показників відносної експортної конкурентоспроможності України знаходиться в межах діапазону $[0; +1]$, що свідчить про відсутність конкурентних переваг галузі на європейському зовнішньому ринку.

3.2. Перспективи використання інтелектуального ресурсу для розвитку вітчизняної економіки

Постійний розвиток машинобудівного комплексу забезпечує прибутковість та конкурентоспроможність товарів і послуг на ринку, підвищення матеріального

та інтелектуального рівня населення і сприяє економічному розвитку окремих регіонів та держави в цілому [31, с. 163].

У глобальному масштабі найважливішими центрами машинобудування є США, Європейський Союз, Японія та Китай: країни ЄС посідають перше місце за загальним обсягом виробництва машинобудівної продукції. Однак незабаром їх може обігнати Китай, який за останнє десятиліття значно збільшив свої виробничі потужності.

Зайнятість у машинобудівному секторі Китаю зростала на 6% на рік з 2000 року, порівняно зі зниженням у розвинених країнах (2% в Європейському Союзі та 3% в Японії і США). Це свідчить про поступовий процес переміщення потужностей із Заходу на Схід. Основна причина полягає в тому, що вартість кваліфікованої робочої сили в Китаї в п'ять разів нижча, ніж у Європейському Союзі, втричі нижча, ніж у Сполучених Штатах, і вдвічі нижча, ніж у Японії.

Сучасною тенденцією розвитку машинобудування стало виробництво електроніки та електронної продукції. Слід розглянути світових лідерів цього напрямку (рис. 3.6).

Провідними світовими виробниками споживчої електроніки є японські компанії Sony та Panasonic, обсяг продажів яких у 2021 році склав \$69,2 млрд та \$66,6 млрд відповідно. Тому на долю Китаю припадає найбільша частка світового виробництва електроніки. Слідом за ними йде корейська компанія LG Electronics, яка у 2021 р. реалізувала продукції на 47,7 млрд. дол., що також відноситься до лідерів галузі виробництва електронної продукції. Найменшу питому вагу займають Індія, Бразилія та Російська Федерація.

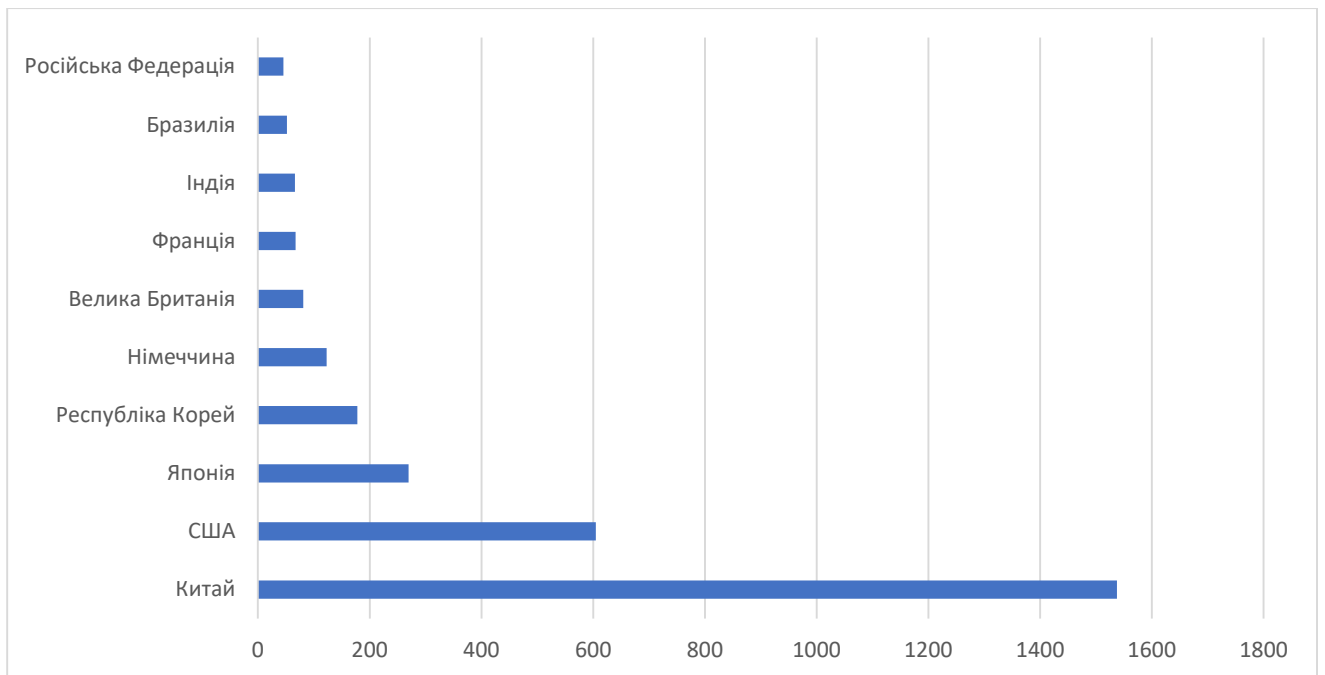

Рисунок 3.6 - Провідні країни виробники електронної продукції у 2021 р.,
млрд. євро

Джерело: [32-33]

Отже, на основі отриманої інформації, варто побудувати діаграму конкурентних позицій світових центрів машинобудування за галузями (рис. 3.7).

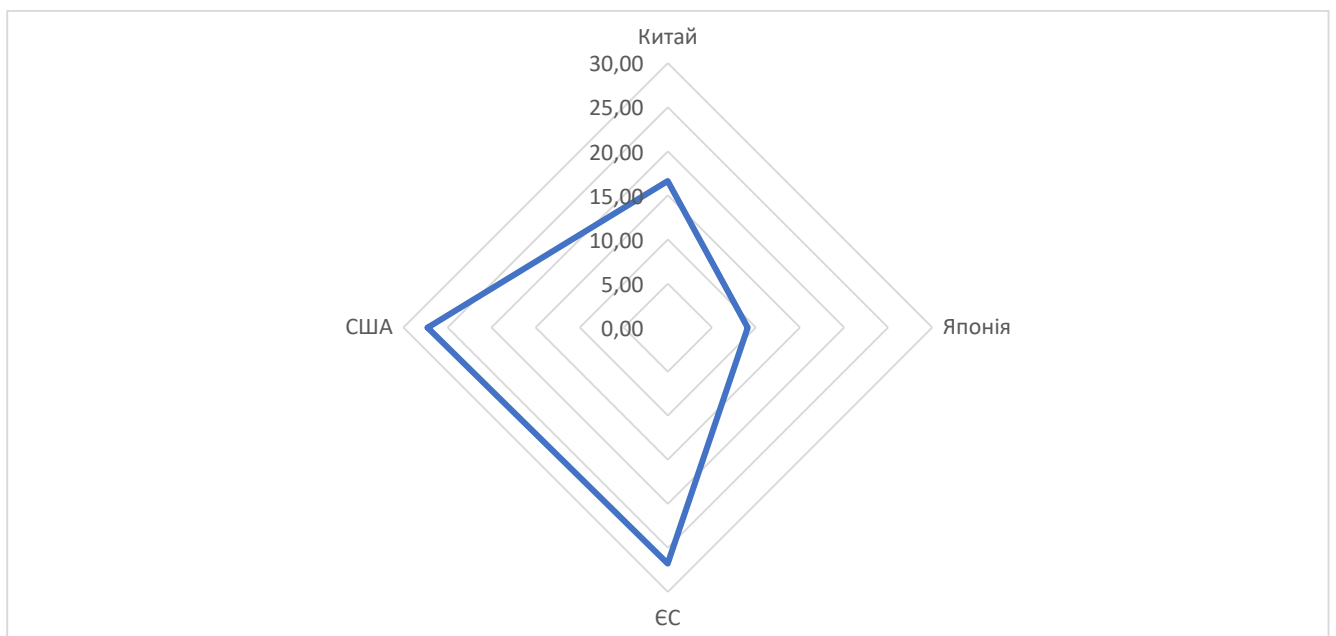

Рисунок 3.7 - Конкурентні позиції світових центрів машинобудування за
галузями у 2021 році

Джерело: [32-33]

Було взято показники розвитку машинобудування за галузями та виведено середній показник за всіма його видами. Таким чином, оцінка галузевої спрямованості світового машинобудування за таким методом показує, що за більшістю напрямів переважає розвиток машинобудування у ЄС та США. ЄС розвивається швидкими темпами за всіма видами машинобудування, варто лише відмітити, що авіабудування нижче у порівнянні із іншими галузями машинобудування. США найменшим чином спеціалізується на суднобудуванні та будівництві залізничного транспорту.

Китай та Японія значно нижче у світовій позиції у загальному показнику розвитку машинобудування. Але варто наголосити, що Китай спеціалізується на виробництві електроніки та суднобудуванню, в той час як Японія активно розвивається у напрямку автомобілебудування.

З огляду на це, варто оцінити динаміку обсягів експорту продукції машинобудування на світовому рівні (рис. 3.8 та табл. 3.5).

Таблиця 3.5 - Регіональна структура світової торгівлі продукцією машинобудування в 2014-2021 рр. в розрізі експортерів, млрд. дол. США

Регіон	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення, %
ЄС-28	1952	2283	2156	2255	2348	2124	2163	2339	2,6
Азія	1730	1869	1917	1932	1976	1863	1921	2220	3,6
Китай	841	970	1050	1130	1169	1162	1073	1171	4,8
Північна Америка	769	853	913	921	964	940	912	957	3,2
Інші країни Європи	88	107	105	107	107	95	90	92	0,7
Центральна і Південна Америка	56	66	68	72	59	52	54	57	0,2
Африка	32	39	32	33	38	36	35	42	3,7
СНД	16	20	28	30	28	23	20	27	7,5
Австралія і Океанія	15	18	18	17	18	16	15	15	-0,2
Неідентифіковані регіони	305	326	361	331	336	348	379	289	-0,8
Всього	5804	6551	6647	6830	7042	6660	6663	7209	3,1

Джерело: [32-33]

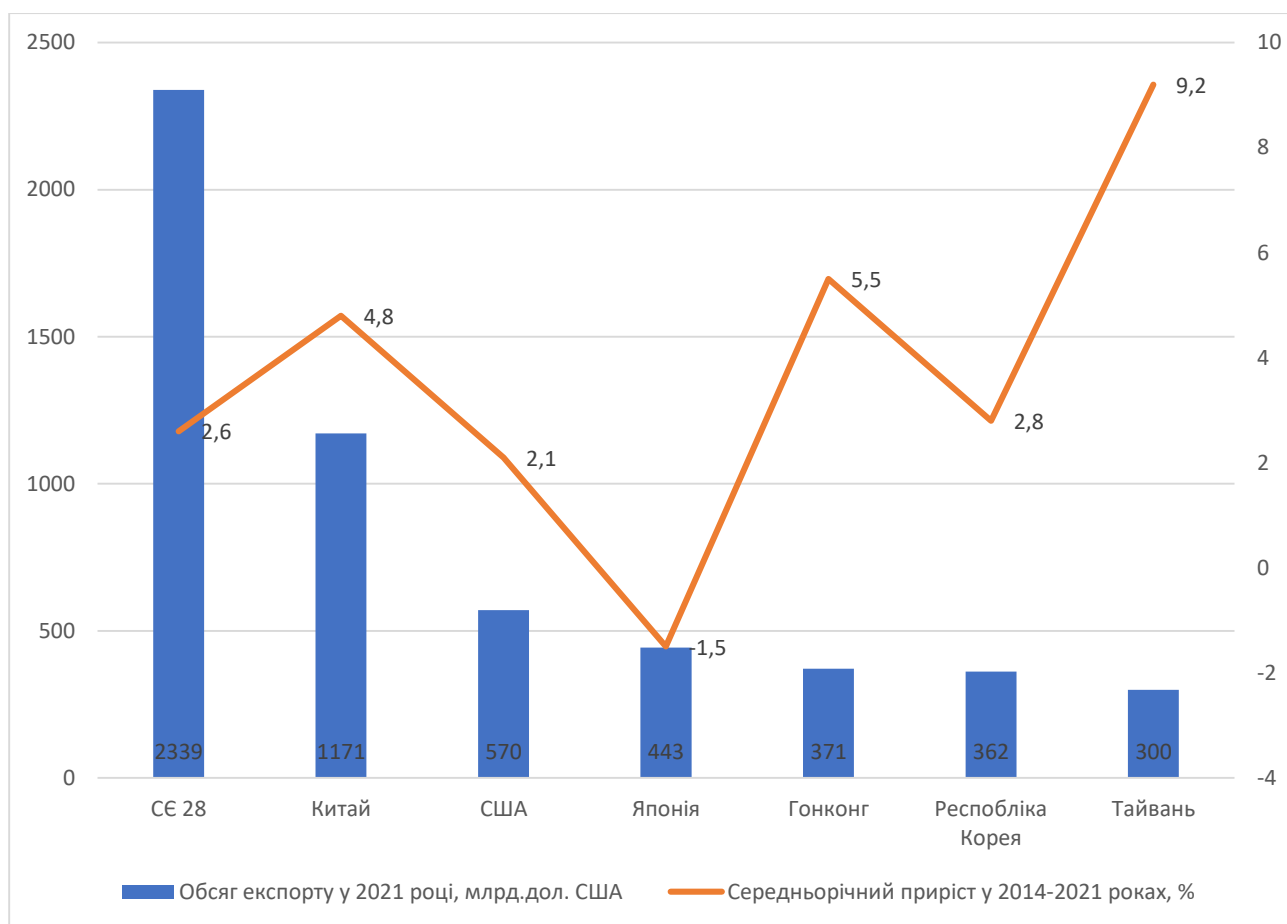

Рисунок 3.8 - Обсяг і темпи зростання експорту продукції машинобудування з основних країн-експортерів у 2021 році (млрд дол. США)

Джерело: [32-33]

Як показано на рис. 3.8, основними регіонами експорту продукції машинобудування на світовому ринку є ЄС-28 (2 339 млрд. доларів США), Азія (за винятком Китаю) (2 220 млрд. доларів США) та Китай (1 171 млрд. доларів США), на які разом припадає майже 80% вартості експорту. Експорт продукції машинобудування збільшився в усіх регіонах, окрім Африки (-0,8% на рік за останні 7 років). Найвищі темпи зростання експорту були в країні СНД, крім Росії (+7,5%/рік), Китай (+4,8%/рік) та Африку (+3,7%/рік).

Важливо також розглянути рейтинг найбільших світових експортерів промислового обладнання у 2021 році (рис. 3.9).

Географічна структура експорту за країнами походження є висококонцентрованою: на 20 найбільших світових експортерів продукції

машинобудування (з річним обсягом експорту понад 100 мільярдів тонн) у 2020 році припадало майже 83% експорту. Серед них найбільшими експортерами є Китай (1 171 мільярд доларів США), Німеччина (751 мільярд доларів США), Сполучені Штати (570 мільярдів доларів США) та Японія (443 мільярди доларів США).

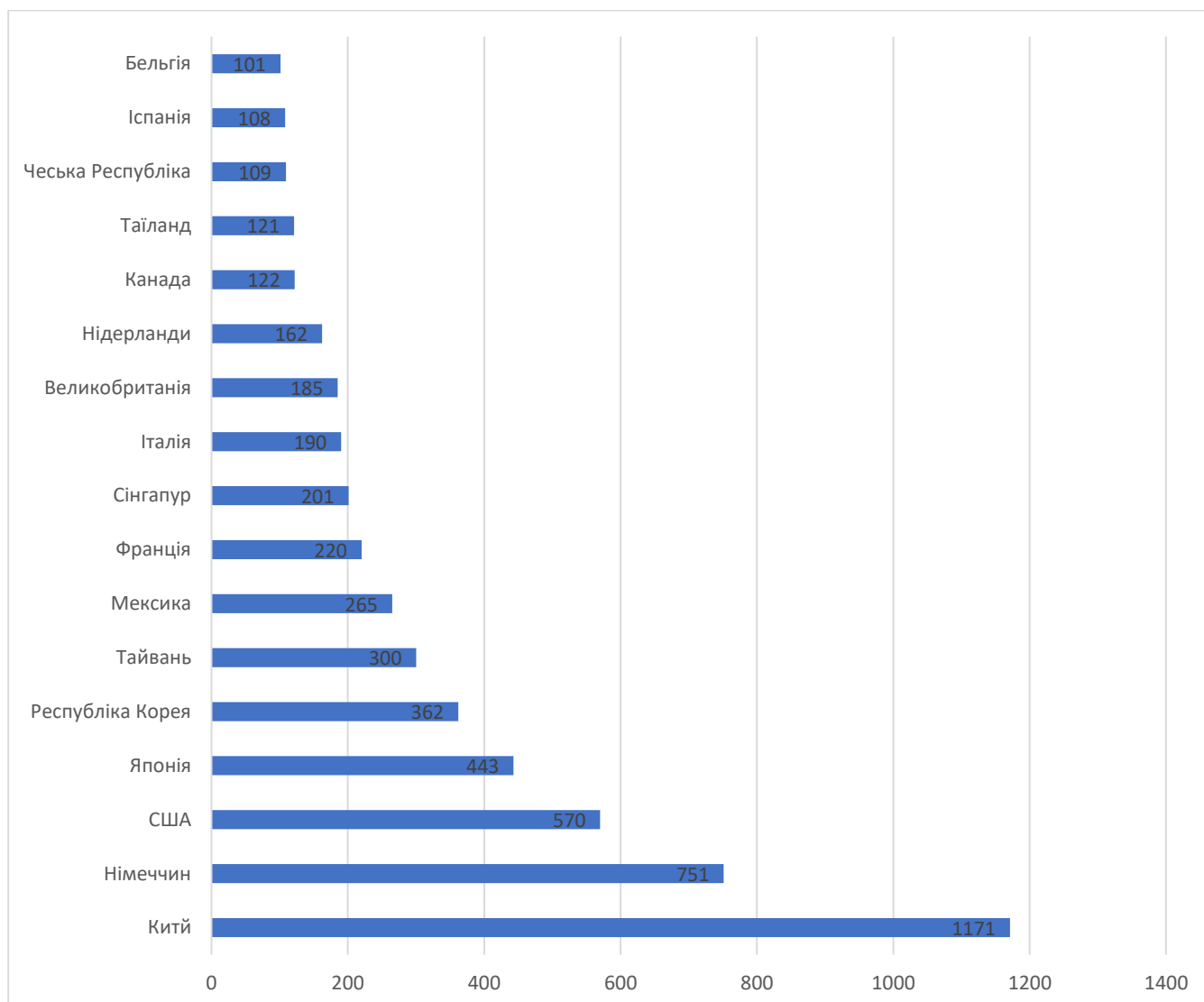

Рисунок 3.9 - Рейтинг найбільших експортерів машинобудівної продукції в світі в 2021 р., млрд. дол. США

Джерело: [32-33]

Оскільки організаційні механізми та економіка бізнесу в Україні зазнали значних змін у зв'язку з економічною лібералізацією та глобалізацією, машинобудування було одним із секторів, який найбільше постраждав від процесу реформування. Тому слід оцінити позиції вітчизняного машинобудування на світовому рівні (табл. 3.6 та рис.3.10).

Таблиця 3.6 - Динаміка світової торгівлі продукцією машинобудування та позиції України в ній протягом 2014-2021 років

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення, %
Загальний обсяг світової торгівлі	5804	6551	6647	6830	7042	6660	6663	7209	3,1
в т.ч. експорт з України	9,1	11,8	13,2	10,5	7,2	4,7	4,3	4,9	-8,4
імпорт в Україну	11,7	19,0	21,4	18,4	11,1	7,6	10,6	14,0	2,6
Питома вага України у світовій торгівлі, %									
українського експорту	0,16	0,18	0,20	0,15	0,10	0,07	0,06	0,07	-0,09
українського імпорту	0,20	0,29	0,32	0,27	0,16	0,11	0,16	0,19	-0,01

Джерело: [32-33]

За підсумками 2021 р. частка України у світовій торгівлі дуже мала - 0,07% експорту та 0,19% імпорту.

У період 2014-2021 років обсяг світової торгівлі машинами та промисловою продукцією демонстрував позитивну динаміку (середньорічні темпи зростання +3,1%), тоді як обсяг українського експорту на світовий ринок скорочувався (-8,4% на рік). Як наслідок, позиції України у світовій торгівлі послаблюються.

Зокрема, у період 2014-2021 років частка України на світовому ринку зроста і досягла максимальних значень (0,20% українського експорту та 0,32% українського імпорту), що було підтримано розширенням зовнішньої торгівлі України - у період 2015-2019 років, підтримувані зростанням світової торгівлі, позиції України послабилися (до 0,06% українського експорту та 0,16% українського імпорту) через значне скорочення українського експорту та імпорту. Потім (2021 рік) частка України у світовій торгівлі зроста.

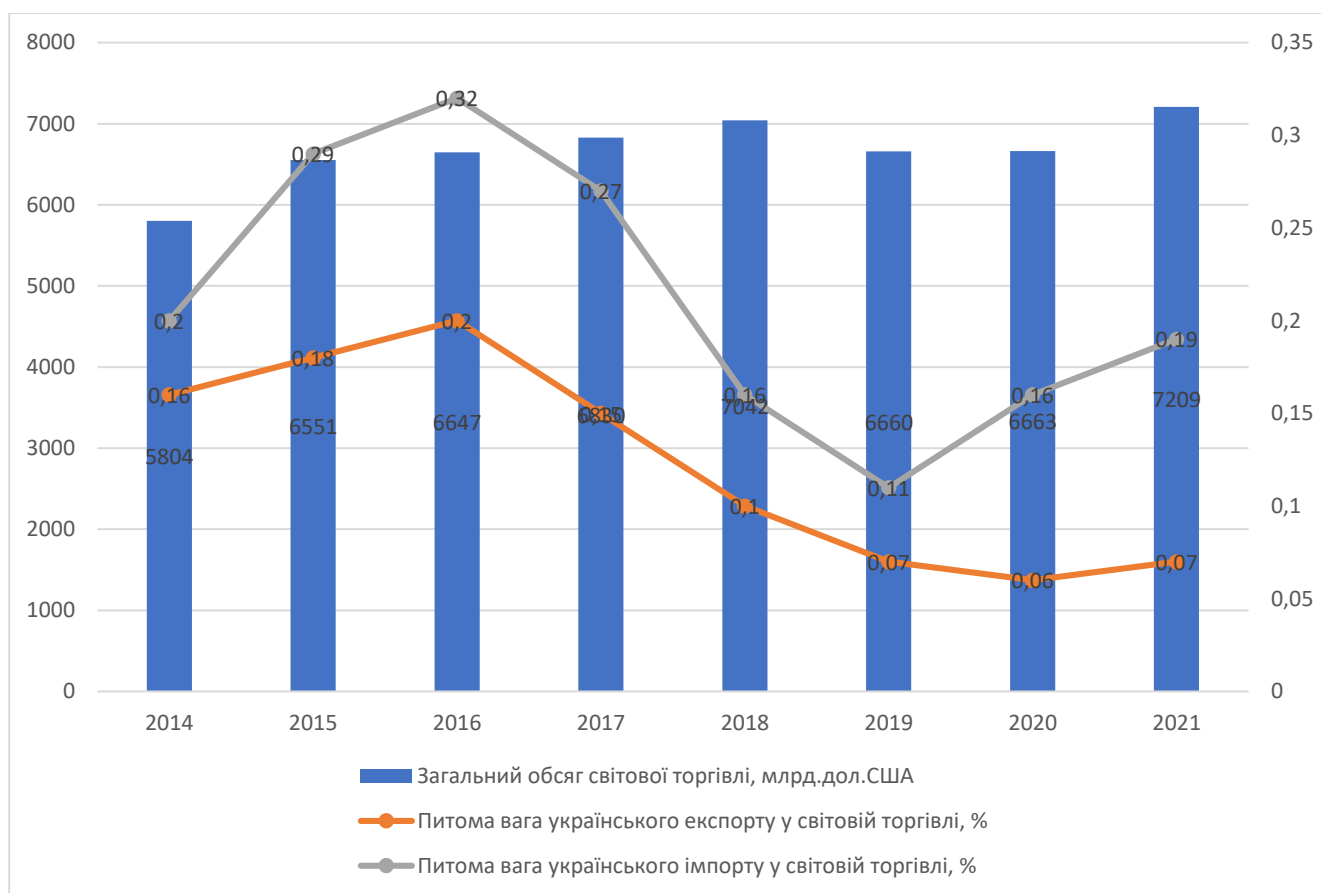

Рисунок 3.10 - Динаміка світової торгівлі продукцією машинобудування та позиції України в ній протягом 2014-2021 років

Джерело: [32-33]

Важливим кроком для розвитку вітчизняного машинобудування може стати активне просування на європейський ринок машинобудування. Але спершу слід визначити частку України у торгівлі ЄС на ринку машинобудування (табл. 3.7).

Аналіз найбільших секторів українського експорту (річний обсяг експорту від 100 млн доларів США у 2021 році) показує, що динаміка світової торгівлі в цих секторах останніми роками була позитивною. Серед секторів з найвищими темпами зростання торгівлі - літаки та космічні апарати (+6,9% у річному вимірі), автомобільне електрообладнання (+5,7% у річному вимірі), телекомунікаційне обладнання (+5,0% у річному вимірі), вимірювальне, дослідницьке та навігаційне обладнання (+3,7% у річному вимірі) та сільськогосподарська техніка (+3,6% у річному вимірі).

Таблиця 3.7 - Позиції України на світовій торгівлі продукцією машинобудування

Вид діяльності	Український експорт		Торгівля у ЄС		
	Обсяг в 2021 р., млн. дол. США	Темп приросту в 2014-2021 рр., %	Обсяг в 2021 р., млрд. дол. США	Темп приросту в 2014-2021 рр., %	Частка України, %
Виробництво електричного й електронного устаткування для автотранспортних засобів	1229,3	9,7	70,8	5,7	1,77
Виробництво повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування	362,7	-6,9	396,0	6,9	0,09
Виробництво електричних побутових приладів	334,1	8,1	122,1	3,2	0,27
Виробництво обладнання зв'язку	285,7	24,7	694,0	5,0	0,04
Виробництво залізничних локомотивів і рухомого складу	240,4	-28,0	24,9	1,0	0,97
Виробництво інших pomp і компресорів	160,3	-13,7	17,8	1,9	0,13
Будування суден і плавучих конструкцій	158,6	-1,9	65,7	0,0	0,24
Виробництво електродвигунів, генераторів і трансформаторів	156,6	-14,9	124,0	0,9	0,13
Виробництво підшипників, зубчастих передач, елементів механічних передач і приводів	154,4	-6,2	102,6	2,9	0,15
Виробництво двигунів і турбін, крім авіаційних, автотранспортних і мотоциклетних двигунів	151,6	-12,3	141,3	1,0	0,11
Виробництво іншого електричного устаткування	141,9	-0,6	217,4	3,1	0,07
Виробництво інструментів і обладнання для вимірювання, дослідження та навігації	130,8	-8,0	215,2	3,7	0,06
Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства	105,5	0,9	59,4	3,6	0,18
Виробництво машин і устаткування для добувної промисловості та будівництва	101,3	-11,8	114,8	0,2	0,09
Інші	1219,2	-11,0	4733	2,9	0,03
ВСЬОГО	4932,3	-8,4	7209	3,1	0,07

Джерело: [32-33]

Найвищі позиції у світовій торгівлі Україна посідає в секторах обладнання для електромобілів (1,77% у 2018 році), рухомого складу (0,97%) та електричних побутових приладів (0,27%).

Тенденція розвитку українського експорту машинобудівного обладнання на ринок ЄС є переконливим свідченням негативної тенденції. У нинішніх економічних умовах машинобудівники змушені працювати в умовах жорсткої конкуренції з іноземними виробниками та без розвиненого ринку збуту. У цьому контексті О. Телетов та М. Провозін стверджують, що через нерозвиненість промислових технологій продукція українських машинобудівників загалом неконкурентоспроможна на зовнішньому та внутрішньому ринках, за винятком окремих видів продукції [31, с. 78].

Результати дослідження конкурентоспроможності продукції машинобудування України за індексами відносних порівняльних переваг RCA (Relative Comparative Advantage Index), відносної експортної конкурентоспроможності RXA (Relative Export Advantage Index), відносної залежності від імпорту RMP (Relative Import Penetration Index) і відносних торговельних переваг RTA (Relative Trade Advantage Index) подані в таблиці 3.8 та рис. 3.11.

Таблиця 3.8 - Динаміка індексів конкурентоспроможності машинобудування України на європейському ринку

Індекси конкурентоспроможності	1995	2000	2005	2010	2019	2020	2021	2021 до 1995	2021 до 2010
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Індекс відносної експортної конкурентоспроможності - RXA	0,374	0,301	0,349	0,513	0,532	0,592	0,503	0,129	-0,011
Індекс відносних порівняльних переваг - RCA	-0,619	-0,448	-1,541	-0,621	-1,231	-1,359	-1,420	-0,801	-0,799

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
індекс відносної залежності від імпорту - RMP	0,461	0,434	0,706	0,568	0,709	0,771	0,721	0,260	0,154
індекс відносних торговельних переваг - RTA	-0,088	-0,134	-0,357	-0,054	-0,177	-0,179	-0,219	-0,131	-0,164

Джерело: [32-33]

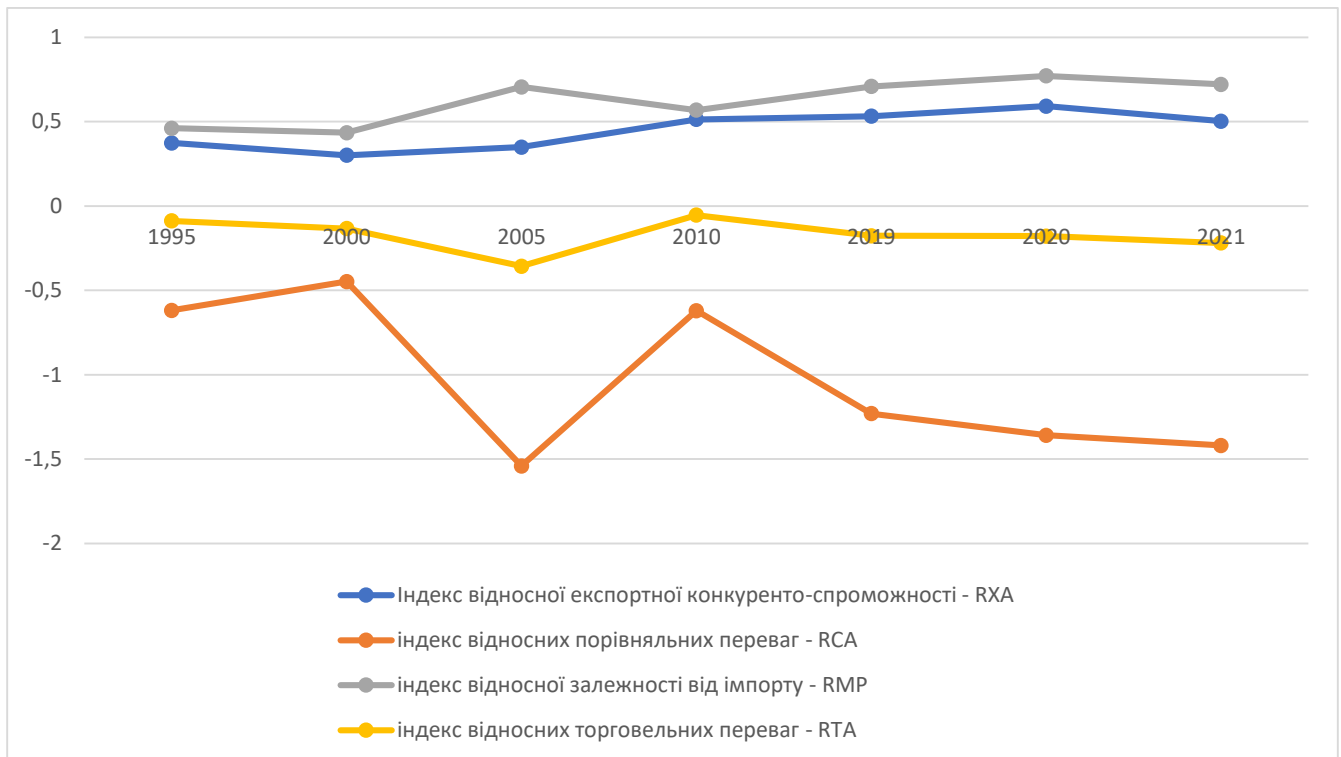

Рисунок 3.11 - Динаміка індексів конкурентоспроможності машинобудування України на європейському ринку протягом 1995 – 2021 років

Джерело: [32-33]

Як показано на рис. 3.11, індекс відносної конкурентоспроможності експорту знаходиться в діапазоні $[0; +1]$, що свідчить про те, що галузь не має конкурентних переваг на зовнішньому ринку. Це підтверджується від'ємним результатом індексу відносної порівняльної переваги. Однак ця негативна тенденція дещо пом'якшується тим, що індекс відносної імпортозалежності є прийнятним значенням, яке не перевищує 1.

Однак я вважаю, що це більше результат протекціоністського захисту внутрішнього ринку, ніж фактичної відсутності залежності. Найбільш точним показником конкурентної переваги країни або галузі в торгівлі певною групою товарів є індекс відносної торговельної переваги, який у нашому випадку є від'ємним.

Виходячи з вищезазначеного, слід зазначити, що всі показники мають негативну динаміку, що свідчить про поступове погіршення ситуації в машинобудівному секторі. Тому необхідна низка заходів, спрямованих на інноваційне оновлення.

Таким чином, аналіз світового машинобудування показує, що Китай є лідером у галузі машинобудування. Іншими словами, Китай є найбільшим експортером та імпортером продукції машинобудування. Разом зі Сполученими Штатами, Гонконгом, Німеччиною, Мексикою, Сінгапуром і Францією на Китай припадає близько 55% світового попиту на машинобудівні деталі.

Що стосується вітчизняного машинобудування, то Україна має значний експортний потенціал, з найвищими темпами зростання попиту на світовому ринку в аерокосмічній галузі (+6,9%/рік), автомобільному електрообладнанні (+5,7%/рік), комунікаційному обладнанні (+5,0%/рік), вимірjuвальному, дослідницькому та навігаційному обладнанні (+3,7%/рік), а також сільськогосподарському обладнанні (+3,6%/рік).

Визначення основних проблем виходу вітчизняних машинобудівних підприємств на європейський ринок слід пов'язати також із можливими стратегіями вирішення цих проблем. Основними проблемами розвитку машинобудування в Україні є проблеми розвитку інтелектуального капіталу. Результати дослідження представлено у табл. 3.9

Таблиця 3.9 – Проблеми та проект плану заходів щодо розвитку інтелектуального капіталу в Україні у процесі виходу підприємств машинобудівної галузі на європейський ринок

№	Існуючий бар'єр	Перелік заходів для подолання існуючих бар'єрів	Очікувані результати реалізації заходів
1	2	3	4
1	1. Великі витрати на проведення оцінки відповідності продукції при її експорті у зв'язку з невизнанням країнами імпортерами результатів оцінки відповідності що проводиться в Україні	<p>1. Прийняти проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо технічних регламентів та оцінки відповідності", а також забезпечити його належне супроводження при розгляді у Верховній Раді України.</p> <p>2. Розробити та внести на розгляд Верховної Ради України проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про державний ринковий нагляд та контроль нехарчової продукції" та деяких інших законодавчих актів України", а також забезпечити його належне супроводження при розгляді у Верховній Раді України.</p> <p>3. Підготувати та направити до Європейської Комісії інформацію про стан ринкового нагляду в Україні у 2018 році відповідно до вимог Додатку III Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.</p> <p>4. Організувати проведення оцінки української інфраструктури якості (органи з оцінки відповідності, орган з акредитації, національний орган стандартизації, органи ринкового нагляду та митного контролю) Європейською Комісією щодо стану готовності України до початку переговорів про укладання Угоди АСАА в трьох секторах промислової продукції (низьковольтне обладнання, електромагнітна сумісність, машини та механізми).</p>	<p>Виконання Україною зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, сприяння прогресу у переговорах щодо укладання Угоди АССА та забезпечення безперешкодного доступу української продукції на ринок ЄС, а також створення сприятливих умов для ведення добросовісного бізнесу в Україні.</p> <p>Переконання європейських партнерів в тому, що практики здійснення ринкового нагляду в Україні здійснюються у відповідності з практиками ЄС.</p> <p>Забезпечення підписання Угоди АСАА в якості протоколу до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Безперешкодний доступ української продукції машинобудування на зовнішні ринки. Відміна необхідності проведення, як правило повторної оцінки відповідності продукції при її експорті в країнах імпортерів і як наслідок повна ліквідація витрат на проведення такої оцінки відповідності за кордоном.</p>
		5. Публікувати раз на півроку звіт щодо прогресу адаптації українського законодавства до європейських стандартів	Кожних півроку публікується звіт щодо прогресу адаптації українського законодавства до європейських стандартів

Закінчення табл. 3.9

1	2	3	4
2	Низький рівень інновацій у машинобудуванні	1. Стимулювання інвестицій в інновації	Ріст частки R&D в доходах підприємства з поточних ~1,5% до >4%.
		2. Збільшення фінансування інновацій. Збільшити фінансування Фонду розвитку інновацій та розширити його мандат в частині компенсації від 30 до 50% витрат на R&D в машинобудуванні.	Зростання інноваційного фонду мінімум в 10 разів від поточних значень
		3. Спонування підприємств до вирішення завдань цифровізації	Прискорення темпів проникнення цифрових інновацій до 20% від загальної кількості машинобудівних підприємств (зараз – менше 10%)
		4. Акумуляція інформації стосовно попиту на інновації з боку українського бізнесу	Створено та запущено в некомерційну експлуатацію інформаційний портал у сфері R&D та інновацій
3	Слабко розвинена інституційна інфраструктура підтримки експорту	Сформувати офіси торгівельних представників України за кордоном: <ul style="list-style-type: none"> • визначити перелік країн, створення торгівельних представництв в яких є найбільш пріоритетним для України виходячи із потенціалу окремих підсекторів машинобудівного сектору • розробити систему мотивації та KPI для торгівельних представників. 	Створення не менше 20 торгівельних представництв при посольствах України
№	Існуючий бар'єр	Перелік заходів для подолання існуючих бар'єрів	Очікувані результати реалізації заходів
		<ul style="list-style-type: none"> • провести відкритий конкурс на зайняття посад торгівельних представників при посольствах в пріоритетних країнах • створити офіси торгівельних представників при посольствах України 	
4	Нестача фінансових ресурсів для здійснення експорту	1. Зниження витрат експортерів в процесі початку і розвитку експорту	Частково компенсована вартість участі в закордонних виставках 50-ти українським машинобудівним підприємствам. Частково компенсована вартість участі в бізнесмісіях 50-ти українським машинобудівним підприємствам.
		2. Здешевлення кредитування та страхування експортних операцій	Запущено і успішно функціонує експортнокредитне агентство України

Закінчення табл. 3.9

1	2	3	4
5	Імідж України як країни високих ризиків		
6	Низький рівень обізнаності експортерів із міжнародними програмами підтримки експорту Низька готовність до початку експорту	Підвищення рівня обізнаності експортерів із програмами підтримки експорту. Підвищення мотивації МСБ до започаткування експорту	Щорічне проведення не менше ніж 2 семінарів в кожній із областей України
7.	Слабке виробництво конкурентоздатної машинобудівної продукції	Впровадити індустріальну стратегію України, що повинна передбачати наступні положення: <ul style="list-style-type: none"> • спрямування публічних коштів на замовлення продукції вітчизняного виробництва з умовою подальшого виходу на експорт • ліквідація асиметрій в доступі українських виробників до інструментів виробничого розвитку у порівнянні із виробниками із інших країн. • Звільнення від сплати мита при імпорті нового високотехнологічного обладнання та комплектуючих 	Індустріальна стратегія впроваджена до реалізації

Таким чином, основними проблемами виходу вітчизняних підприємств на європейський ринок машинобудування зустрічається із існуючими дотепер бар'єрами, що стримують цей рух. Такими проблемами є:

1. Висока вартість оцінки відповідності продукції, призначеної для експорту, оскільки країни-імпортери не визнають результати оцінки відповідності, проведеної в Україні.
2. Низький рівень інновацій у машинобудуванні.
3. Слабко розвинена інституційна інфраструктура підтримки експорту.
4. Нестача фінансових ресурсів для здійснення експорту.
5. Імідж України як країни високих ризиків.
6. Низька обізнаність експортерів про міжнародні програми підтримки експорту. Відсутність готовності розпочати експорт.
7. Слабке виробництво конкурентоздатної машинобудівної продукції.

Важлива роль у вирішенні цих проблем відводиться державному управлінню машинобудівної галузі України, яка має бути направлена на розвиток інвестування інноваційної діяльності машинобудівних комплексів. Також державою має бути передбачена розробка системи оцінки якості товарів машинобудівних підприємств, що відповідатимуть європейським стандартам якості. Ще одним важливим кроком на шляху виходу вітчизняних підприємств на ринок ЄС є розвиток програм державного фінансування експортної діяльності таких підприємств для проведення виставок, бізнес-місій тощо.

Слід відмітити, що такі кроки є довготерміновою стратегією розвитку машинобудівної галузі в Україні та перспективами до подальшої пришвидшеної інтеграції вітчизняних машинобудівних підприємств у міжнародний європейський простір машинобудування.

ВИСНОВКИ

У процесі написання дипломної роботи було досягнуто поставленої мети - вивчено теоретичні напрацювання щодо особливостей управління інтелектуальним ресурсом як основним рушієм глобального економічного розвитку в Україні.

У першому розділі було розглянуто теоретичні аспекти визначення сутності інтелектуального ресурсу як двигуна глобального економічного розвитку.

Тож, було визначено, що інтелектуальний ресурс стає не лише необхідним ресурсом для впровадження інновацій та збереження конкурентних позитивних партій, але й ефективного організаційного та управлінського інструменту для розвитку організації та підвищення її конкурентоспроможності.

Процес формування інтелектуального капіталу підприємства піддається впливам багатьох факторів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Вони можуть мати як позитивний вплив, так і негативний. Варто наголосити, що підприємства всилі контролювати та коригувати лише фактори внутрішнього впливу, тоді як до факторів зовнішнього впливу потрібно лише пристосовуватися.

У другому розділі йшлося про аналіз та визначення місця інтелектуального ресурсу в структурі глобальної світової економіки.

Дослідження показало, що загалом інноваційно-інвестиційну політику України у сфері розвитку інтелектуального капіталу можна охарактеризувати як багату на ресурси та перспективи. Привабливість України можна визначити такими чинниками: високими темпами ринкового розвитку; розвитком новітніх галузей промисловості; розвиненою телекомунікаційною мережею; достатнім рівнем освіти населення, наявністю кваліфікованої робочої сили; широкою мережею науково-дослідних установ; міжнародними транспортними коридорами; широкими можливостями для відпочинку та рекреації. З огляду на це, доцільно розвивати науково-дослідну та інноваційну діяльність у державі, адже в результаті інновації дають позитивний економічний ефект, та значним чином підвищують репутацію як окремого підприємства, так і країни в цілому. Проте варто також наголосити, що 2022 рік ставить на паузу інноваційний розвиток України, закриває

значним чином притік інвестицій у її розвиток, адже протягом поточного року в країні введено військовий стан та ведуться активні воєнні дії по всій території держави.

Третій розділ диплому було присвячено вивченню інтелектуального ресурсу як фактора конкурентоспроможності економіки України. Основним центром зосередження інтелектуального капіталу в Україні та світі є машинобудівна галузь. Традиційно підприємства машинобудування забезпечують технічне оснащення економіки, є центром розвитку інтелектуальних ресурсів, задовольняють споживчий попит на різноманітну побутову техніку та обладнання, формують основу економічного потенціалу та обороноздатності країни.

Розвиток машинобудування в Україні має певні проблеми: 1. Висока вартість оцінки відповідності продукції, призначеної для експорту, оскільки країни-імпортери не визнають результати оцінки відповідності, проведеної в Україні. 2. Низький рівень інновацій у машинобудуванні. 3. Слабко розвинена інституційна інфраструктура підтримки експорту. 4. Нестача фінансових ресурсів для здійснення експорту. 5. Імідж України як країни високих ризиків. 6. Низька обізнаність експортерів про міжнародні програми підтримки експорту. Відсутність готовності розпочати експорт. 7. Слабке виробництво конкурентоздатної машинобудівної продукції.

Важлива роль у вирішенні цих проблем відводиться державному управлінню машинобудівної галузі України, яка має бути направлена на розвиток інвестування інноваційної діяльності машинобудівних комплексів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Городянська Л.В. Управління інтелектуальним капіталом і забезпечення підприємства інтелектуальними ресурсами. Актуальні проблеми економіки. 2019. 127 с.
2. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник, Центр навчальної літератури. 2018. 352 с.
3. Перерва П.Г., Глізнуца М.Ю. Бенчмаркетинг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів: Наукова стаття. 2018. 19 с.
4. Перерва П.Г. Економіка та організація інноваційної діяльності: підручник. Харків НТУ «ХПІ», 2019. 1080 с.
5. Махомет Ю.В. Напрями нарощення інтелектуального капіталу підприємства. Економічний простір. 2018. 197 с.
6. Чичкало – Кондрацька І.Б., Теницька Н.Б. Наукові підходи до розуміння економічної сутності категорії «інтелектуальний ресурс регіону». Наукова стаття. 2019. 5 с.
7. Журавльова І.В. , Кудлай А.В. Управління людським капіталом підприємства, Харків ХНЕУ. 2017. 284 с.
8. Бабій П.С. Алгоритм управління, оцінка та моделювання інтелектуального потенціалу в системі виробничого господарської діяльності соціально-економічних суб'єктів: Наукова стаття. 2019. 5 с.
9. Холявка Л.Ю. Принципи формування і використання інтелектуального потенціалу підприємства. Наукова стаття. 2018. 11 с.
10. Носова Т.І. Економічна сутність категорії «інтелектуальний ресурс». Наукова стаття. 2020. 10 с.
11. Вовканич С.Й. Духовно-інтелектуальний ресурс України та її національна ідея. Львів. 2018. 540 с.
12. Диба Л.М. Сутність понять інтелектуальний ресурс та інтелектуальний капітал як економічних категорій. Економічний вісник. 2019, вип.17.

13. Перерва П.Г. Управління інноваційною діяльністю. Маркетинг. Підручник. Знання, 2020. 1070 с.

14. Перерва П.Г. Комплаєнс-програма промислового підприємства: сутність и задачі. Економічні науки. Харків. НТУ «ХПІ», 2018. № 24 (1246). 153-158 с.

15. Бриль І. В. Стратегія управління інтелектуальним капіталом підприємств: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Донецьк, 2019.

16. Чала О.В. Система управління інтелектуальним капіталом підприємства. Економічний простір. 2018, № 68. С.273-281. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/ecpros_2012_68_32%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/ecpros_2012_68_32%20(1).pdf)
(дата звернення 05.06.2022).

17. Головінов О. М., Федосєєва Ю.С. Інноваційний потенціал України: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2021/Economics/64066.doc.htm
(дата звернення 19.06.2022).

18. Швиданенко Г.А., Николайчук О.А. Чинники формування та розвитку інтелектуального капіталу як фактора інноваційного розвитку підприємств. Економічний форум 1/2017 URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/ecfor_2017_1_37%20\(9\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/ecfor_2017_1_37%20(9).pdf)
(дата звернення 14.07.2022).

19. ДанилишинБ. М., КуценкоВ. І.; Культурно-освітня сфера як соціальна база підтримки ринкової трансформації в Україні (питання теорії і практики). НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. Київ, 2020. 123 с.

20. Глобальні цілі сталого розвитку 2030 URL: [http://www.un.org.ua/images/documents/3615/%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96_web\(2\).pdf](http://www.un.org.ua/images/documents/3615/%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96_web(2).pdf)
(дата звернення 25.07.2022).

21. Кендюхов О. В. Інтелектуальний капітал підприємства: методологія формування механізму управління. Донецьк. 2017. 307 с.
22. Edvinsson L. Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower / L. Edvinsson, M. S. Malone. – N. Y. : Happer Business, 2018. – 240 p
23. Євростат (база даних) : веб-сайт. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>
(дата звернення 25.09.2022).
24. Наукова та інноваційна діяльність України, 2020. Статистичний збірник: Державна служба статистики України. Київ, 2020. 108 с.
25. Рейтинг стран мира по уровню валового внутреннего продукта. Центр гуманитарных технологий : веб-сайт. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/ratingcountries-gdp/rating-countries-gdp-info>
(дата звернення 30.09.2022).
26. Индекс экономики знаний. Центр гуманитарных технологий : веб-сайт. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/knowledge-economyindex/knowledge-economy-index-info>
(дата звернення 04.10.2022).
27. Офіційний сайт Державної служби статистики України : веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
(дата звернення: 14.11.2022).
28. Машинобудівна галузь в Україні: потенціал та можливості для розширення експорту на період до 2021 року. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
(дата звернення: 15.11.2022).
29. Телетов О. С. Провозін М. В. Впровадження інновацій в організацію міського транспорту. Тези доповідей н-т конференції викладачів, співробітників, аспірантів і студентів у Зб. «Економічні проблеми сталого розвитку». Суми, Вид-во СумДУ, 2009. 78-79 с.
30. Алексеева Т.І. Дослідження впливу інноваційної складової на стан конкурентоспроможності підприємства. Актуальні проблеми управління та

фінансово-господарської діяльності підприємства. Харків. НТУ «ХПІ». 2012. № 12. 5–8 с.

31. Колісник М. К. Стан підприємств машинобудування в Україні і можливі шляхи виходу з кризи за допомогою стратегії інтеграції. Регіональна економіка. 2008. № 4. С. 163-173. Бібліогр.: 11 назв. – укр.

32. General Aviation Manufacturers Association : веб-сайт. URL: <https://gama.aero/home/europe-en>
(дата звернення 22.11.2022).

33. Gardner Business Media, Inc. : веб-сайт. URL: <https://www.gardnerweb.com>
(дата звернення 29.11.2022).

34. Малиновська О. Трудова міграція населення України / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Malynovskad28e1.pdf>
(дата звернення: 30.11.2022).

35. Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності, 2017–2018 роки. Економічний дискусійний клуб. URL: <http://edclub.com.ua/analityka/pozyciya-ukrayiny-v-reytyngu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>
(дата звернення 03.12.2022).

36. Малиновська О.А. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України. Київ. НІСД, 2014. 48 с.

37. Рибіна Л. О. Інтелектуальний капітал як чинник розвитку економічних процесів. Економіка і суспільство. 2016. №2. 341-345 с.

38. Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України. Аналітичний звіт міністерства економічного розвитку та торгівлі України.

39. The Global Innovation Index 2020. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-economy>
(дата звернення 05.12.2022)

40. : UNCTAD, TECHNOLOGY AND INNOVATION REPORT 2021
CATCHING TECHNOLOGICAL WAVES: Innovation with equity. 137-138 с.
41. Дані Держстату України та ОЕСР (OECD Statistics)

Перелік можливих спроб маніпуляцій з текстом

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	B	4
Інтервали	A→	0
Мікропробіли		16
Білі знаки	B	0

Обсяг знайдених подібностей

Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КП 2

14824

Кількість слів

БДП

112861

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Прочитайте список та аналізуйте, особливо, фрагменти, які перевищують КП 2 (позначено жирним шрифтом). Скористайтеся посиланням "Позначити фрагмент" та перегляньте, чи є вони короткими фразами, розкиданими в документі (випадкові схожості), численними короткими фразами поруч з іншими (мозаїчний плагіат) або великими фрагментами без зазначення джерела (прямий плагіат).

10 найдовших фраз

Копіювати текст

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	http://www.economy.in.ua/pdf/4_2021/13.pdf	163	1.10 %
2	https://economics.donntu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/14-Kravchenko_statia.pdf	162	1.09 %

ПЛАТФОРМА
«Міжнародні механізми повоєнної відбудови
економіки України»

89-ї щорічної студентської наукової конференції
«ІННОВАЦІЙНІ ІДЕЇ ТА ПРОЄКТИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ
УКРАЇНИ»

(20 травня – 04 червня 2022 р.)

Відповідальний за випуск:

завідувач кафедри міжнародної економіки

д.е.н., професор Столярчук Я.М.

ЗМІСТ

<i>Дорошенко Влада</i>	
Роль Європейського Союзу у післявоєнному відновленні економіки України	4
<i>Гавриш Аліса</i>	
Перспективні напрями стратегічного партнерства США та України у повоєнний період	6
<i>Тан Цзялу</i>	
Перспективи співробітництва КНР та України у повоєнний період	8
<i>Шишук Назарій</i>	
Цілі сталого розвитку ООН як орієнтир у допомозі економічному відродженню України	9
<i>Миргородська Ольга</i>	
Міжнародні "зелені проекти" у повоєнному відновленні економіки України	13
<i>Вольф Карина</i>	
Нова «зелена» політика як шлях європейської інтеграції та повільного відновлення України	15
<i>Демиденко Марія</i>	
Можливості використання досвіду США в сфері "зелених інвестицій" для відновлення України	17
<i>Сумцов Дмитро</i>	
Повоєнне відновлення української економіки: шляхи та інструменти співпраці з міжнародними торговельними організаціями	20
<i>Анапріюк Карина</i>	
Розвиток глобальної дослідницької мережі відродження економіки України	22
<i>Мацейко Ольга</i>	
Інвестиційні проекти багатонаціональних корпорацій як інструмент відновлення економіки України	25
<i>Сковородка Владислава</i>	
Розвиток венчурного підприємництва в системі інноваційної моделі відродження економіки України	28
<i>Грицик Олександр</i>	
Механізми залучення іноземних інвестицій в економіку України у повоєнний час	32
<i>Харлов Володимир</i>	
Офшоризація бізнесу в контексті економічної безпеки України	36
<i>Рябич Юлія</i>	
Стратегічні напрями нарощення міжнародної конкурентоспроможності Києва в умовах повоєнного відновлення України	40
<i>Кубракова Анастасія, Степаненко Ілона</i>	
Міжнародні стратегії повоєнної відбудови Харкова	44
<i>Ткачук Віталій</i>	
Фінансові механізми відбудови міст і місцевих громад повоєнної України	47
<i>Сукач Данійл</i>	
Діджитал-інструменти у процесах формування економічної безпеки України	50
<i>Іолтуховський Ілля</i>	
Інструменти розвитку фармринку України у повоєнний час	53

<i>Петрикей Олексій</i>	
Міграційна політика України в стратегії повоєнної відбудови	56
<i>Сакович Аліна</i>	
Ринок праці України в умовах повосенної відбудови	58
<i>Поврезнюк Тетяна</i>	
Шляхи розвитку міжнародного науково-технологічного співробітництва України у повоєнний час	61
<i>Перепелиця Надія</i>	
Місце скандинавських країн у світовій економіці в контексті потенціалу допомоги Україні	64
<i>Шенгерей Ангеліна</i>	
Екологічний маркетинг у стратегії відбудови України на засадах «зеленої економіки»	67
<i>Марченко Марія</i>	
Перспективи реалізації «пришвидшеного сценарію» інтеграції України до ЄС	69
<i>Сергієнко Микита</i>	
Потенціал українських підприємств на світовому ринку в повоєнний період	72
<i>Саттарова Івільіна</i>	
Скасування торговельних обмежень ЄС для України: можливості для вітчизняних компаній	75
<i>Лозицька Юлія</i>	
Механізм забезпечення боргової стійкості України в умовах повосенної відбудови	77
<i>Чемерис Юрій</i>	
Інтелектуалізація економіки в повоєнній відбудові України	79

Чемерис Ю.В.
"Міжнародна економіка", 5 курс
ДВНЗ "Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана"
Науковий керівник – д.е.н., професор кафедри міжнародної економіки Цимбал Л.І.

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ В ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку світового господарства поряд з такими традиційними ресурсами, як земля, праця, капітал та підприємницькі здібності вагому роль відіграють інтелектуальні ресурси. Реалізація інтелектуальних ресурсів здійснюється в контексті інноваційного розвитку – шляхом створення, передачі і впровадження інновацій.

У світовій економіці саме від ступеня розвитку та ефективного використання інтелектуальних ресурсів залежить конкурентоспроможність країн, регіонів, підприємств та добробут суспільства в цілому. Перехід від минулих етапів генези світового господарства до новітнього призводить до принципових трансформацій умов економічної діяльності. На сьогоднішній день основними ресурсами розвитку світової економіки стали люди і їх інтелектуальний капітал. Саме інтелект не має ні яких кордонів, а тому вільно переміщається за допомогою цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій.

Таким чином, для сучасного економічного розвитку характерні такі категорії, як інтелект, інтелектуальний капітал, інтелектуалізація. На сьогоднішній день, незважаючи на велику кількість вітчизняної та закордонної наукової літератури не існує єдиного загальноприйнятого підходу до сутнісного визначення цих економічних категорій. Тому вкрай важливо визначити зміст даних економічних категорій, зокрема дефініції «інтелектуалізація економіки» в контексті генезису світової економіки і суспільства.

З огляду на його етимологію можна відзначити, що реально сформований та чинний інтелектуальний капітал виступає інструментом реалізації вимог економічної моральності, забезпечує прогресивний людський розвиток шляхом розширеного відтворення життєвих благ в умовах екологічної та соціально-економічної рівноваги, що перманентно зміцнюється.

Інтелектуалізація сучасної економіки є об'єктивним процесом, що закономірно визначається новою якістю місця і ролі людини у системі господарських відносин. Перетворення людини одночасно на ціль, засіб та умову господарської діяльності зобов'язує по-новому характеризувати процеси індивідуального та суспільного відтворення.

Інтелектуалізацією економіки називається процес придбання економікою нових якостей, коли вона починає базуватися на знаннях, а інформація та послуги набувають вищої ринкової вартості, ніж та, яку мають товари, які мають натурально-речовинну форму [3].

Серед причин інтелектуалізації економіки можна назвати такі:

- збільшення частки осіб, діяльність яких так чи інакше пов'язана із творчою працею;
- зміна суттєвості та принципів освіти під нові вимоги; зростання інтелектуальної культури на виробництві;
- підвищення наукомісткості виробництва та нових технологій, форм організації та режимів трудової діяльності;
- розширення практики використання у розвитку економіки нових досягнень із різних галузей наукових знань [2].

Процес інтелектуалізації знаменує собою:

- формування нової якості економічного розвитку, його невід'ємний зв'язок із підвищенням якості вироблених товарів та послуг;
- впровадження науково-технічного прогресу у різні сфери економічної та соціальної дійсності;
- стійкий економічний розвиток у контексті збереження навколишнього середовища та світових екологічних принципів;
- зростання соціальної інфраструктури;
- активізацію інвестування в інтелектуальний капітал;
- покращення умов праці;
- посилення соціальної орієнтованості економічного розвитку.

Це досягається за рахунок наступного:

- інтелектуалізація особистісних характеристик на основі безперервного навчання, вдосконалення та набуття нового досвіду та знань. Це має на увазі розвиток ментальних навичок, уміння мислити, осягати і генерувати нові знання;
- загальна інтелектуалізація об'єктів техноструктури: оснащення різноманітними інформаційними, комп'ютерними та новітніми інтелектуальними технологіями будівель, бізнес-центрів, об'єктів інфраструктури та промисловості, комунального господарства, культурно-дозволових центрів та рекреаційних ресурсів;

– розвиток інтелектуально-інформаційного простору, що включає в себе Інтернет, засоби зв'язку, їх постійне вдосконалення та повсюдне використання. Внаслідок такого впливу змінюються форми економічної діяльності, види та типи підприємств, характер взаємовідносин роботодавців та службовців;

– загальна роботизація, створення штучного інтелекту [1].

Слід зазначити, по-перше, інтелектуалізація господарської діяльності безпосередньо не визначається інформатизацією суспільства та економіки. Інтенсифікація інформаційного простору є лише сприятливою умовою для інтелектуалізації економіки, але не є самою її суттю.

По-друге, кількісне зростання та якісне оновлення інформаційного сектора економіки не є аргументом на користь пріоритету. сфери послуг щодо трансформаційного сектора економіки загалом чи матеріального виробництва. Економіка будь-якого періоду людського розвитку завжди була одночасно і трансформаційною, та інформаційною. У процесі еволюції людина, пізнаючи світ, отримувала нову інформацію, розвивала свої знання і водночас удосконалювала свою матеріальну базу. Прогресивний розвиток суспільства передбачає зміну пріоритетів тих або інших економічних ресурсів.

Після припинення бойових дій Україна зможе розпочати масштабну післявоєнну відбудову економіки, що повинна здійснюватися на основі Плану, розробленого українським Урядом та підтримуваного міжнародними донорами.

Основою передумовою для проведення післявоєнної відбудови економіки є отримання Україною надійних гарантій безпеки з неможливістю відновлення бойових дій на нашій території.

Очевидно, що стійке економічне зростання і розвиток можуть мати місце лише на міцному безпековому фундаменті. Безпека за своєю природою є суспільним благом, що має надаватися державою та міжнародним співтовариством.

На наш погляд, процес інтелектуалізації економіки в повоєнній побудові можна представити як перетворення інформації і знань як в економічний ресурс, так і в економічне благо. Перетворення знань в економічний ресурс в процесі інтелектуалізації призводить до збільшення частки наукоємного виробництва. У широкому сенсі інтелектуалізацію порівнюють з сукупністю процесів застосування інтелектуального та інноваційного капіталів. Знання, а згодом інновації та наукомісткі технології стають ключовим фактором виробництва, що дозволяє отримувати інтелектуальну ренту і забезпечує економічне зростання за рахунок збільшення доданої вартості.

Таким чином, можемо зробити висновок про необхідність розумного і обгрунтованого використання переваг економіки знань в цілому для розвитку світового господарства з урахуванням потенційних небезпек і загроз, урахуванням попереднього досвіду людства і все більшого переходу до автоматизованої праці і використання систем штучного інтелекту.

Література

1. Вовканич С., Семів Л. Людський та інтелектуальний капітали в економіці знань. Вісник НАН України. 2018, № 3. С.19.
2. Steward T. A. Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. New-York: Doudleday & Currency, 2017. 278 p
3. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum. Switzerland. URL: https://law.unimelb.edu.au/_data/assets/pdf_file/0005/3385454/Schwab